M.r Burnet.

AD

VIRUM CLARISSIMUM *A. B.*

Circa nuper editum de

ARCHÆOLOGIIS PHILOSOPHICIS

Libellum, Authoris Epistola Secunda.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

Ad Virum Clariſſimum A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philoſophicis libellum.*

ALTERUM benevolentiæ tuæ, & amicitiæ pignus, vir ornatiſſime: Literas tuas ſecundas, menſe jam elapſo, libenter accepi. In quibus amicorum objectiones nonnullas, ut antea inimicorum contra Archæologias noſtras, mihi notas facere dignaris. Juvat utique diſſentientes amicorum Sententias unà conferre, & de rebus dubiis, ſinè æſtu aut invidiâ candidè contendere. A leni pulſu, vel nixu, oritur lux: à rudi colliſione Ignis.

IRA hominum non operatur Juſtitiam Dei, neque veritatem. In concitatis animi motibus, tam intellectûs, quàm voluntatis, perturbantur actiones. Sapientia habitat in regionibus ſerenis, & intempeſtis: & efficaciſſimum erroris in aliis remedium, eſt placida, & per-

& perſpicua refutatio. Non potui non in illam ſemper propendere opinionem, Neminem iraſci in veritate defendendâ, qui eandem plenè poſſidet, videtque in claro lumine. Evidens enim, & indubitata ratio, ſibi ſufficit, & acquieſcit: aliiſque à ſcopo aberrantibus (niſi animo id fiat malevolo) non tam ſuccenſet, quàm miſeretur. Sed cùm argumentorum adverſantium aculeos ſentimus, & quodammodo periclitari cauſam noſtram, tum demum æſtuamus, & efferveſcimus. Hæc in laudem tui candoris præfati: ad objectiones jam properamus.

Ais imprimis, Mundum creatum eſſe per intervalla, idque ſpatiis ſex dierum, prout Moſes retulit in Hexaëmero: probari denuo, vel confirmari in Decalogo: ubi quarti præcepti, de obſervando Sabbatho, hanc reddit rationem Moſes, quòd Deus mundum fecerit in ſex diebus, ſeptimúmque in quietem conſecrârit. Nulla eſſet vis, inquis, hujuſce rationis, ſi vel puncto temporis creatus eſſet mundus, vel ſi inſumptum fuiſſet plus temporis in eodem conſtruendo quàm ſex dies. Non igitur myſticè, aut parabolicè, ſed ſecundùm Literam exponendum eſt Hexaëmeron.

Respondeo, rationem à Moſe traditam, de Sabbatho obſervando, valere, atque vim ſuam habere,

habere, ex alterutrâ hypotheſi, vel expoſitione Hexaëmeri, Literali, vel myſticâ. Si literam ſequamur, omnibus in propatulo, & tibi in confeſſo, eſt ratio. Si myſticè, & parabolicè nobiſcum intelligas, Sabbathum eſt typus Sabbatiſmi in mundi renovatione futuri, atque ſex dies, qui præcedunt, ſunt totidem millennia, quibus duraturus eſt mundus. Quâ de re vide, ſi placet, quæ differuimus ſecundùm veteres, tam Judæos, quàm Chriſtianos, in *Theoriâ Telluris*, *lib.* iii, v. *&* *lib.* iv. *c.* 8. Hujus autem beati Sabbatiſmi memores, quàm religiosè, quantoque cum gaudio, hodiernum Sabbathum, futuri imaginem, contemplari, & celebrare debemus.

Quod ſi rationem Literalem Sabbathi hîc unicè reſpiciendam velis, quid mihi dixeris, Amicorum Optime, ſi nullum fuiſſe inſtitutum Sabbathum, nullum celebratum, ante tempora Moſaica, conſtiterit. Neque Noachidis, neque Antediluvianis datum eſſe unquam hoc præceptum, ſed Judæis ſolis, idque poſt exitum ex Ægypto. Hoc certè nos docent præclari nominis Doctores Chriſtiani, & Sacrorum Librorum interpretes. *Juſtinus* cum Tryphone agens, Sabbathi inſtitutum, non minùs quàm Circumciſionem, Judæorum proprium & Gentile facit: & cùm Adamum, Abelem, *In Pag.* 236.

Enochum, Lothum, Noachum, & Melchiſedechum, enumerâſſet, qui incircumciſi placuerunt Deo, addit, hos etiam omnes ſinè obſervatione Sabbathi, Deo gratos fuiſſe. Καὶ γὰρ μὴ σαββαΐζοντες οἱ προωνομασμένοι πάντες, δίκαιοι τῷ θεῷ εὑηρέσησαν, ϗ μετ' αὐτὸς Ἀβραὰμ, ϗ οἱ τότε υἱοὶ ἅπαντες μέχρι Μωσέως. Dein, paucis interpoſitis, de *Enocho*, aliiſque, iterum verba faciens, inquit, οἱ μήτε περιτομὴν, τὴν καὶὰ σάρκα ἔχοντες, μήτε σάββατα ἐφύλαξαν, μήτε δὲ τὰ ἄλλα, Μωσέως ἐντειλαμένυ ταῦτα ποιεῖν. *Qui neque circumciſionem, quæ eſt in carne, habebant, neque Sabbathum obſervabant, neque alia inſuper, quæ Moſes fieri præcepit.*

IRENÆUS eodem modo *(lib.* iv. *c.* 30.) ſinè circumciſione, Sabbathis, cæteríſque Moſaïcis, Deo placuiſſe Patriarchas aſſerit: *Ipſe Abraham ſinè circumciſione, & obſervatione Sabbathorum credidit Deo, & reputatum illi ad juſtitiam, & amicus Dei vocatus eſt. Sed & Loth ſinè circumciſione,* &c. *reliqua autem omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt, juſti, & eorum Patriarcharum, qui ante Moſem fuerunt, ſinè his, quæ prædicta ſunt, & ſinè lege Moſis juſtificabantur.*

Tertullianus iiſdem inſiſtit veſtigiis, *capite ſecundo, & quarto adversùs Judæos.* Eoſdémque cùm recenſuiſſet Patriarchas, hos omnes non

non *Sabbatizaſſe* ait. Verba non adjicio, cùm longiuſcula ſint, quæ conſules, ſi placet, per otium.

Vides hos primævos Eccleſiæ Triumviros, infra ſecundum à Chriſto nato ſæculum, conſenſiſſe in eandem ſententiam de origine Moſaïcâ Sabbathi: Patriarchis anterioribus utriuſque mundi, ignoti, vel inobſervati. Sed à nonnullis hîc oblatum audio qualecunque reſponſum ad minuendam vim horum Teſtium: aiunt nempe, non hîc loqui Patres præfatos de Sabbatho univerſim, ſed de Sabbatho Judaïco, eo rigore, eóque apparatu, quibus hoc inſtitutum munivit poſtea, & ſtabilivit Moſes, in republicâ Hebræâ obſervandum; hujuſmodi, inquiunt, Sabbathum ignorabant, vel non obſervabant Patres; neque mirum profectò, cùm nondum natum eſſet. Sed multis modis deficit hoc reſponſum. Primò in verbis dictorum Patrum nulla eſt reſtrictio, aut diſtinctio Sabbathi in Judaïcum, & antejudaïcum: vel Moſaïcum, & originarium: at Sabbatha univerſim non obſervâſſe Patres antemoſaïcos affirmant hi Patres Chriſtiani. Præterea conjungunt Sabbathum cum *circumciſione*, & cum ritibus Moſaïcis, ac utì non erant circumciſi Patriarchæ, inquiunt hi Patres, ita

eodem modo non erant Sabbatarii: hoc eſt univerſim.

Denique, diſtinguas, ſi placet, inter Sabbathi ſubſtantiam, ut ita loquar, & circumſtantias. Duo maximè includit Sabbathum, vacationem ab opere ſervili, & ſolemnem Dei cultum; Cúmque Authores præfati aſſerunt Patriarchas antemoſaïcos non coluiſſe Sabbatha, neceſſe eſt, eo nomine, niſi verbis nos ludificantur, iſtæc duo ſubintelligant; negéntque Patriarchas celebrâſſe quemlibet diem ſeptimum, vacando à laboribus, & ſacra faciendo, modo ſingulari & ſolemni; hoc ſi conceſſeris in animo habuiſſe *Juſtinum*, *Irenæum*, & *Tertullianum*, optati ſumus compotes, & diſtinctiunculas, & minutias nihil moramur.

Sed aliâ forsan ratione hæc teſtimonia refelles: novos & adverſarios citando teſtes: ne dicam ſubornando: *Chryſoſtomum* putà, *Theodoretum*, *Epiphanium*, alióſque. Reſpondeo: Nullum, opinor, reperies Patrem, ejuſdem cum præfatis Triumviris, vel ſuperioris ætatis, qui populum priſcum, & Patriarchas Sabbatha coluiſſe affirmet. In commentariis, aut concionibus ad *Gen.* ii. Literalem hypotheſin forſan ſequuntur nonnulli: aliis autem in locis, ubi de re ipsâ agitur, præceptum Sabbathi

bathi, non humano generi datum, neque ideo ab initio rerum, ſed Judæis proprium, & gentile, iidem ſtatuunt: quâ de re diſſeremus infrà. Quòd ſi diſſideant, inquies, & ſibi ipſis malè conſtent, in neutrâ causâ teſtes ſunt idonei. Eſto: ſed de eâ re quid ſtatuendum ſit, videbis ſtatim. Interea ſi plures in noſtrâ parte teſtes deſideres, advoca * *Auguſtinum*, † *Euſebium*

---

* Sanctus Auguſtinus penitus abolevit Sabbathum primævum, quandoquidem ipſius radicem aut fundamentum ſuſtulit. Sex nempe dies Creationis: à quibus unicè pendebat requies, & ſanctificatio ſeptimæ. Ideo Sabbathum illud figuratè intelligendum eſſe, ut typum, ſæpius docet. *De Civ. D. lib.* xx. *c.* 7. *& lib. ult. cap. ult. de Geneſi contra Manich. lib.* i. *c.* 22. & alibi pro re natâ.

† *Euſebius* nullum agnoſcit Sabbathum antemoſaïcum; ídque teſtatur variis in locis, *Demonſt. Evang. lib.* i. *c.* 6. Primùm de Melchiſedecho, ait, ὁ σάββαλον τί ποϑ' ἐστιν οἰδότα· neque quid eſſet Sabbathum novit. Et cùm talem fuiſſe Noachum, Enochum, Abrahamum, monuiſſet, ultimò ſubdit exemplum Jobi: τὶ δεῖ λέγειν τὸ τελειοτάτου Ἰὼβ, τὸ ἀληθῶς ἄνθρωπον ἐκεῖνον, τὸ ἄμεμπτον, τὸ δίκαιον, τὸ θεοσεβῆ; τὸ εἰς ἄκρον εὐσεβείας αὐτὸν, καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἰτία ἦν; μήτι γε τὰ Μωσέως παραγγέλματα; οὐδαμῶς· ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιλήρησις ἦν, ἢ τινῶν ἄλλης Ἰουδαϊκῆς ἐθελοθρησκείας φυλακή; πόθεν, πρεσβυτέρων τοῖς χρόνοις Μωσέως, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν νομοθεσίας γνωμάρων; Eodem modo de Sabbatho & de Moſe differit in *Præparatione Evangel. lib.* vii. *c.* 6. τὸ δὲ τῆς ἐνσεβείας τρόπου Ἰουδαίοις μὲν πρῶτον ἀπάρξαι τῶν νομοθεσίας Μωσέα, σαββάτου τινὸς παραδόναι ἡμέραν· Non à Majoribus acceptum dicit, aut traditione Patriarchali, ſed à Moſe primùm introductum apud Judæos Sabbathi cultum. Denique in *Hiſt. Eccl. lib.* i. *c.* 4. de priſcis Patriarchis, pietate, juſtitiâ, & reliquis virtutibus univerſis, præſtantibus: tam antediluvianis quàm Noachidis: verba faciens, ait ὅτι δὲ σώματος αὐτοῖς περιτομὴς οὐκ ἔμελλεν, οὐ σαββάτου ἐπιληρήσεως, neque circumciſionem, neque Sabbathi obſervationem, curabant: ——more Chriſtiano viventes. Hactenus Euſebius: atque idem proſequitur argumentum Chryſoſtomus, (quicquid aliàs dixerit) cùm de iis qui ad Abrahamum uſque vixerunt (Hom. 121.) Sermones inſtituit, his verbis inter cætera: οὐκ ἐδίξαντο τὸν νόμον, οὐκ ἐφύλαξαν σάββατα. *Neque legem receperunt, neque Sabbatha obſervârunt.*

Pamphilum,

Pamphilum, *Joh.* * *Damaſcenum*, venerabilem † *Bedam*, aliósque: ut Judæos mittam non ſatìs inter ſe concordes. Sed pergamus in propoſito.

SECUNDUM has ſententias aut ſuffragia Patrum, vides nullum fuiſſe Sabbathum inſtitutum, aut celebratum ab initio mundi, neque ante tempora Moſaica. Quod ſi verum ſit, Amicorum Optime, tuum in te retorqueo telum, ſed amicâ manu. Quâ, quæſo, fide literali, vel quo genere Orationis, dixit Moſes in Decalogo, Sabbathum fuiſſe inſtitutum, aut ſanctificatum, ab initio mundi, ſi nullum fuit Sabbathum ante tempora Moſaica? Idem

---

* *Joh. Damaſcenus de Orthodoxâ fide*, eandem ſententiam pleniùs & apertiùs explicat. *lib.* iv. *c.* 5. περὶ σαββ. Ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἦν νόμος, οὐ γεγραπτὸ θεόπνευστος, οὐδὲ τὸ σάββατον τῷ θεῷ ἀφιέρωτο· ὅτι ὃ ἡ θεόπνευστος γραφὴ λέγει Μωσέως ἐδόθη, ἀφιερώθη τῷ θεῷ —— τὸ σάββατον. *Quum lex non eſſet, nec Scriptura divinitus inſpirata, neque Sabbathum Deo ſacrabatur. At quando Scriptura divinitus inſpirata per Moſem data eſt, Sacratum eſt Deo Sabbathum.*

† Denique his adde, ſi libet, *venerabilem Bedam*, *in Luca cap.* vi. *Volens*, inquit, *intimare Sabbathi legalis obſervantiam ceſſare ultrà debere, & Naturalis Sabbathi libertatem (quæ ad Moſis uſque tempora, caterorum dierum ſimilis erat) oportere reſtitui.* Et poſtea in eodem capite (ut & in præfatione ad Pſalmos) ſex dies Creationis, & requiem in ſeptimâ, ad exemplum Auguſtini, quem ſolet imitari, in typos convertit. *Eodem præcepto*, inquit, *ſimul & futuri ſæculi formam in præſentibus adumbrans: ubi qui per ſex ſæculi hujus ætates bona fecerunt, in ſeptimâ quiete malorum (tantummodo non autem bonorum) ſunt ſerias habituri.* Epiphanius autem in contrariam ſententiam incidiſſe videtur, ex malâ interpretatione Sabbathi δολιοφρόνως, *Luc.* vi. 1. Theodoretus innocuam ſtatuit utramque partem, nec lite aut cenſurâ dignam.

Hær. 51. *Alog. num.* 31.

dixerat

dixerat vel dicturus erat Moſes in ſuâ Coſmopœiâ: & eodem animo utrobique: nempe, ſi rectè judicamus, ut hoc præceptum Sabbathi, quod maximi erat momenti, ratum faceret, atque fortiùs imprimeret Judæorum animis. Hujuſmodi quid innuere videtur Theodoretus: Ἰουδαίοις ταῦτα γράφων (loquitur de Moſe & de verbis ipſius, *Gen.* ii.) ἀναλκαίως, τὸ, ἡγίασεν αὐτὴν, τέθεικεν· ἵνα πλεῖον σέβας ἀπονείμωσι τῷ σαββάτῳ. *Ad Judæos iſta ſcribens, neceſſariò poſuit hoc,* ſanctificavit eam: *ut majori veneratione proſequerentur Sabbathum.* Hoc præceptum maximi dico, fuiſſe momenti: Cùm, præter cætera, ſolenne foret perpetuúmque monitum, tam de novitate mundi, quàm de futurâ ipſius renovatione. Cùm verò dictum præceptum de Sabbatho obſervando non eſſet inſitum Naturæ noſtræ aut ſuo lumine clarum (nulla enim eſt differentia Dierum, aut revolutionum Terræ) ut cætera præcepta Decalogi, opus erat aliunde petitis argumentis ad illud corroborandum. Ac proinde munivit hoc præceptum Moſes variis modis; primò uno atque altero miraculo circa Mannam, *Exod.* xvi. Quod præludium erat Sabbathi ſolenniùs inſtituendi. Dein, Requie Dei poſt abſolutum opus Creationis, *Exod.* xx. denique, Iſraëlitarum ex ſervitute Ægyptiacâ eductorum

Quæſt. 21. in Gen.

Comme-

Commemoratione, *Deut.* v. His argumentis & rationibus uſus eſt Moſes ad confirmandam authoritatem Sabbathi, quò altiùs ageret radices in ſuis Iſraëlitis, quorum intererat maximè conſervare & ſacroſanctam habere hujus præcepti memoriam.

Ad præfatum argumentum, quo uſi ſunt Patres, contra primævam Sabbathi inſtitutionem, nempe quod nuſpiam obſervatum legimus à Patriarchis, ſolet quandoque reſponderi: Hiſtoriam ſacram de Patriarchis eſſe admodum ſuccinctam & compendioſam, neque ideo mirandum, ſi quid præteritum fuit aut tacitum in breviuſculâ narratione. Appoſitè hoc dictum videtur. Hoc tantùm regero: Noachi, Abrahami, & Jobi Hiſtoriam latiùs & explicitiùs narrari in ſacris Literis: qui cùm omnes eſſent veri Dei & pietatis cultores, hoc unicum præceptum quod datum eſſe volunt humano generi primævi Sabbathi vindices, nullibi comparere aut memorari in praxi aut Commentariis de eorum vitâ, meritò miramur. Gen. vi. 9. *Noachus erat vir juſtus, perfectus in generationibus ſuis, & ambulabat indeſinenter cum Deo.* Inquit Scriptura ſacra. Qui omnes partes juſtitiæ & pietatis explevit, officium Sabbathi celebrandi, in ſui Creatoris memoriam, expleviſſe non legitur. Noachum *prædicâſſe,*

prædicâſſe, ſacrificâſſe, munda & immunda diſcriminatum eſſe, legimus: nullibi verò Sabbatizâſſe. Referuntur & diſtinguuntur in Hiſtoriâ Noachi, dies, menſes, anni, tempora; nulla Sabbatha. Denique, inter ſcelera & impietates mundi Antediluviani non memoratur Sabbathi violatio: & renovato mundo poſt diluvium, & repetitâ Dei benedictione quaſi in Principio rerum, altum de Sabbatho ſilentium.

Ad Abrahamum quod attinet, eum ſæpius invocâſſe ſummum numen & nomen Dei: Aras multis in locis ſtruxiſſe: decimas pependiſſe Melchiſedecho: Circumciſum fuiſſe: ſacrificia non tantùm conſueta, ſed unicum etiam filium, Deo obtuliſſe. Hæc, inquam, non reticentur in hiſtoriâ Abrahami: ſed hunc virum magnum coluiſſe Sabbathum, vel quemlibet diem ſingularem præ reliquis ſacrum habuiſſe, nec palàm dicitur, nec ullis indiciis colligi poteſt. Præterea in peregrinationibus Abrahami & ipſius filiorum, quarum non paucæ narrantur à Moſe, itineris ob diem Sabbathi intermiſſi nulla fit mentio: Quod tamen poſtea in Itinerariis Iſraëlitarum, cùm deſertum tranſirent, notatum accepimus.

Denique quod ſpectat ad Jobum, virum, Deo teſte, *incomparabilem*, *integrum*, *rectum*; Job. ii. 9.

timentem Dei, & à malo recedentem: facilè credes hunc hominem nihil divinitus præcepti, aut promulgati omnibus, ignorâſſe, aut cognitum neglectui habuiſſe. Rerum exordiis proximior erat quàm Moſes, neque eum latere poterat inſtitutum univerſale, primitus à Deo datum humano generi. Dein, hujus illuſtris viri hiſtoriam non raptim, & ſummatim, ut ſæpe ſolet: ſed integro Libro expoſitam habes; Triplicem ſtatum ſubiit, inſtar mundi noſtri. Primò vides in ſtatu integro & florentiſſimo: dein fractum & miſeriis obrutum: Denique renovatum & reſtitutum; ubique verò æqui rectíque, religionis erga Deum, purique cultûs, tenacem. In hoc vitæ ſuæ & pietatis ſtadio, monſtres mihi, velim, aliquod veſtigium, aliquam memoriam aut ſignum, obſervati Sabbathi. Non defuit occaſio, in hâc narratione, memorandi hujuſmodi inſtituti, ſi quod fuiſſet. Meminit author originis mundi, & fundationis terræ: & jubilantium Angelorum, incœpto, vel abſoluto opere; quod proximè accedit ad argumentum noſtrum. Neque tamen diſcriminationis dierum, aut ſanctificationis alicujus ſeptenarii, ommino mentionem facit. Præterea, obtuliſſe dicitur Jobus Holocauſta ad ſanctificandos, aut expiandos filios: nequid fortè

dixerint

dixerint fecerintve liberiùs aut irreverentiùs inter convivandum: ſed de Sabbatho ſanctificando, nec monitum dedit nec exemplum. Denique eùm ſuam tuetur innocentiam in capite xxxi. multíſque ſe purgat liberátque culpis, tam quoad mores, quàm cultum divinum; de violato aut obſervato Sabbatho nullum intermiſcet verbum, nullam lucem aut umbram.

His aliíſque innixus rationibus, haud facilè mihi perſuadeo, inſtitutum Sabbaticum fuiſſe univerſale, ad omnes gentes populóſque protenſum: Quod ſi communi primóque humani generis authori datum fuiſſet in natali mundi, valuiſſet apud omnem ſuam ſtirpem, adeóque apud omnes gentes lex Sabbatica, & religio Sabbathi. Feſtorum & Feriarum retinentiſſimus eſt Populus, neque facilè excideret, quod ſingulis ſeptimanis iterandum eſſet. Si omnis periiſſet religio apud priſcos, atque omnes ritus ſacri, unà extinctum jacuiſſe Sabbathum non mirarer: ſed ubivis gentium, & in omni ævo, ſacrificia & victimas, dies Feſtos, aliáſque ſuperſtitiones, in uſu fuiſſe novimus. Feſtum autem diem ſeptenarium, aut obſervatum aut divinitus aut humanitus inſtitutum, niſi à Moſe Legiſlatore, & in Republicâ Judæâ, nuſpiam terrarum audivimus. Ut

Antediluvianos præteream, quorum curta eſt & ſicca Hiſtoria: apud Noachidas, quam memoriam, quod Monumentum Sabbathi, reperire licet? ſuperſunt & conſervantur adhuc *Præcepta Noachidarum*, quorum alia reſpiciunt cultum divinum, alia mores humanos; ſed colendi Sabbathi aut ſeptimi diei, neque hæc neque illa meminerunt.

Si quod fuiſſet, ab initio, hujuſmodi præceptum, non facilè extingui potuiſſet in Antediluvianis, propter longævitatem Adami, quid à Deo acceperat, ad ſtirpem ſuam univerſam propagandum. Neque minùs religio fuiſſet Noacho liberos ſuos non inſtruere hâc lege ſacrâ, aut officii ſui in hâc parte non admonere quemlibet. Et ſi fortè neglectum aliquatenus, aut obliteratum ſenſiſſet in profanis ante diluvium Noachus, eò magìs curæ habuiſſet, ut in ſuâ familiâ poſteríſque reviviſceret. Sed præter omnem ſpem & expectationem, obſervati Sabbathi, aut publicè aut privatim, in literis ſacris aut exoticis, nulla occurrit mentio ante tempora Moſaica.

Neque illud prætereundum eſt: Judæos ab exteris nuncupari ſolitos, *Sabbatarios*, vel Sabbathi cultores: iiſque nominibus, tanquam notis & indicibus, gentem & religionem Hebræam

bræam deſignari. Nota ſunt tàm *Poëtarum, quàm Hiſtoricorum †, & Philoſophorum loca in hoc argumento: ubi ſeriò, vel ludendo, vel per contumeliam, de Sabbatho, & Sabbatariis Judæis verba faciunt, iiſque, ut ſuperſtitionem genti ſuæ peculiarem, hunc ritum exprobrant. Lamen. i. 7.

Denique, ipſi Prophetæ & Authores ſacri hanc ſententiam apertè confirmant, cùm Sabbathum aiunt Judæis datum eſſe in ſignum fœderale & diſtinctionis; ſic Deus alloquitur Iſraëlitas per Moſem, *Exod.* xxxi. 13. *Sabbatha mea ſervatote, nam ſignum eſt inter me & vos per generationes veſtras, ad cognoſcendum me Jehovam eſſe, qui ſanctifico vos.* Hoc ego, quaſi Sacramento, vos mihi conſecro, & devoveo, & à reliquis gentibus diſtinguo. Idem nos docet Propheta Ezekiel, *cap.* xx. 12 & 20. *Ac etiam Sabbatha mea dedi ipſis* (nempe Judæis, non reliquis gentibus) *ut eſſent ſigno inter me & ipſos: ut ſciretur me Jehovam ſanctificare vos.* In quæ loca interpretes, tam He-

* Ovid. de Art. Amand. lib. i. Perſ. Sat. v. Mart. lib. iv. Epigr. iv. Juvenal. Sat. xiv. Claud. Rutilius, Itiner. lib. i.

† Agatharchides apud Joſ. lib. i. contr. Apion. Juſt. lib. xxxvi. cap. 2. Senec. libro contra ſuperſtitionem, citante Auguſt. lib. vi. de Civ. D. c. 10. Tacit. Hiſt. v. Princ. Dion. Caſſ. Hiſt. xxxvii. Plutarch. Symp. xliv. Julianus apud Cyril. Alex. lib. v.

bræi, quàm Chriſtiani, docent, Sabbathum datum eſſe, ut ſingulare inſtitutum, quo ab aliis populis diſcriminarentur Judæi. Sive ut ait *Theodoretus* in locum, ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς πολιτείας χωρίζῃ μὲν αὐτὲς τῶν ἐθνικῶν ἐπιτηδευμάτων· *Ut hæc vitæ inſtituendæ ratio peculiaris Judæos diſtingueret à Gentium inſtitutis.*

Adverſ. 13. Dein, in ſequentibus hoc explicatiùs ediſſerit, his verbis, Καὶ τὰ ἄλλα τοίνυν τοῖς ἄλλοις κοινωνοῦντες, καὶ τὴν τῦ σαββάτυ φυλακὴν, ἰδίαν τινα πολιτείαν ἔχειν ἐδόκουν. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τοῦτην ἐφύλαττε τὴν ἀργίαν· Οὐδὲ ἡ περιτομὴ ὅτως αὐτὲς τῶν ἄλλων ἐχώριζεν, ὡς τὸ σάββατον· *In aliis quidem cum aliis Communione junctí, in obſervando Sabbatho propriam quandam videbantur habere rempublicam. Nulla enim alia gens hoc otium obſervabat. Neque Circumciſio ita ipſos ab aliis diſtinguebat, ut Sabbathum.* Ad hoc ultimum probandum, ſubjicit, Iſmaëlitas, Idumæos, & Ægyptios, Circumciſione uſos eſſe, Τὴν δὲ τῦ σαββάτυ φυλακὴν μόνον τῶν Ἰουδαίων ἐφύλαττεν ἔθνος· *Sabbathi autem obſervationem ſola Judæorum natio cuſtodiebat.* Hoc maximum diſcrimen Judæos inter & Gentes per obſervationem Sabbathi agnovit itidem Julianus Apoſtata: cùm de præceptis Decalogi verba faciens, inquit, ποῖαν ἔθνος ἐστὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τῦ, ὃ προσκυνήσεις θεοῖς

Cyril. contra Jul. l. 5. Princ.

θεοῖς ἑτέροις, ἢ τῦ, μνήσθηλι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας ὄιεῖλαι χρῆναι φυλάτ]ειν ἐν]ολάς· *Quænam gens eſt, per Deos, ſi hæc dempſeris, non Adorabis Deos alios, & MEMENTO SABBATHORUM, quæ mandata cætera ſervanda non putet.*

Hæc tibi, Amicorum Optime, pluſculis quidem, ſed quâ potui brevitate, circa rem Sabbaticam expoſui: ut certiorem haberes notitiam, & quaſi intuitum eorum omnium, quæ ad hoc argumentum attinent: iiſque expenſis, æquo conſilio apud te ſtatuas & decernas, Quale fuerit Sabbathum illud primordiale, à Moſe memoratum ab ipſis rerum incunabulis, Literale an Typicum. Ego quidem nihil aliud eſſe reor, quàm umbram vel Typum *Sabbatiſmi*, decurſo vel abſoluto hoc mundo, futuri. Prout ſex illi dies creationis ſunt totidem periodi, vel millennia, quibus duraturus eſt mundus, & hujuſce ſæculi opera & labores. Et in hâc Explicatione S. Auguſtinum, præter alios, ducem habeo & Hyperaſpiſtem. Qui Libro & Capite noviſſimis *de Civitate Dei*, ut alia loca non repetam, hæc habet, *Erit ibi maximum Sabbathum, non habens veſperam, quod commendavit Dominus in primis operibus mundi, ubi legitur*, & requievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis, quæ fecit; &

benedixit

benedixit Deus diem ſeptimum, &c. *Dies enim ſeptimus etiam nos ipſi erimus, quando ejus fuerimus Benedictione, & Sanctificatione pleni atque refecti.*——*Ipſe etiam numerus ætatum, veluti dierum, ſi ſecundum eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis ſanctis videntur expreſſi, iſte Sabbatiſmus evidentiùs apparebit, quoniam ſeptimus invenitur. Ut prima ætas, tanquam dies primus, ſit ab Adam, uſque ad,* &c. Ubi ſex dies creationis non vult eſſe literales, ſed typicos, & ſex ætatum mundi repræſentationes quaſdam aut imagines; ſeptimum pariter, ſive Sabbathum primordiale, noluit eſſe literale, ſed figurativum: futuri Sabbatiſmi in ſeptimo millennio adumbrationem. Quemadmodum Paradiſus Moſaicus futuri, in mundi renovatione, Paradiſi eſt præfiguratio Typica: Prout conſenſu veterum, & collatis primis *Geneſeos* Capitibus cum ultimis *Apocalypſeos*, ſacri Canonis A & Ω, manifeſtè conſtat.

Sed his ſuperſedeo, ne præjudicare videar, aut ſententiam ferre, de re tuo arbitrio permittendâ. Memineris, ſi placet, ſtatûs cauſæ: Et quid teſtibus, quid rationibus, affirmatum dedimus. Quæſitum eſt, an Sabbathum fuerit inſtitutum univerſale, datum & promulgatum humano generi, in rerum exordio:

vel

vel inſtitutum Moſaicum, & Genti Judaicæ proprium. Hoc poſterius teſtati ſunt Patres Chriſtiani, primi ordinis; Quinetiam Prophetæ, & Moſes ipſe, aſſerunt, Sabbathum inſtitutum eſſe in monumentum fœderale, Deum inter & Judæos: & inſtar parietis intergerini eoſdem Judæos inter & Gentes. Dein, cùm argumentis & rationibus agitur, oſtendimus, obſervati Sabbathi nullum extare documentum, nullam memoriolam, vel in Antediluvianis, vel Noachidis, (oblatâ licèt ſæpius occaſione) uſque ad tempora Moſaica. Denique deriſum eſſe à Gentibus, tam Græcis, quàm Romanis, hunc ritum Judaicum: atque eo ſemper, quaſi ſtigmate, ſignatos, & ludibrio habitos, Judæos.

Neque fucum tibi faciant, aut ψευδοσάββατον obtrudant, adverſæ ſententiæ fautores, ſub nomine & prætextu *Hebdomadis* aut *Septenarii*: Quorum occurrit apud gentes & authores exteros, non rarò, nec incelebris mentio; ſed his nominibus nihil minùs intelligunt Authores illi, quàm Sabbathum (Moſaicum, aut Adamicum) vel quemlibet ritum religioſum. Numerum ſeptenarium celebrabant Philoſophi, propter virtutes & myſteria, ut credebant, in eo recondita; Hebdomas Planetaria in uſu erat apud Aſtrologos & Mathematicos:

unde denominationes Planetarias ſingulis diebus ſuæ Hebdomadis impoſuere. Quod poſtea in communem uſum tranſiit. Alii ſeptimum à novilunio, ſive ab ineunte menſe aliósque ſacros habuere. Hæc autem argumentum noſtrum non attingunt, neque hæc negamus: Sabbathum verò, ſive diem ſeptimum recurrentem in ſingulis ſeptenis, ulli inſtituto publico, civili, vel religioſo, ſancitum eſſe inter Gentes, Græcas, Romanas, aut Barbaras: Hoc eſt quod ſtrenuè negamus. Sed de hâc re ſatìs, & de primâ tuâ objectione.

Secundo objicis, & nos urges ab incommodo. Eâ, inquis, libertate, quâ uſi ſumus, recedendi à verbis & à literâ Moſis, cùm nos premunt abſurdiuſcula, abuſuros eſſe homines Atheos & incredulos, ad elevandam Authoritatem Moſis, & parvipendendam Scripturam ſacram. Reſpondeo: Nihil minùs ſequitur: His enim & hujuſmodi abſurdis literalibus uſi ſunt hoſtes religionis noſtræ, ad labefactandam Scripturæ ſacræ, & religionis noſtræ authoritatem. His igitur amotis, arma iis è manibus excutimus, atque omnem cavillandi anſam: ſalvámque præſtamus ex omni parte, & quaſi invulnerabilem, religionem noſtram. Quod ſi, ex adverſo, ſenſûs literalis patrocinium

nium ubique in ſacris literis, & ſpeciatim in originibus Moſaicis, ſuſceperis, novas generabis lites, non ſinè diſcrimine cauſæ principalis, terminandas. Dicam tibi liberè ſententiam meam: Qui adhærent mordicus nudæ literæ verbíſque Moſis in enarrandis rerum originibus, dant locum, anſámque Atheorum & incredulorum contumeliis, aut cavillationibus, tam contra Scripturam ſacram, quàm religionem in eâ revelatam. Hoc patet exemplis, *Celſi*, *Juliani*, *Simplicii*, *Porphyrii*, aliíſque: Qui ex hâc pharetrâ deprompſere ſagittas, quibus, veneno tinctis, petebant Prophetam Moſem: utpote quem rerum origines ſcripſiſſe aiunt, Fabulatoris inſtar, aut Plebeii: neque Philoſophorum ſapientiam eum attigiſſe, nedum viri divinitus afflati. Ita ſpurco ore Archæologias Moſaicas, alii μῦθον Αἰγυπτιακὸν, *alii anilem fabulam*, alii *Græcanicis deteriorem*, appellârunt: Deo indignam arbitrantes illam rerum œconomiam, quam in ortu mundi, & initiis Naturæ & humani generis, exhibuit Moſes. Quinetiam ipſe Philo, Judæus licèt, non abſtinuit hujuſmodi dictis, ἔυηθες πάνυ τὸ οἴεσθαι ἓξ ἡμέραις —— Κόσμον γεγονέναι, *Ruſticanæ ſimplicitatis eſt credere, mundum ſex diebus conditum eſſe.* Hoc ſextiduum operis & requiem

quiem ſeptimi diei, deridet etiam in ſuis carminibus *Claudius Rutilius:*

Itin. lib. 1. *Septima quæque dies turpi damnata veterno,*
Tanquam laſſati mollis imago Dei.
Cætera mendacis deliramenta cataſtæ
Nec pueros omnes credere poſſe reor.

De Moſe loquitur, & de ſuo Hexaëmero.

LUCIANUS, vel alter illius non abſimilis, in Dialogo, qui dicitur *Philopatris*, Coſmopœiam Βραδυλλώσσα, quo nomine *Moſem* intelligit, ſugillans, ait lucem ipſius primigeniam fuiſſe φῶς ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον· *Lucem, quæ nec viſu percipi poſſit, nec intellectu.* Manichæi etiam (referente Sancto Auguſtino, *lib.* xxii. contra *F. Manich.* c. 4.) dicebant ſe rejicere Libros Moſis, quòd in iis plurima legerentur indigna Deo: & inter alia, de Hexaëmero dicunt, Moſem deſcribere Deum ab æterno in tenebris verſatum, tenebras fuiſſe conditas ante lucem, & Deum ſuper aquas tenebris obſitas, per noctem, antequam lucem faceret, inambulâſſe; Quinetiam deſcribit eundem Deum, ad inſolitæ lucis aſpectum, admiratione perculſum, atque adeò antea neſcientem quid eſſet lux, ut cùm primùm illam vidiſſet, optimam judicâſſet.

Denique

Denique hæc omnia confirmare licet & concludere, cum judicio dudum lato Th. Aquinatis: qui in hâc causâ definiendâ ſtatuit, ſententiam Auguſtini, negantis intervalla & dies ſucceſſivos creationis, commodiorem eſſe ad tutandam Scripturam ſacram à morſibus infidelium, quàm vulgarem Hypotheſin: verba ipſius hæc ſunt. *Harum Expoſitionum prima, ſcilicet Auguſtini, eſt ſubtilior, magis ab irriſione Infidelium ſcripturam defendens: Secunda verò, ſcilicet aliorum Sanctorum, eſt planior, & magis verbis literæ, quantum ad ſuperficiem, conſona.* Duplicem etiam Interpretationem originum Moſaicarum, ex præfatis Authoribus exteris, *Celſus* & *Julianus*, agnoſcunt, neque iiſdem utramque premi incommodis: ſed ex illâ interpretatione, quæ tota reſidet & acquieſcit in ſenſu literali, venenata ſpicula in Moſem intorquent. *De Potent. Dei, quæſt. 35. art. 2.*

Hæc quum ita ſe habeant, dic ſodes, per amicitiam noſtram, uter horum, Interpres Literalis an Philoſophicus, amicior ſit Moſi, ac ſacræ Scripturæ reverentior. Tu, qui hunc & illam ludibrium facis inimicorum: vel Ego, qui utriuſque honorem tueor, & ſartum tectum conſervo: neque in his oraculis ſacris enodandis quicquam recipiendum eſſe duco, quod

quod indignum ſit ſummo Deo, aut ipſius ſummo Prophetâ.

Hæc quoad Gentes & Hoſtes exteros, dicta ſunto: ut eorum tela retundamus. Sed operæpretium erit præterea paucis expendere, quot mala pepererit inter ipſos Chriſtianos, quot errores, hæc ſuperſtitioſa ad textum literalem adhæſio. Superſtitioſam appello, quæ invitâ rei naturâ, & repugnante ratione, literas, & ſyllabas, ſenſúmque Grammaticum, mordicus tenet, nec Veritatem ultrà quærit. Si vacat, & libet, hujus inſipientiæ exempla nonnulla, notiſſima quidem illa, ſed non levis momenti, tibi in memoriam revocabo. Primùm, ex hoc fonte manavit fœdiſſimus error *Anthropomorphitarum*. *Fœdiſſimus*, inquam, utpote qui Deum Optimum Maximum transformat in bipedem, noſtrûmque facit ſimilem, os, humeróſque, & alia membra. Huic tamen dogmati, quantumcunque à ratione abhorrenti, planiſſimis & apertiſſimis verbis, iterum iterúmque repetitis, patrocinatur Scriptura ſacra. Patrocinatur certè, niſi ſenſum literalem deſeras, & nobiſcum tranſeas in rationis & ſanæ Philoſophiæ caſtra.

Scriptura ſacra aſſerit, primò, in genere, *Hominem factum eſſe ad imaginem Dei*. Dein, affectus humanos, proprietates, & facultates

tates noſtras, Deo pariter attribuit. Denique ad explendas omnes partes probationis firmæ & conſummatæ, ipſa membra, partéſque Dei, recenſet: Sigillatim, & nominatim, quemadmodum in corpore noſtro.

Recolamus hæc breviter, ſi placet. Peractis cæteris mundi partibus, cùm ad hominem condendum ventum eſſet, ait Deus, *Faciamus Hominem ad imaginem noſtram, ſecundùm ſimilitudinem noſtram; Itaque creavit Deus Hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit eos.* Repetuntur verba, ut de re & ſenſu, ut videtur, certiores facti eſſemus; Et nequa lateret ambiguitas in voce *Imaginis*, additur, *ſecundùm ſimilitudinem noſtram.* Denique, ſi quis reſtat ſcrupulus de ſignificatione harum vocum, obſervare oportet, (ſecundùm leges interpretandi) earundem vocum, vel ejuſdem phraſeologiæ, uſum, ſi fortè recurrant in eodem Authore. Occurrunt autem apud Moſem iterum, *cap.* v. 3. Ubi de Adamo dicitur, eum genuiſſe filium, *ad ſimilitudinem ſuam, ad imaginem ſuam.* Unde ſequitur, ex vi verborum, Quemadmodum Sethus erat Imago Adami, ita Adamus Dei. Præterea, in novo fœdere eadem eſt dictio, eandémque habet vim, cùm de incarnatione Chriſti agitur: Dicitur enim factus ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, ut Gen. i. 26, 27. Phil. ii. 7.

ut Adamus dicitur factus: ἐν ὁμοιώματι Θεοῦ. Quemadmodum igitur Chriſtus induit veram hominis formam, ita Adamus veram formam Dei. Ita primò argumentantur Anthropomorphitæ. Denique Imaginem Dei in homine aliquid denotare externum & aſpectabile, res ipſa, & alia loca Scripturæ, ſatìs indicant: 1 *Cor.* vii. 14. & xv. 49. collata cum *Phil.* iii. 21. & *Joh.* iii. 2.

Secundo, Scriptura ſacra, inquiunt, nobis exhibet manifeſtò affectus humanos, proprietates, & facultates naturæ noſtræ in Deo. Primò, Deum habere animam, dicitur: & loquelâ uti, & ſermocinatione, inſtar noſtrûm. Dein, dormire & expergiſci: Ridere etiam, quod proprium cenſetur hominis. Quinetiam facti ſui Deum pœnitet quandoque, quandoque aliorum miſereſcit. Dicitur etiam, iraſci, vexari, dolere, gaudere, admirari, amore aut odio proſequi. Præterea, moveri de loco in locum, deſcendere & aſcendere, aut per cœlos & aëra transferri. Denique, videre, audire, odorari, tangere & tangi. Hæc Deus nobiſcum, aliiſque corporibus, habere dicitur Communia, in ſacris Literis.

Tertio, membra & partes corporis noſtri in Deo etiam reperiuntur, ſecundùm eaſdem literas ſacras. Memorantur ibidem Dei digiti,

Cap. IV.

Quæ futura sit Animæ conditio, dilapsato Corpore: sive de Statu Animarum intermedio, in intervallo Mortis & Resurrectionis: quinam modum & gradus felicitatis aut miseriæ.

QUum jam probatum dederimus, tam per notitias naturales, quam per evidentissima factorum autorum effata & testimonia, Animas humanas manere salvas & superstites, extincto hoc corpore: Difficultatum proximo, quo genere vitæ deinceps fruituræ sint: aut quali fulciantur statu, ab hoc corpore separatæ? Id quidem primario in quæstionem hic venit, Habituræ sint necne, post separationem ab hoc corpore, aliud corpus: cujuscunque id sit generis; vel forte maturæ sint nudæ, ab omni corpore, ad omni materiâ secretæ & abstractæ, usque ad Resurrectionem. Hujusce quæstionis solutio nos recta duceret in notitiam futuri statûs Animæ: Sed cum alia sit generalior, & minus obscura: quæ de gradibus felicitatis aut miseriæ ante Diem Judicii

Cap. IV.

Quæ futura ſit Animæ conditio, diſſoluto Corpore: ſive de ſtatu Animarum intermedio, in intervallo Mortis & Reſurrectionis: quoad modum & gradus fœlicitatis aut miſeriæ.

Quum jam probatum dederimus, tam per notitias naturales, quàm per evidentiſſima ſacrorum authorum effata & teſtimonia, Animas humanas manere ſalvas & ſuperſtites, extincto hoc corpore: Diſpiciendum proximè, Quo genere vitæ deinceps fruituræ ſint: aut quali ſubſiſtant ſtatu, ab hoc corpore ſeparatæ. Id quidem primariò in quæſtionem hîc venit, Habituræ ſint necne, poſt ſeparationem ab hoc corpore, aliud corpus: cujuſcunque id ſit generis; vel fortè manſuræ ſint nudæ, ab omni corpore, ab omni materiâ ſejunctæ & abſtractæ, uſque ad Reſurrectionem. Hujuſce quæſtionis ſolutio nos rectà duceret in notitiam futuri ſtatûs Animæ: Sed cùm alia ſit generalior, & minùs obſcura: quæ de gradibus fœlicitâtis aut miſeriæ ante Diem Judicii

dicii inſtituitur: Libet hîc primùm ad examen revocare, per modum introductionis, opinionem Neotericorum quorundam, qui Animas ſtatim à morte, recens eductas è corporibus, aut efferunt in cœlum, ad ſummam gloriam, & viſionem beatificam: aut deprimunt ad cruciatus Inferni, ſummámque miſeriam. Quorum utrumque videtur mihi nimium & extremum, in ſuo genere.

E reformatis Theologis non pauci, metu Purgatorii, omnem ſtatum intermedium Animarum quodammodo ſuſtulerunt. Scilicet in evitandis vitiis, ſæpe incidimus in illam ſtultitiam, ut curramus in contraria. Satìs notum eſt, Purgatorium Pontificium eſſe inventum humanum, ad captum populi, & in uſum ſacerdotii accommodatum: nec metu hujus phantaſmatis deſerenda eſt Antiquorum doctrina de inexpletâ Animarum fœlicitate aut miſeriâ ante diem Judicii. Sed ad malos & miſeros quod ſpectat, id jam miſſum facimus: ſatìs erit impræſentiarum oſtendere, neque ſacris literis, neque antiquæ fidei conſentaneam eſſe eorum ſententiam, qui Bonorum vitâ defunctorum animas transferunt ad Cœleſte Regnum, ſummámque illam gloriam, quæ Viſio Beatifica dici ſolet, ante Reſurrectionem & adventum Chriſti.

dicii instituitur: Liber hic primum ad exa-
men revocare, per modum introductionis, o-
pinionem Doctricorum quorundam, qui A-
nimas statim a morte, recens eductas e cor-
poribus, aut cernunt ea coelum, ad immanem
gloriam, & virorem beatificam; aut depri-
muntur ad cruciatus ibi, luminibusque mole-
stiam. Quorum utrumque videtur mihi nimi-
um & extremum, in hac genere.

E reformatis Theologis non pauci, mera
Purgatorii, omnem fanum intermedium Ani-
marum quodammodo tollentes. Scilicet in
evitandis vitiis, fepe incidimus in illam fuli-
nam, ut curramus in contraria. Satis notum
eft, Purgatorium Pontificium effe inventum
humanum, ad captum populi, & in ulum
lucrodoti accommodatum: nec meta hujus
phantafmatis deterenda eft Antiquorum do-
ctrina de inexplebili Animarum fcelicitate aut
miferia ante diem Judicii. Sed ad malos &
mifcros quod fpectat, id jam millum facimus:
fatis erit impiorum oftendere, neque ja-
cris literis, neque antiqua hac confentaneam
effe eorum fententiam, qui Bonorum vita de-
functorum animas transferunt ad Coelefte Re-
gnum, luminaque illam gloriam, quæ Vitio
Beatifica dici folet, ante Reftitutionem &
adventum Chrifti.

mente humanâ. Sed utcunque alieniſſimus eſt hic loquendi modus à ſtatu aut poſſeſſione viſionis beatificæ: quæ tam ſecundùm Theologiam, quàm Philoſophiam, eſt perfectiſſima Animæ operatio: ac proinde ſomno aut ſomnio, ubi imperfectiſſimè agit Anima rationalis, nullo modo conferenda.

Dignus eſt certè qui expendatur uterque iſte ſermo Sancti Pauli, ad Corinthios & ad Theſſalonicenſes, de ſpe & ſtatu mortuorum. Hortatur Theſſalonicenſes ne doleant immodicè ſuper mortuis, ſive *dormientibus in Jeſu:* eorum inſtar, qui omni ſpe deſtituuntur. Quâ verò ratione hos conſolatur Apoſtolus, & immodicum dolorem repellit? Num ex eo quod cœlum ſummum & cœleſtem gloriam protinus ingrediantur piorum animæ, à corporibus ſuis ſolutæ? Hæc quidem maxima fuiſſet conſolatio, & medicina præſentiſſima. Attamen nec ab hoc capite, nec à poſſeſſione beatitudinis immediatâ, ſolatium petit, & fomenta doloris: ſed à ſpe certâ beatæ reſurrectionis, reditûſque futuri cum Chriſto, in adventu ſuo glorioſo. *Nolim autem vos in ignorantiâ verſari, Fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contriſtemini ſicut reliqui qui ſpem non habent. Nam ſi credimus Jeſum mortuum eſſe & reſurrexiſſe, ita etiam Deus eos, qui obdormierint*

1 Theſſ. iv. 13, 14, 18.

dormierint in Jeſu, adducet cum eo. — *Itaque conſolamini alii alios iſtis ſermonibus.*

PORRO, in altero ſermone Sancti Pauli capite decimo quinto ad Corinthios, ita argumentari videtur, ac ſi tota ſpes noſtra penderet à reſurrectione? neque digna eſſet vita futura quam quæreremus: digna labore & periculis obeundis, niſi tandem eſſemus reſurrecturi à mortuis. Quòd ſi verò ab exitu hodiernæ vitæ in gloriam illam beatificam ſtatim evehimur, beati futuri ſumus, imò beatiſſimi, licèt nulla ſequatur reſurrectio. Ampliſſimum eſſet virtutis præmium, omni certamine dignum, divinus ille ſtatus animi: & in cœleſti illâ luce ſemper verſari, ſumma fœlicitas. 1 Theſſ. iv. 30, 31, 32.

EODEM tamen modo idem Apoſtolus ad Romanos octavo capite, in comparatione malorum & perpeſſionum hujus vitæ cum gloriâ futurâ, præterit hanc viſionem beatificam, & tempus reſurrectionis unicè reſpicit: ac ſi ante terminum illum nihil compenſationis obtingeret ſanctis. *Reor enim minimè pares eſſe* ℣. 18, 23. *præſentis temporis perpeſſiones gloriæ in nobis revelandæ.* Quando verò revelandæ: ſtatim à morte? minimè, ſed cùm *corporis noſtri redemptionem expectamus*; nempe, in reſurrectione. Similiter etiam *ſecundâ epiſtolâ* ad *Corinthios*, ait, Leves afflictiones hujus vitæ con- —iv. 17.

ficere

dormierint in Jesu, adducet cum eo. — Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.

Porro, in altero sermone Sancti Pauli capite decimo quinto ad Corinthios, ita argumentari videtur, ac si tota spes nostra pendeat à resurrectione: neque digna esset vita humana quam quaereremus: digna labore & periculis obeundis, nisi tandem efficeremur resurrecturi à mortuis. Quod si verò ab exitu hoc vitae vitae in gloriam illam beatificam fruimur, beati futuri sumus, imò beatissimi, licèt nulla sequatur resurrectio. Amplissimum esset virtutis praemium, omni certamine dignum, divinus ille fructus animi: & in coelesti illâ luce semper versari, summa felicitas.

Eodem tamen modo idem Apostolus ad Romanos octavo capite, in comparatione malorum & perfectionum hujus vitae cum gloriâ futurâ, praefert haec visionem beatificam, & tempus resurrectionis unicè respicit: ac si ante terminum illum nihil compendiosè obtinere posset fanctis. Rectè enim minimè patres effe. 19. 23. praefentis temporis perfectiones gloriae in nobis revelandae. Quando verò revelandae: scilicet à morte? minimè, sed cùm corporis nostri redemptionem expectamus; nempe, in resurrectione. Similiter etiam secundâ epistolâ ad Corinthios, air, Leves afflictiones hujus vitae con- —iv. 17.

facere

revocatos, Angelis ſimiles, & ſibi conformes reddet Chriſtus.

Quæ præterea legimus in ſacrâ hiſtoriâ de mortuis in vitam revocatis, & de animarum ſedibus & receptaculis, huic explicationi reſpondent. Ecquis enim credat Chriſtum revulſiſſe Lazarum à viſione beatificâ, ut in hanc vitam miſeram pedem referre cogeret; aut ſinum Abrahæ, quò tranſlatum legimus alterum Lazarum, eundem eſſe locum cum regno cœlorum: eundem ſtatum cum viſione Dei; aut clamantes ſub altari animas: aut nondum conſummatos Fideles, in ſupremâ gloriâ verſari? ſi Patres in hæc loca conſulamus, multò aliter reſpondebunt. Denique quum Chriſtus adduxit ſecum in Paradiſum animam Latronis, non in ſupremum cœlum, beatæ viſionis ſedem adduxit: eò enim non aſcendit Chriſtus in triduo mortis; neque veteres authores, aut Hebræi, aut Chriſtiani, id *Paradiſi* nomine intelligunt. Hæc omnia ſi expendamus animo libero, & eò quò nos ducit ſacrarum literarum lumen, faciles ſequamur: neque ab hâc ſemitâ deflectamus quamcunque ob cauſam, aut pedem ultrà promoveamus: dicendum erit, aut repetendum potiùs, Beatos eſſe mortuos in Domino, quòd pace, requie, conſolatione impræſentiarum gaudeant: Beatiſſimos

Apoc. vi. Heb. xi. 39, 40.

olim futuros, cùm, in adventu Chriſti, glorioſa corpora induti, Deum ineffabili modo viſuri ſunt.

Neque obſtat huic noſtræ ſententiæ, quod dixerit Paulus, *ſe fore cum Chriſto, & quaſi domi cum Domino*, ſi moreretur. Nam quamcunque præſentiam ab Apoſtolo hìc intelligi ſupponas, ſive corporalem & viſibilem, ſive ſpiritualem & internam, cauſæ noſtræ nihil officiet. Si corporalem præſentiam intellexit Paulus, de tempore reſurrectionis hoc intellexit: interquiete mortis pro nihilo habitâ; Animæ enim à corpore ſeparatæ & ab omni materiâ, nullam habere poſſunt præſentiam corporalem & externam cum Chriſto, durante illo ſtatu; Hoc ex naturâ rei eſt impoſſibile. Si igitur hujuſmodi præſentiam intelligat Apoſtolus, tempus ſeparationis ſive obdormitionis, ut ipſius phraſi utar, ei in computum non venit: ſed, ob rei certitudinem, & inſenſibilem moram, reſurrectionem cum morte proximè conjunxit. Atque eo minùs alienus ſum ab hâc explicatione, cùm Apoſtoli ſententiam de appropinquante & repentino Chriſti adventu, pluribus in locis ſuarum Epiſtolarum, animadverto. Quin etiam in primo verſu hujuſce capitis ad Corinthios, conjunxit tempus exuendi corpus terreſtre, & induendi corpus cœleſte:

Phil. i. 23. 2 Cor. v. 8.

leſte: nullâ habitâ ratione temporis intermedii. *Scimus enim*, inquit, *nos, ſi terreſtris hujus domûs tabernaculum diſſolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, non manu factum, æternum in cœlis.* Ubi diſſolutionem hujus corporis cum alterius aſſumptione immediatè conjungit, licèt jam effluxerit pluſquam ſeſquimillennium à morte Pauli, & nondum habet ſuum corpus cœleſte. Tempus autem inperceptum, in quo nulla rei accidit, nec accidere poteſt, mutatio, pro nullo habetur. Præterea, dixerat Apoſtolus illo capite ad Corinthios, ſe *non cupere exui hoc corpore:* hîc autem ad Philippenſes, ait, ſe *cupere diſcedere* vel *dimitti à corpore:* proinde hæc dictio poſterior ita temperanda eſt & explicanda, ut priori non repugnet & adverſetur. Et ſi hâc phraſi, *eſſe cum Domino*, utatur Apoſtolus eodem ſenſu in his locis, quo alibi: ut, *Et ita ſemper erimus cum Domino:* neceſſe eſt ut idem utrobique tempus, eundemque ſtatum reſurrectionis intelligamus. Denique notandum, Chriſtum jam aſcendiſſe ſupra ſummos cœlos glorioſo corpore amictum: nec eò aſcendere poſſe, aut habitare ſanctos, donec corpus ſuum cœleſte pariter induti fuerint: Quod cùm nemini concedatur (niſi raptis in cœlum inſtar Enochi) ante Reſurrectionem, ut hæc dicta

2 Cor. v. 1. Heb. ix. 27

℣. 4.

Epheſ. ii. 6

1 Theſſ. iv. 17.

Epheſ. iv. 10.

Apoſtoli exponamus de præſentiâ corporeâ & locali, ratio rei non patitur, nec ordo & œconomia divina.

Quapropter ſi malueris præſentiam Chriſti ſpiritualem & internam hîc intelligere, non repugno. Hujuſmodi præſentiam Chriſti, etiam in hâc vitâ habent ſancti, & habituri ſunt in futurâ, pluribus modis: quibus omnibus, ex hac interpretatione, piorum animæ poſt mortem dici poſſunt *eſſe cum Chriſto*. Primò erunt cum Chriſto, quatenus erunt in cuſtodiâ Chriſti. Chriſtus jamjam moriturus, animam ſuam in *manus Patris* depoſuit: id eſt in cuſtodiam & tutelam Patris. Cùm verò Chriſtus moriendo viciſſet mortem, atque ita vitæ & mortis Dominus factus eſſet, *Stephanus* moribundus in *manus Chriſti* animam ſuam tradidit; *Domine Jeſu ſuſcipe ſpiritum meum*, expirans dixit. Eodem modo Anima Sancti Pauli eſſet cum Chriſto, in ipſius tutelâ, & apud eum depoſita, uſque ad reſurrectionem. Dein dicuntur eſſe cum Chriſto animæ ſanctorum poſt mortem, propter conſolationem internam gaudiúmque quod à Chriſto recipiunt. Ex quo Chriſtus venit in mundum, vicítque mortem, ſolatio & fœlicitati *mortuorum in Chriſto* aliquod augmentum acceſſiſſe nihil dubito: tam ex influxu virtutis divinæ, quàm ex certiſſimâ

Luc. xxiii. 46.

Act. vii. 59

tiſſimâ ſpe & quaſi intuitu glorioſæ reſurrectionis: ideóque in intervallo mortis, Chriſtum nobis adeſſe, & nos cum illo vivere & verſari, rectè dicitur. Denique, in hoc loquendi modo reſpicitur oppoſitio: ut ex utroque loco, ad Corinthios & ad Philippenſes, manifeſtum eſt: *Eſſe cum Chriſto*, & *eſſe in hoc mundo* opponuntur; Cùm excedimus ex hoc mundo, non extinguimur, non abolemur, non in nihilum abimus: ubinam ſumus? apud Deum, apud Chriſtum; Deo vivimus. Chriſto præſentes ſumus: Nóſque iterum in Theatrum mundi ſecum reducet, vegetos & vitæ plenos. Luc. xx. 38. Col. iii. 3, 4.

Non itaque mirabimur dixiſſe Paulum, *Mors mihi lucrum.* Mirandum potiùs tantillum dixiſſe tantum Apoſtolum; Qui tot mala, tot moleſtias, tot pericula, tot labores ſuſtinuerat in hâc vitâ: Qui famem & ſitim, & frigora & nuditatem: & plagas, & verbera, & carceres, & ſaxa, & naufragia: omne genus incommoda, terrâ marique, pertulerat: huic mortem hâc vitâ optabiliorem eſſe, mirari non poſſumus. Si mors ſolummodo quies eſſet, & malorum inducíæ, tanti utcunque valeret. Hinc itaque diſcamus de nobiſmetipſis miſellis, præmiiſque noſtris modeſtiùs ſentire: neque ſtatim, clauſis morte oculis, polliceri nobis 2 Cor. xi.

bis aliisve visionem beatificam: cùm Apostolus gentium, qui de religione Christianâ, siquis alter, bene meruerat, nil tale tantúmve sibi promittere videatur. Paucioribus contenti simus in illo intermundio, ut ita dicam: neque parum esse ducamus, Animam immortalitatis suæ conscium, & divini amoris plenam, Deo & sibi acquiescere; spem insuper lætam & arrectam habere in adventum Christi, gloriamque cum eo participandam.

Denique, ut in fine hoc addam, vim doctrinæ Christianæ de Resurrectione labefactare mihi videntur, ipsámque resurrectionem quasi inutilem reddere, qui animabus, statim à morte, visionem beatificam & statum gloriæ concedunt. Animabus enim in supremâ luce divinâ constitutis, quid opus est corpore? Inquies, ut corpus etiam particeps fiat gloriæ & præmii, ut erat olim aut malorum quæ perpessa est Anima in hâc vitâ, aut bonorum operum quæ fecerat. Nugas mihi dicis: *Animus cujusque is est quisque*; νῦς ἐφορᾷ καὶ νῦς ἐπακούει· nihil percipit corpus, neque boni, neque mali; nec voluptate fruitur, nec dolore afficitur materia, quocunque modo vertas, cuicunque rei adjungas. Frustra igitur coronabis gloriâ rem insensilem: aut boni malive authorem facies, id quod nec intellectu, nec

voluntate

voluntate prædítum eſt. Præterea, ex tot corporibus quæ terimus in hujus vitæ curſu, per ſingula ſeptennia, quodnam dederis animæ in conſortium & participationem gloriæ & præmii? cujus ætatis, juvenile aut ſenile? quod ultimò excuſſit anima, vel quo maximè gaudebat & complacuit: & quo jure hoc potiùs quàm illud? litem tibi movebunt cætera, ut in partem fœlicitatis veniant. Si quis per totam vitam in pietate ſe exercuiſſet, nunc mala ferens Chriſti causâ, nunc bona ſua in charitate diffundens: tandémque exiret Martyr, octogenarius ſenex: quotum hujus viri corpus in gloriam ſumpſeris? Annon reſpondendum eſt, ut olim Chriſtus, cùm, quotum è ſeptem maritis habitura eſſet fœmina in reſurrectione, quæreretur, *Erratis, neque Scripturas ſcientes, neque potentiam Dei.* Non corporis gratiâ, ſed animæ, conſtituitur Reſurrectio: & ſingulis animabus, ut ſeminibus, Deus dat proprium aptúmque corpus, priſtino in terrâ putrefacto. Diſſoluto hoc tabernaculo, *ædificium ex Deo* habituri ſumus. Sed de hâc re infrà plura: Pergamus in propoſito. 1 Cor. xv. 37, 38. 2 Cor. v. 1.

Diximus enervari vim reſurrectionis ab hâc ſuppoſitâ ſupremâ beatitudine ante reſurrectionem. Rectè enim quæritur à Sancto Auguſtino, *Quid opus eſt ſpiritibus corpora ſua in reſurrectione* Gen. ad lit. l. xii, c. 35.

ſurrectione recipere, ſi poteſt iis, etiam ſine corporibus, ſumma illa beatitudo præberi? Ideóque apud antiquos, & in primis Eccleſiæ ſæculis, ſicut infrà oſtendemus, Hæretici, qui negabant reſurrectionem corporis, hanc præmaturam animarum glorificationem, aut ſoli, aut potiſſimum tuebantur. Nuperis autem ſæculis quis non videt invectum hunc novæ fidei articulum in Eccleſiam Romanam, conſiliis prudentûm & politicorum: quo ſanctis invocandis, aliiſque id genus inſtitutis commodior anſa præberetur; cæteriſque, quæ adhærent, lucroſis dogmatis patrocinium. Rectè notavit *Bellarminus*, hanc doctrinam *fundamentum eſſe omnium aliarum* quæ ad ſanctos ſpectant; nempe quæ ſpectant ad ſanctorum *cultum*, ſanctorum *canonizationem*, ſanctorum *Imagines*, ſanctorum *Reliquias*, denique *peregrinationes* & *vota* iis nuncupata. Vides quantam catenam, auro & argento gravem, ſecum trahit hoc dogma. Et ſi his annectas *Purgatorium*, ſive ſtatum animarum quæ ad cœlum non rectà eunt, ſed, vivorum precibus & ſuffragiis ſanctorum, eò ſeriùs aut citiùs evehuntur, habes aurifodinam quâvis Indiâ ditiorem. Sed væ illis, *qui cauponantur verbum Dei.*

De Beat. ſanct. Ord. diſput.

1 Cor. xv. 37. 38.

2 Cor. v. 1.

2 Cor. ii. 17.

Non

Non tamen hâc censurâ digni sunt, siqui, sine omni spe lucri, consolentur moribundos, animentque velut ad cœlum confestim abituros, & ad suprema gaudia; exeunt è carcere in libertatem, & quæ ex pio affectu dicuntur ad minuendum mortis metum, non sunt explicanda cum rigore, instar articulorum fidei. Piorum animæ, ubi primùm excesserint ex hâc vitâ, in tuto constituunt, extra ictus, extra pœnas, extra errandi pericula: Et licèt cœlo externo nondum gaudeant, nondum Regno fruantur, sunt tamen in jure proximo & inextinguibili ad illud possidendum, ideoque facili anticipatione eo jam frui dici possunt. Festinamus quidem omnes ad occupandam hæreditatem, atque impetu quodam ferimur in optatam gloriam & beatitudinem. Crediderunt è primis Christianis multi, jam tum instare adventum Christi: ut ex Epistolis Apostolicis, & antiquis Patribus mihi apertissimum est: Atque eâ fide corroborati, persecutiones mortémque fortius pertulerunt. Ab ipso temporum decursu, detecto hoc errore, in alium, quæso, ne incidamus: neque cœlum invitum ad nos detrahere, aut invadere potius quàm hæreditate accipere videamur: *ordinem promotionis justorum supergredientes*: ut inquit *Irenæus*. Jam tandem adveniet aleit mundus

Lib. v. c. 31.

in proximis ſtat Chriſtus & præ foribus; non alio igitur, præter hoc, indigemus ſolatio, *Ecce venio cito. & merces mea mecum eſt, ut reddam unicuique prout opus ipſius erit. Amen, etiam veni, Domine Jeſu.* — Πῦ σὺ, Θάνατε, τὸ κέντρον; πῦ σὺ, Ἅιδη, τὸ νῖκος;

Hæc breviter de ſtatu vitâ defunctorum, ex ſacris literis. Præterea in rebus controverſis non exigui ponderis eſſe ſolet apud pleroſque, primævæ & incorruptæ antiquitatis fidem inſpicere. Licèt enim, præteritis Apoſtolis, nulli hominum, nulli ſæculo, infallibilitatem tribuamus: neque primis, neque mediis, neque ultimis: tamen, tùm nondum religio Chriſtiana, aut in artem aut imperium erecta fuerat, veritatem nudam ſimpliciùs & ſinceriùs ſequebantur Chriſtiani. Quid itaque ſenſerint veteres de primâ & proximâ beatitudine ſanctorum, ſive de ſtatu animarum ante diem reſurrectionis, operæ pretium erit paucis inquirere.

Quo fonti propiores ſunt rivi, eo ſolent eſſe puriores: & quò Apoſtolis aut temporibus Apoſtolicis proximiores ſunt Chriſtiani patres, eò magìs probati & irrefragabiles habentur doctrinæ orthodoxæ teſtes. Quanquam igitur Patres Græcos generatim à partibus noſtris in hâc causâ ſtetiſſe non dubitem, ſatìs erit

erit in hoc capite, tria prima Eccleſiæ ſecula inſpicere; in quibus, ni fallor, nullum reperies, Græcum aut Latinum, præter Hæreticos, atque unum forſan *Cyprianum*, qui defunctorum animas, ſtatim à morte, ad viſionem Dei & cœleſtis gloriæ poſſeſſionem transferebat; eo ſcilicet modo quo nuperis ſæculis decretum eſt in Eccleſiâ Romanâ.

Hanc quidem fuiſſe ſententiam multorum Hæreticorum, in primis Eccleſiæ ſæculis, qui unà tollebant è medio reſurrectionem, conſtat ex *Juſtino Martyre*, *Irenæo*, *Tertulliano*, aliiſque. In Dialogo cum *Tryphone* hæc habet *Juſtinus*. Οἱ καὶ λέγεσι μὴ εἶναι νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀλλὰ ἅμα τῷ ἀποθνήσκειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸν οὐρανόν, μὴ ὑπολάβητε αὐτοὺς χριστιανοὺς. *Quique dicunt non eſſe mortuorum reſurrectionem, verùm ſimul atque moriantur, animas ipſorum recipi in cœlum: ne exiſtimetis eos eſſe Chriſtianos.* M. p. 301. Vides hæc duo conjungi à *Juſtino*, ac ſi nexum aliquem inter ſe haberent; ſaltem iidem Hæretici qui negabant reſurrectionem corporis, animas ſtatim à morte efferebant in ſupremum cœlum.

Huic loco S. *Juſtini* lux oritur ex *Irenæo*: qui iſtius ævi hæreticis utrumque errorem ſimul attribuit, libro quinto, cap. xxxi. *Quoniam autem quidam ex his qui putantur recte credidiſſe*

credidisse, supergreditur ordinem promotionis justorum, & modos mutationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes. Hæretici enim despicientes plasmationem Dei, & non suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei, simul atque mortui fuerint, dicunt se supergredi cœlos, & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab iis affingitur, patrem. Quis igitur universam reprobant resurrectionem, quid mirum est si nec ordinem resurrectionis sciant? Nolentes intelligere quoniam si hæc ita essent, ut dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirans, confestim utique abisset sursum, relinquens corpus terræ, &c. Id certè constat ex his primævis Patribus, aliisque hæresewn scriptoribus, Hæreticos olim, nempe *Gnosticos, Basilidianos, Valentinianos, Marcionitas*, & istius colluvici alios, hujus quam refellimus, sententiæ, primos fuisse authores, primósque vindices.

Experti sumus interea tam *Justini*, quàm *Irenæi* judicium in hoc argumento; non statim propellunt, ut vides, in supremum cœlum sedésque gloriæ, animas calentes ab hoc corpore. Id alibi etiam testatur *Justinus* cum *Tryphone*, his verbis, Τὰς μὲν τῶν εὐσεβῶν ψυ-

M. p. 223.

χὰς

χαλᾶσθαι ἐν μέσῳ που χώρῳ μένειν· τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χείρονι τόπῳ τῆς κρίσεως ἐκδεχομένας χρόνον τοῦτον. *Pias quidem animas in loco quodam meliori manere, injustas verò & pravas in deteriori: judicii diem tempus tandem expectantes.* Irenæus etiam, ad finem usque capitis jam citati, eandem sententiam pluribus prosequitur. *Si ergo Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commoratus usque ad tertiam diem in inferioribus terræ, pòst deinde surgens in carne, ut etiam figuras clavorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad Patrem; quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos; interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hìc corpus, in supercœlestem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, pòst deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est: manifestum est quia & discipulorum ejus, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in invisibilem locum, definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem, pòst recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit; sic venient ad conspectum Dei.*

credidisse, supergrediuntur ordinem promotionis justorum, & modos mediationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes. Hæretici enim despicientes plasmationem Dei, & non suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei, simul atque mortui fuerint, dicunt se supergredi cœlos, & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab iis affingitur, patrem. Quis igitur universam reprobans resurrectionem, quid mirum est si nec ordinem resurrectionis sciat? Nolentes intelligere quoniam si hæc ita essent, ut dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirans, confestim utique abisset sursum, relinquens corpus terræ, &c. Id certe constat ex his primævis Patribus, aliisque hæreseων scriptoribus, Hæreticos olim, nempe *Gnosticos, Basilidianos, Valentinianos, Marcionitas*, & istius colluviei alios, hujus quam refellimus, sententiæ, primos fuisse authores, primósque vindices.

Experti sumus interea tam *Justini*, quàm *Irenæi* judicium in hoc argumento; non statim propellunt, ut vides, in supremum cœlum sedésque gloriæ, animas calentes ab hoc corpore. Id alibi etiam testatur *Justinus* cum *Tryphone*, his verbis, Τὰς μὲν τῶν εὐσεβῶν ψυ-

M. p. 223.

χὰς

χὰς χὰς ἐν κρείττονι ποι χωρίῳ μένειν, Τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χείρονι τόπῳ τῆς κρίσεως ἐκδεχομένας χρόνον τοσοῦτον. *Pias quidem animas in loco quodam meliori immanere, injustas verò & pravas in deteriori: judicii diu tempus tandem expectantes.* Irenæus etiam, ad finem usque capitis jam citati, eandem sententiam pluribus prosequitur. *Si ergo Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commoratus usque ad tertiam diem in inferioribus terræ, pòst deinde surgens in carne, ut etiam figuras clavorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad Patrem; quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundùm nos; interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hìc corpus, in supercœlestem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, pòst deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est: manifestum est quia & discipulorum ejus, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in invisibilem locum, destinatum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem, pòst recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit; sic venient ad conspectum Dei.*

Huic explicationi *Irenæi*, ab exemplo Chriſti deſumptæ conſimilia habet *Tertullianus*, *de Animâ*, *cap.* lv. quæ loca ſe invicem illuſtrant & confirmant. *Quod ſi Chriſtus Deus*, inquit, *quia & homo, mortuus ſecundùm Scripturas, & ſepultus ſecus eaſdem, huic quoque legi ſatisfecit, formâ humanæ mortis apud inferos functus: nec antea aſcendit in ſublimiora cœlorum, quàm deſcendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes ſui faceret: habes & regionem inferûm ſubterraneam credere, & illos cubito pellere, qui ſatis ſuperbè non putant animas Fidelium inferis dignas; ſervi ſuper dominum, & diſcipuli ſuper magiſtrum, aſpernati ſi forte in Abrahæ ſinu, expectandæ reſurrectionis ſolatium capere.* Dein infrà in eodem capite apertiùs ait, *Nulli patet cœlum, Terrâ adhuc ſalvâ, ne dixerim clausâ; cum tranſactione enim mundi reſerabuntur regna cœlorum.* Et in fine ejuſdem capitis, in ſuo de *Paradiſo* libello, in quo deperdito non exiguam jacturam fecimus, ait, *ſe conſtituiſſe omnem animam apud inferos ſequeſtrari, in diem Domini.* Pluribus locis in hoc de *Animâ* tractatu idem teſtatur aliis verbis. Neque minùs alibi ut in *Apologetico*: *Et ſi Paradiſum nominemus, locum divinæ amœnitatis, recipiendis ſanctorum ſpiritibus, non cœlum intelligimus.* Et contra

c. xlvii.

Marcionem

Marcionem quarto. *Eam itaque regionem sinum dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen* inferis, *interim refrigeriam præbituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat.* Vidè plura, si placet, his germina, apud eundem *de Resurrectione carnis*, cap. xxiii. Sed de *Tertulliano* satis: cùm de *ipsius* mente in hâc parte nullum sit dubium. c. xxxiv.

Cum his Patribus jam nominatis idem sentit *Origenes*, quoad animas sanctorum, tam novi quàm veteris Testamenti: quibus, usque ad resurrectionem, inferiorem fœlicitatis gradum impertit. Sententiam ipsius habes homiliâ septimâ in *Leviticum*, his verbis: *Nondum enim receperunt lætitiam suam, ne Apostoli quidem: sed & ipsi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Atque hujus rei testem adhibet *Magistrum gentium* Paulum *ad Hebr.* xi. additque, *vides igitur quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt consequatur. Expectat* & Isaac & Jacob, & *omnes prophetæ expectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant.*

Sub fine tertii sæculi *Victorinus* Martyr & *Lactantius* vixêre, quorum uterque causæ nostræ patrocinatur. Nota sunt *Lactantii* verba, *libro septimo Institutionum*; *Nec tamen* Sect. 21.

quisquam

quisquam putet animas post mortem protinus judicari; omnes enim in unâ communique custodiâ detinentur, donec tempus adveniat quo maximus Judex meritorum faciat examen; tum quorum fuerit probata justitia, ii præmium immortalitatis accipiunt. Itidem *Victorinus* ad illud Apocalypseως, *c.* vi. 9. *de animabus sub altari*; Cùm altare exterius, non interius quod est cœlum, hìc intelligendum esse notâsset, ibi vult expectare animas donec tempus novissimum adveniat, quo præmia & pœnæ distribuentur. *Sed quia*, inquit, *in novissimo tempore sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura damnatio, dictum est eis, EXPECTATE. Et pro corporis sui solatio acceperunt*, inquit, *stolas albas*, id est, *donum Spiritûs Sancti.*

Præterea, cùm ex antiquissimis Patribus plures, si non prorsus omnes, animas humanas εἰς Ἅιδ descendere voluerint, inde testantur, non statim, ex eorum sententiâ, in summum cœlum, summámque gloriam eas evehendas esse. Quanquam enim *Hades* latæ significationis sit quoad animas separatas, tam justas, quàm injustas, nemo tamen unquam dixit animas ἐν Ἅιδ positas, quascunque, ibidem gaudere visione beatificâ; cùm igitur eò loci collocent omnes animas antiqui Patres,

omnes

omnes itidem ab illa visione & gloriâ per id tempus excidunt. De Justino, Irenæo & Tertulliano, jam conclusum est, quando quidem Tertullianus, sua Christi ἐπίδοσιν, ut ipsi aiunt, futura sapientiam, declarationem, pulsum, ex hoc ipso fulmentis, Epiphanius Hipponensis Episcopus, Christo, cum Philosophi decepisse indicat, ut milis fuerit, omnia. Ἀπὸ τὰ πάντα, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐξ ἀὐτοῦ. Ad eam Ecclesiæ fidem quod habet Eustathius, Antiochiæ Patriarcha, apud Theodoretum, ad illud Psalmi, animam meam ἐν Psal. xvi. Ἀδὴν ψυχήν μου ἐν ἀνθρώπων ψυχῶν appellat, probat quod animam Christi fuisse verè humanam, quod cum in hac vita, quam in alterâ, humanam sortem subiverit. ἀλλὰ μὲν ἡ χωρὶς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς γενομένη

omnes itidem ab illa visione & gloriâ per id tempus excidunt. De Justino, Irenæo & Tertulliano, jam conclusum est, quando quidem Tertullianus, sua Christi ἐπίδοσιν, ut ipsi aiunt, futura sapientiam, declarationem, pulsum, ex hoc ipso fulmentis, Epiphanius Hipponensis Episcopus, Christo, cum Philosophi decepisse indicat, ut milis fuerit, omnia. Ἀπὸ τὰ πάντα, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐξ ἀὐτοῦ. Ad eam Ecclesiæ fidem quod habet Eustathius, Antiochiæ Patriarcha, apud Theodoretum, ad illud Psalmi, animam meam ἐν Psal. xvi. Ἀδὴν ψυχήν μου ἐν ἀνθρώπων ψυχῶν appellat, probat quod animam Christi fuisse verè humanam, quod cum in hac vita, quam in alterâ, humanam sortem subiverit. ἀλλὰ μὲν ἡ χωρὶς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς γενομένη

De Justino, Irenæo & Tertulliano, jam conclusum est, quando quidem Tertullianus, sua Christi ἐπίδοσιν, ut ipsi aiunt, futura sapientiam, declarationem, pulsum, ex hoc ipso fulmentis, Epiphanius Hipponensis Episcopus, Christo, cum Philosophi decepisse indicat, ut milis fuerit, omnia. Ἀπὸ τὰ πάντα, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐξ ἀὐτοῦ. Ad eam Ecclesiæ fidem quod habet Eustathius, Antiochiæ Patriarcha, apud Theodoretum, ad illud Psalmi, animam meam ἐν Psal. xvi. Ἀδὴν ψυχήν μου ἐν ἀνθρώπων ψυχῶν appellat, probat quod animam Christi fuisse verè humanam, quod cum in hac vita, quam in alterâ, humanam sortem subiverit. ἀλλὰ μὲν ἡ χωρὶς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς γενομένη

Euseb. Cyzic. de Concil. Nic. l. i. c. 23.

Macarius, in Concilio Nicæno Hierosolymitanus, incarnationem Christi, ut ad descendisse indicat, ut ita omnia, Καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς ἐξ ἀὐτοῦ. Unde etiam nostram resurrectionem cum subjungit postea de hâc re Ecclesiæ Antiochiæ apud Theodoretum, ad illud Psalmi, animam meam ἐν Psal. xvi. Ἀδὴν ψυχήν μου ἐν ἀνθρώπων ψυχῶν appellat, probat quod animam Christi fuisse verè humanam, quod cum in hac vita, quam in alterâ, humanam sortem subiverit. ἀλλὰ μὲν ἡ χωρὶς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς γενομένη

Euseb. Cyzic. de Concil. Nic. l. i. c. 23.

In Dial. i.

Cap. IX. De Purgatorio.

In Not. Haſchef. ad Phot. γενομένη ζῇ καὶ ὑφέστηκε· λοιπὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὁμοούσιος. Denique in veteri fragmento περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας, ſive Caii ſit, ſive alterius perantiqui Chriſtiani, omnes animas tam juſtorum quàm injuſtorum ἐν Ἅιδῃ retineri, non ſemel dicitur. Ita incipit, Καὶ ὅλος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων λόγος· περὶ δὲ ἅιδου, ἐν ᾧ συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Hoc dein repetit cum habitaculorum diſtinctione his verbis, οἱ δίκαιοι ἐν τῷ ἅιδῃ νῦν μὲν συνέχονται, ἀλλ' ἐ τῷ αὐτῷ τόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἄδικοι· μία γὰρ εἰς τοῦτο τὸ χωρίον κάθοδος, ἣ τῇ πύλῃ, &c. ubi Angelos cuſtodes ponit, qui ingredientes animas ſegregant, & quamlibet ad ſuam ſedem condignam, ad ſuam regionem propriam, ad locum ei debitum, amandant aut conducunt. Denique, hîc uſque ad reſurrectionem eas morari aſſerit: ὅτος ὁ περὶ ἅιδου λόγος· ἐν ᾧ ψυχαὶ πάντων καθέχονται, ἄχρι καιροῦ ὃν ὁ θεὸς ὥρισεν· ἀνάστασιν τότε πάντων ποιησόμενος.

Hos authores, haud infra tertium ſæculum natos, teſtes habemus doctrinæ primitivæ de Animabus ἐν Ἅιδῃ. Quibus liceat adjungere duos Epiſcopos Cæſarienſes, inferioris, opinor, ſed incertæ ætatis: intelligo *Andream*; & *Aretham*, qui ex commentariis *Andreæ* ſuos in Apocalypſin decerpſit. Ab his autem ita ſcribitur. Θάνατος μὲν χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώ-

ματος·

μαλος· ᾅδης δὲ, τόπος ἡμῖν ἀειδὴς, ἤγουν ἀφανὴς ἢ ἄγνωστος, ὁ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐνλεῦθεν ἐκδημεῦσας δεχόμενος. *Mors eſt ſeparatio animæ & corporis: Hades autem eſt regio nobis inconſpicua, ſive nos latens & notitiam fugiens, quæ animas noſtras hinc emigrantes excipit.* Denique, iidem Epiſcopi ad *cap.* vi. Apocalypſeos, *de animabus clamantibus ſub altari*, idem confirmant, & ſententiæ Pontificiæ de viſione beatificâ penitus & ex omni parte adverſantur: His verbis, Διὰ τύτων τὴν τῦ κόσμυ συνλέλειαν αἰτύμενοι φαίνονλαι οἱ ἅγιοι· διὸ μακροθυμεῖν ἄχρι τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως κελεύονλαι, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶσι, καλὰ τὸν θεῖον Ἀπόςολον. Αἱ δὲ λευκαὶ ςολαὶ τὴν ἐπανθῦσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνυσι λαμπρότηλα· ἣν ἡμφιεσμένοι, εἰ μὴπω τὰς ἐπαγλελίας ἐκομίσανλο, τῇ γῦν ἐλπίδι τύτων, ἅπερ νοερῶς ἐνοπλρίζονλαι, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτηλος, εἰκότως εὐφραίνονλαι τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ ἀναπαυόμενοι. Πολλοῖς γὰρ τῶν ἁγίων εἴρηλαι, χώρας ἀξίας εἰληχέναι τῶν τῆς ἀρελῆς ἐργαλῶν ἕκασον, δι' ὧν ἢ περὶ τῆς μελλύσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονλαι. *Propter hæc Mundi conſummationem expetere ſancti videntur, quoniam expectare atque moram ferre jubentur uſque ad fratrum ſuorum mortem ne ante illos, juxta divinum Apoſtolum, conſummentur. Candidæ autem ſtolæ virtutum ſplendorem, qui illuſtris in illis exiſtit, inſinu-*

68 De Statu Mortuorum Cap. IV.

ant. Quo circumstante, etiamsi promissionem non-
dum adepti simus, etiamsi promissionem spe-
quia spiritum primitiarum habemus, interim
ni quia spiritualiter vivimus, interim ab om-
tantur, interim sinat Deus quiescere eos.
Multorum enim sunt mansiones apud Patrem.
quemque virtutis sanctorum, secundum actus unum-
dignamque vitam vitamque sortiri, locumque actis gestis
digna pro pravâ vitâ sortiri, locumque ejectus agendo
valeat sibi Præparatum accipere quisque locum.
עולם
חמשמות
עולם
חמשמות
quem communis dominus Hades quisque accipiet
hâc vitâ discedentium, usque ad resurrectio-
nem, constituerunt.

DENIQUE ad dictorum veritatem corrobo-
randam, notatu dignum est, quam moderatâ &
moderatione locutus sit Martyr de loco
& statu Sanctorum Romanis hâc vitâ exeuntium
non mox in futurorum excelsum & vitâ exeuntium
tiscam recipiendos esse eorum, & visionem bea-
In Epist. ad Phil. τὸν ἐπιποθοῦντα, seu locum ubi
debitum vel propriam Polycarpus, τὸν ἴδιον τόπον
ut de Paulo Clemens Romanus, ὅπου δεῖ παραγενέσθαι,
ut de Paulo Clemens Romanus, ἐπὶ τὸ ἅγιον ἀπελθεῖν
animo migraret, τὸν ἁγνὸν ἀποδέξασθαι τόπον, abiit
Art. li. in locum appellat, χωρεῖ πρὸς τὸν ἴδιον, sanctum abiit.
Art. li. Illi ea scripta, ἐπιστολὰς, epistolas perpendamus
pistolas ille: Sed ubi omnes ab *Adamo* usque ad
locus ille: ubi ait omnes ab *Adamo* usque ad
hodiernum

hodiernum diem, quotquot mortui ſunt in charitate perfecti, requieſcere in regione piorum, tanquam in ſuis cubiculis: in adventu Chriſti & reſuſcitatione mortuorum educendos & manifeſtandos. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς δε ἡμερας ταύτης, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τε λειωθέντες κατὰ τὴν τȣ θεȣ χάριν ἔχουσι χώραν εὐσεβῶν· οἱ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας τȣ χριστȣ. γέγραπται γάρ, εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖα μικρὸν ὅσον. ἕως ὃ παρέλθῃ ἡ ὀργή μȣ θυμός μȣ, καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς ἐκ τῶν σηκῶν ὑμῶν. Hæc omnia ſententiæ noſtræ quadrant: & quod χώραν εὐσεβῶν appellat *Clemens*, id χῶρον κεκλῆσθαι nominat *Juſtinus*, & χώρας ἁγίας vel τόπους ἁγίους *Irenæus*, & quod τοπον αὐτοῖς ὀφειλόμενον *Polycarpus*, τόπον ἴδιον appellat *Ignatius*, & quod τόπον ἄξιον *Clemens*, ἱερὰ προσῆκα *Chryſoſtomus*. Hæc non male conveniunt inter ſe, & reſpondent illi temperamento, quod Sanctorum ſelicitati antecedenti reſurrectionem adjicit Scriptura Sacra. Luc. xvi. 25.

Ita de ſtatu piorum qui in *ſinu Abrahæ* requieſcunt, cum loquitur Chriſtus, eorum beatitudinem appellat παράκλησιν, *ſolatium*, non ſupremam gloriam. Id quod alibi in ſacris literis dicitur *requies* & *relaxatio*, placidoque ſomno comparatur. En *Stylum Sacrum*, & virorum Apoſtolicorum; ex alterâ parte en

Stylum

Isa. xxvi.

CAP. IV. & *Reſurgentium.* 69

hodiernum diem, quotquot mortui ſunt in charitate perfecti, requieſcere in regione piorum, tanquam in ſuis cubiculis: in adventu Chriſti & reſuſcitatione mortuorum educendos & manifeſtandos. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς δε ἡμερας ταύτης, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τε λειωθέντες κατὰ τὴν τȣ θεȣ χάριν ἔχουσι χώραν εὐσεβῶν· οἱ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας τȣ χριστȣ. γέγραπται γάρ, εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖα μικρὸν ὅσον. ἕως ὃ παρέλθῃ ἡ ὀργή μȣ θυμός μȣ, καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς ἐκ τῶν σηκῶν ὑμῶν. Hæc omnia ſententiæ noſtræ quadrant: & quod χώραν εὐσεβῶν appellat *Clemens*, id χῶρον κεκλῆσθαι nominat *Juſtinus*, & χώρας ἁγίας vel τόπους ἁγίους *Irenæus*, & quod τοπον αὐτοῖς ὀφειλόμενον *Polycarpus*, τόπον ἴδιον appellat *Ignatius*, & quod τόπον ἄξιον *Clemens*, ἱερὰ προσῆκα *Chryſoſtomus*. Hæc non male conveniunt inter ſe, & reſpondent illi temperamento, quod Sanctorum felicitati antecedenti reſurrectionem adjicit Scriptura Sacra. Luc. xvi. 25.

Ita de ſtatu piorum qui in *ſinu Abrahæ* requieſcunt, cum loquitur Chriſtus, eorum beatitudinem appellat παράκλησιν, *ſolatium*, non ſupremam gloriam. Id quod alibi in ſacris literis dicitur *requies* & *relaxatio*, placidoque ſomno comparatur. En *Stylum Sacrum*, & virorum Apoſtolicorum; ex alterâ parte en

Stylum

Stylum Pontificium & Ecclesiæ Romanæ: Sanctorum animas *mox recipi in cœlum, & intueri clarè ipsam Dominum Trinum & Unum, sicuti est.* Deus bone! unde desumpta sunt hæc verba? ex quo libro Sacræ Scripturæ; ex quibus monumentis primitivæ Ecclesiæ? Christus jamjam moriturus, ait discipulis suis, *vado parare vobis locum. Et si abiero & paravero vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad meipsum: ut ubi ipse ero vos etiam sitis.* Vides igitur hunc locum glorioſum, paratum iis à Christo, non possidendum esse donec venerit Christus; tum demum juxta ipsius votum ad Patrem, habitabunt Sancti una cum Christo, & *spectabunt ipsius gloriam. Satiabor, Domine, cùm evigilavero, aspectu vultûs tui.*

Joh. xiv. 2, 3.

Joh. xvii. 24.

Pſ. xvii. 15.

Præterea, nec sacris literis, nec rationi naturali consentaneum esse videtur, summas pœnas exigere, aut summa præmia erogare, antequam res in judicium deducta fuerit, & de cujusque causâ constiterit. Judicium autem nullum memorat Scriptura Sacra ante finem mundi. *Ille est dies quo Deus judicaturus est orbem terrarum per Christum.* Tum demum *cujusque opus probabitur.* Tum *reportabit quisque congruenter ad id quod fecerit in corpore.* Tunc *Throni positi, tunc libri aperti: Et judicatum erit de singulis secundùm opera ipsorum.*

Act. xvii. 31.

1 Cor. iii. 13, 14, 15.

2 Cor. v. 10.

Apoc. xx. 11, 12, 13.

Tunc

Tunc ſeparantur Juſti ab injuſtis, Oves ab Hœdis: Illis ad dextram poſitis, his ad ſiniſtram: & in utroſque fertur ſententia. Hæc ex ore Chriſti excipimus, *Quum autem venerit Filius hominis cum gloriâ ſuâ, & omnes ſancti Angeli cum eo, Tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ. Et cogentur coram eo omnes gentes, & ſeparabit eos, alios ab aliis, ut paſtor ſeparat oves ab hœdis. Et ſtatuet oves ad dextram ſuam, hœdos ad ſiniſtram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipſius, Adeſte, Benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento. Tunc etiam dicet iis qui ad ſiniſtram, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus.* Mat. xxv. 31, 32, &c. En tempus judicii, modum, præmia & pœnas, datámque executioni ſententiam. Et hæc omnia futura, ubi venerit Filius hominis.

Hæc autem, inquies, de Judicio Generali intelligenda ſunt. Verùm eſt præterea judicium ſecretum & particulare, quod ſtatim à morte cujuſque inſtitutum eſt, & quamlibet animam exeuntem è corpore mox excipit. Cedò loca, ſi placet, Sacræ Scripturæ quæ hoc teſtantur: videamus quantum valent, ſi clarè probent judicium privatum ante diem judicii ſolennis. Loca quæ citavimus ſunt aperta & ipsâ luce clariora: neque ullum judicium præ-

vium

72 *De Statu Mortuorum* CAP. IV.

vium ſubinnuunt, ſed excludunt potiùs. In his autem quæ pendent à voluntate Dei & à revelatione divinâ, non licet ad arbitrium fingere novam rerum œconomiam, ut hypotheſi ſerviamus. Dici poteſt quælibet anima, exiens è corpore, judicium tacitum aut privatum ſubire, quatenus ſibi conſcia eſt bene aut malè tranſactæ vitæ: teſtemque ſuum, ſuamque ſententiam in ſinu gerit: & pro eâ, quâ eſt, diſpoſitione & affectu, vel iratum vel amicum numen ſentit: & quaſi de proximo, quid ſibi impendeat fati, proſpicit & intuetur. Sed hæc nihil efficiunt extra animam; tota res intus geritur: manetque in eodem loco, ſtatu, habituque anima, uſque ad reſurrectionem.

OBSERVATUM eſt à nobis antea, ab Eccleſiâ Romanâ, per illam anticipatam Sanctorum gloriam, inutilem reddi *Reſurrectionem*; neque minus per eandem anticipationem *Judicium generale*, quodammodo ſuperfluum redditur. Enimvero, *ſi jam de ſingulis judicatum ſit ſecundum opera ipſorum*: ſi juſti ab injuſtis jam ſeparentur, atque hi cœlo gaudeant & viſione Dei, illi pœnis, tam externis quàm internis crucientur. Quis locus futuro judicio? Quid actum agis? de re judicatâ quid denuo judicium inſtituis? Nequid forte erratum fuerit in primâ ſententiâ, recognoſcitur cauſa? vel damnati

damnati appellant alium judicem? Non id quidem, inquies, ſed ut ſententiæ privatim datæ, æquum rectúmque toti mundo innoteſcat. Rectè, ſi pars læſa querelam adhibet; ſed unumquemque damnatum ſupponis αὐτοκατάκριτον eſſe. Et tardè quidem de jure pœnarum quæſtio affertur, cùm jam eas ſuſtinuerint damnati per aliquot ſæcula. Neque magis congruum eſſe videtur, ex alterâ parte, in eorum jus inquirere, qui poſſeſſione, non ſæculari modò, ſed pluſquam millenni, cœlum uſu capiunt.

Ut redeamus à judicio ad reſurrectionem, operæ-pretium erit inquirere quid nobis proſit Reſurrectio, juxta Theologiam Pontificiam. Illi aiunt Beatitudinem animæ non futuram eſſe intenſiorem poſt reſurrectionem, quàm antea; & pro definito habent *Animarum gloriam non augendam eſſe in reſurrectione: niſi extenſivè*, ut aiunt, *non intenſivè:* accidentaliter, non in ſe. Animam enim manere in eâdem viſione Dei beatificâ, in eodem lumine, in eâdem gloriâ, in eâdem operationum ſuarum perfectione, in eâdem denique beatitudine intrinſecâ, quam habuit ante reſurrectionem. Quantillum eſt quod nobis accedit à reſurrectione, ſecundùm hos Theologos? Quàm malè convenit illis cum Sancto *Paulo?* 1 Cor. xv.

Bellarm. de beat. ſanct. c. ii. & v.

Tantine eſt hoc leve fœlicitatis additamentum in reſurrectione, ut abſque eo nos omnium hominum miſerrimos eſſe diceret beatus Apoſtolus? ut abſque eo, immortalitatem animæ pro nihilo haberet? ut abſque eo, in hâc vitâ ſolâ ſpem noſtram collocandam eſſe duceret? Denique, ut abſque eo, omnem beatitudinem præviam, ſive viſionem Dei dixeris, ſive aliam, ne nominaret quidem? Hinc ſuum præmium unicè repetit: hinc ſuam coronam Apoſtolus. Hinc aliis, contra vim mortis, aut malorum quorumcunque, conſolationem maximè arceſſit. Poſtremò, quod *Paulus* noſter *æternum pondus gloriæ* appellat, id illi levis ſuperpondii loco habent. Et quod Sanctus *Petrus*, *immarceſcibilem gloriæ coronam* nuncupat, id illi gloriæ noſtræ appendiculam quandam, non partem maximam aut principalem faciunt. Denique, Chriſtus ipſe, redemptionem ſanctorum non niſi in fine mundi appropinquare & expectandam eſſe docet. Nec retributionem promittit ante reſurrectionem juſtorum. Tantùm diſtant à doctrinâ Evangelicâ Eccleſiæ Romanæ decreta in hâc parte! Id quod Apoſtoli, quod Beati Martyres, quod Antiqui Patres maximum Evangelii promiſſum, fidei Chriſtianæ fundamentum, ſpei anchoram habuerunt, ſecundùm illa decreta tantùm non irritum,

vid. Chryſ. *in loc.*

ỳ. 30, 31. 32.

2 Tim. iv. 8.

1 Theſſ. iv. 13, 14.

Rom. viii. 18, 23.

2 Cor. iv. 17, *&c.* v. 1.

1 Pet. v. 4.

Luc. xxi. 28.

xiv. 14.

irritum, inutile, & ſuperfluum redditur.

Quid plura? Hanc vitam reducem, hanc ſpem redivivam nobis lucratus eſt Chriſtus, haud minore pretio quàm ſui ipſius vitæ diſpendio: ſuâ reſurrectione confirmatam. Et quicquid non reſurgit, pro deperdito habet in illo ſermone ſacro, utì poſtea *Paulus*, loco memorato, cùm de hoc argumento diſſerit ad *Corinthios*. Hoc eſt mirandum, & divinæ virtutis opus: ex morte ipſius victoria & triumphus. Hic eſt perfectionis noſtræ terminus, quò nitimur, quò aſpiramus omnes. Neque habent quo ulteriùs progrediantur quàm maximè ambitioſa deſideria. Tunc enim erimus ἰσάγγελοι, eâdem cum Angelis amicti luce, eundem Deum intuentes.

Heb. ii. 14, 15. 2 Tim. i. 10. 1 Pet. i. 3. & 21. Joh. vi. 39, &c. Phil. iii. 10.

Ex hactenus dictis ſatìs mihi conſtare videtur, tam per ſacras literas, quàm antiquiſſimorum Patrum teſtimonia, Beatitudinem Sanctorum, aut unicè aut potiſſimùm pendere à Reſurrectione. Atque illam perfectionem ſummam, ſummam fœlicitatem & gloriam, quæ *viſione Dei Beatificâ* ſignificari ſolet, Animabus non impertiri ante Diem judicii, & adventum Domini. Si verò ex numero Teſtium cauſa hæc eſſet dirimenda, facile foret his primorum ſæculorum Patribus, quarti etiam ſæculi, & deinceps, plures adjungere. Sed vis

Sacrarum Literarum, quæ ſola ſufficit, nimio comitatu quandoque obſcuratur. Proinde notabo tantùm, ſeorſim per modum appendicis, ex authoribus ſubſequentis ætatis loca quædam manifeſtiora ejuſdem argumenti, quæ pro ſuo quiſque otio & animo conſulere poſſit, aut miſſa facere.

APPENDIX.

Quarti ſæculi habetur Author *Quæſtionum & Reſponſ. ad Orthodoxos*, apud *Juſtinum Martyrem:* qui eidem *Juſtino*, in ſuâ ſententiâ de vitâ defunctorum ſtatu ante Reſurrectionem, adhæret & aſtipulatur. Nam de tempore retributionis verba faciens (Reſponſ. ad Quæſt. 60.) hæc habet, ὅτι [illegible] βεβαιωθέων ἡ ἀνταπόδοσις γίνεται. *Nemini enim ante Reſurrectionem rerum in vitâ tranſactarum retributio redditur.* Dein, diluens objectionem de Latrone recta in Paradiſum delato, ſententiam pleniùs aperit (Quæſt. & Reſp. 76.) ὄφελος γέγονε τῷ λῃστῇ εἰς τ, &c. *Utilitas Latroni, quod Paradiſum ſit ingreſſus, hæc fuit: quod fidei commodum reipsâ percepit, per quam dignus reputatus eſt, qui ſanctorum cœtui adjungeretur: in quo uſque ad diem Reſurrectionis & remunerationis reſervatur.*

Divus *Chryſoſtomus* tanti facit Reſurrectionem, ut abſque illâ immortalitatem Animæ parvi ducat: & reliqua omnia quæ poſſidentur à Sanctis ante id tempus, pro exiguâ parte beatitudinis & remunerationis habeat. Hunc, ſi placet, conſule ad caput xv. prioris ad Corinthios, ubi, ad illa verba *Pauli, Si in hâc ſolùm vitâ*, &c. hæc habet, Τί λέγεις ὦ Παῦλε; πῶς, &c. *Quid ais Paule? Quomodo*

Quomodo in hâc vitâ tantùm ſpem habemus, niſi corpus reſurgat, licèt Anima maneat & immortalis ſit? Reſpondet ſibi, *Licèt maneat Anima, licèt Sexcenties eſſet immortalis, ut eſt: bona illa ineffabilia ſinè corpore non reportaret; Quemadmodum nec punietur antea: Omnia enim manifeſtabuntur ante tribunal Chriſti, ut unuſquiſque quæ fecit itidem recipiat in corpore: ſive bona ſive mala. Propterea,* dicit Apoſtolus, *ſi in hâc vitâ tantùm ſpem in Chriſto haberemus, omnium eſſemus miſerrimi. Niſi enim reſurgat Corpus, incoronata manet Anima, extra illam beatitudinem quæ eſt in cœlis.*

His ſententiam ſuam clarè explicuit *Chryſoſtomus*, eandémque confirmat alibi exemplis & ſimilitudinibus, ad illud nempe dictum Apoſtoli, ad *Hebræos*, cap. xi. 40. *Hi mercedem non receperunt, ne ſinè nobis conſummarentur.* Verba ipſius hæc ſunt: οὐδέπω ἀπέλαβον, ἀλλ' ἔτι μένουσι, &c. *Nondum receperunt mercedem, ſed adhuc expectant? Qui iſtoc modo obière, in tantâ tribulatione, nondum receperunt illi? Tantum habent temporis ex quo vicerunt, nec dum receperunt mercedem: vos autem, nondum finito certamine, moras ægre fertis. Cogitate, quæſo, quid & quantum ſit,* Abrahamum, *& Apoſtolum* Paulum, *expectantes, quando tu conſummatus fueris, ut tunc tandem poſſint mercedem recipere,* &c. Pergit adhuc in ejuſdem argumenti contextu in ſequentibus: & *Abelem* Protomartyrem, & *Noachum* in utroque mundo Juſtitiæ præconem, non ante nos coronandos eſſe ait; ἕνα ἅπασι τὸν στεφάνων τὸν καιρὸν. *Omnibus ad coronas recipiendas unum idemque tempus definiit.* Uſque ad illud tempus pro ſedibus Animarum Sanctarum nominare ſolet quandoque ἱερὰ πρόθυρα: ſæpiùs autem *ſinum* Abrahæ. Vide, ſi vacat, *Hom.* 24. *in prior. ad Corin. & Hom.* 40. *in Gen.* Ubi ait omnes juſtos à temporibus *Abrahæ* uſque ad finem mundi id ambire & exoptare unicè, ut in ipſius ſinu requieſcant. Sinus autem *Abrahæ*, ut

ut nôsti, non habetur pro ſummâ gloriâ, aut cœlo ſupremo. Denique, Hæc omnia confirmantur in ſermone primo *Chryſoſtomi* de Reſurrectione: cùm omnem ſpem noſtram, omnem retributionem ad illud tempus & adventum Domini illîc referat: neque ullam nobis innuat citiùs contingere mercedem, præter illam quæ in hâc vitâ ex ipſo certamine oritur, & ex ipsâ exercitatione virtutis & conſtantiæ Chriſtianæ: quibus Anima fortior redditur, &, ut ipſius verbo utar, magis Philoſophica. Utì enim, inquit, *Athletæ* certando fiunt firmiores & robuſtiores, ὅτω δὴ κ᾽ ἐπὶ ἀγώνων τ᾽ ἀρετῆς, κ᾽ πολὺ ἡ τ᾽ ἀεθανὸν ἀνοιγῆναι, κ᾽ ἡ τ᾽ υἱὸν τ᾽ Θεῦ πολλαχῆ, κ᾽ πολὺ ἡ πὰς ἀμοιβὰς ἡμᾶς ἀπολαβεῖν, (vides hæc tria idem valere apud *Chryſoſtomum*) μέγαν ἐντεῦθεν καρπόμεθα τ᾽ μισθὸν, τ᾽ ψυχῆς ἡμῖν φιλοσοφωτέρας καθισαμένης.

Hæc de ſtatu & beatitudine Sanctorum ante Reſurrectionem ſecundùm *Chryſoſtomum*. At dices forſan eundem Patrem aliis in locis liberiùs ſublimiúſque loqui de hâc beatitudine intermediâ. Id quidem fieri poteſt. Oratores enim inter perorandum ſæpe incaleſcunt aliquantulum, neque ſingula verba in aurificis ſaterâ ponderant. Cúmque ſermones populares aut orationes funebres adornant, multæ ſunt cauſæ quæ perorantem incitare poſſunt ad exaggerandam fœlicitatem *Mortuorum in Domino:* nullæ verò ad diminuendam, præter ipſius veritatis conſcientiam. Utile eſſet ad conſolandum & erigendum animos contra vim mortis: ad excitandos affectus & pietatem confirmandam, calidè liberiúſque loqui de proximè futurâ Sanctorum beatitudine. Sed nulli conſilio, nullis uſibus inſerviret, frigidiùs quàm par erat, & tenuiùs eandem repræſentare. Quapropter ad indagandam veritatem, & cujuſque Authoris mentem in hoc argumento, unicus locus qui hanc fœlicitatem retinet infra terminos à nobis præſcriptos, multos valet eorum, qui cum affectu eandem altiùs efferunt & attollunt.

Rectè

Rectè id notatum est ab aliis, *Non esse concionatorum verba eo rigore accipienda, quo primùm ad aures auditorum perveniunt. Multa enim declamatores per hyperbolen enunciant & inculcant, occasione locorum, temporum, & personarum, adducti, vel affectuum impetu, & orationis cursu rapti.* Hoc consultissimè dictum est, & in hoc argumento, siquo alio, locum habere debet. Six. Sen.

Non itaque mirabimur Oratores Sacros, ex amore erga mortuos, aut ad demulcendos vivos, molliori & laxiori usos esse stylo, & de *cœlo* statim *possidendo*, & *intuendo Domino*, verba feciſſe. Cœlum laxè sumptum, quemlibet fœlicem Animarum post mortem denotat statum; Qui tamen multò frequentiùs *Paradisus* aut *sinus Abrahæ* apud Patres dicitur: notátque statum beatitudinis intermedium, & cœlesti inferiorem. *Generale Paradisi nomen est*, inquit, S. *Augustinus, ubi fœliciter vivitur.* Atque illud etiam est generale nomen aut notio cœli. Cœlo quodam *interno* fruuntur sancti statim à morte, externo autem frui non possunt sinè corpore. Dein *visio Dei aut Christi*, aut *præsentia divina*, quarum alicubi mentionem facit *Chrysostomus*, non alia esse potest ante Resurrectionem, quàm intellectualis. Erit quidem Anima proximior Deo in illo statu separato, quàm in hoc carcere: ipsiúsque virtutem sibi intimiorem, magísque præsentem & efficacem persentiet, ac si esset coràm, & in ipsius conspectu. Sed de supremâ beatitudine, & glorioſissimâ Dei visione hæc aut hujusmodi dicta non possumus exponere, nisi simul statuamus, hunc Patrem apertissimè sibi contradixisse. In legendis Authoribus, sacris, aliísve, pro regulâ haberi solet, à claris ambigua, ab accuratioribus & severioribus vulgaria & populariter dicta esse interpretanda. Hanc teneamus viam, & minùs errabimus. Denique, nos rectè interpretari verba sensúsque *Chrysostomi* circa statum mortuorum, inde licet argumentum sumere, quòd interpretes, Patrésque Græci, qui *Chrysostomi* Epist. 57. & de Gen. ad lit. l. 12. c. 34.

ſtomi maximè ſequaces erant, putà *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, *Euthymius*, eandem nobiſcum ſententiam ſint amplexi. *Theodoretus* ſuam explicat ſententiam, ubi antea *Chryſoſtomus*, in *cap.* xi. ab *Hebræos*, verſibus ultimis: aſſeritque non alios aliis citiùs remunerari, citiùs coronâ gaudere, aut Victores à Deo renunciari, ſed cunctos ſimul & ſemel in Reſurrectione. Ad illa nempe verba Apoſtoli, *Hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſiones, ut non ſinè nobis conſummarentur*, Hæc habet: οἱ μὲν ἓν τάτων ἀγῶνες τοσῶτοι καὶ τηλικῶτοι, &c. *Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, ſed ii tamen coronas nondum acceperunt. Expectat enim univerſorum Deus aliorum certamina, ut, ſoluto ſtadio, omnes qui victoriam fuerint aſſecuti, ſimul victores renunciet & remuneretur.* Nec alio ſenſu *Oecumenius* illud dictum Apoſtoli, atque illam hiſtoriam veterum Heroum, fide præſtantium, interpretatur: His verbis, Ἐκεῖνοι, φησι, καθεύδουσιν ἀγέρσιοι, τὴν ἡμῶν περιμένοντες ἐπισασίαν. *Illi*, inquit Apoſtolus, *ſedent irremunerati*, ſinè præmio, *noſtram expectantes miniſtrationem* vel adventum. Ita etiam *Theophylactus* in locum, οἱ εἰρημένοι πάντες ἅγιοι, &c. *Dicti omnes ſancti, etſi teſtimonium haberent, quòd Deo per fidem placebant, nondum tamen aſſecuti ſunt cœleſtium bonorum promiſſiones.* Aliáque adjicit his paria atque gemina, in verſum ſequentem, ex *Chryſoſtomo* ferè deſcripta. Denique eandem tuetur ſententiam hic Author ad *Luc.* cap. xxiii. in explicando dicto Chriſti ad Latronem, *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Cùm enim Paradiſum à cœlo diſtinxiſſet, atque eo modo Evangeliſtam cum Apoſtolo *Paulo*, loco ſuprà citato, conciliâſſet, addit, ὁ μὲν λῃστὴς, &c. *Latro igitur Paradiſum aſſecutus eſt, non autem aſſecutus eſt Regnum cœlorum; aſſequetur autem quando & cæteri omnes quos* Paulus *enumeravit. Interea Paradiſum habet impræſentiarum, ſpiritualis quietis Regnum.* Huic explicationi affinis eſt illa *Euthy-*

mii

Resurrectionem per plures gradus exponens: *Quartò*, ait, *quia incipiunt intelligere requiem suam, & futuram suam gloriam prævidere: eâque se consolatione mulcentes, in habitaculis suis cum magnâ tranquillitate requiescunt, stipatæ præsidiis Angelorum.* Denique idem Author, lib. de Cain & Abel. cap. 7. minus mihi videtur in hâc parte: subindicat enim Defunctorum Animas, usque ad diem judicii, de suâ sorte incertas esse? his verbis, *Solvitur à corpore Anima post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri judicii ambigua suspenditur.* Hæc de Ambrosio.

SUPERCEDIT Sanctus *Augustinus:* Qui, licèt nonnunquam cautus & modestiæ retinens, quæstionis dirimendæ difficultatem aut invidiam declinet: communiter tamen Piorum omnium Animas (saltem di Martyres excipias) *extra cœlum, & extra gloriam,* in secretis receptaculis detinet, usque ad Resurrectionem & diem judicii. Ut ex his infrà locis, si per otium consulas & conferas, manifesto patebit, *Expos. ad* Psalm. xxxvi. v. 10. ad illa verba, *Adhuc Pusillum,* &c. *Enchirid. ad Laurent. c.* 108. *Gen. ad literam, l.* 12. *c.* 32. *De Civ. Dei, l.* 12. *c.* 9. *Retract. l.* 1. *c.* 14. *Confess. l.* 9. *c.* 3.

PLURES advocare testes singulares, aut ab hoc, aut à sequioribus sæculis, non erit operæpretium. Sed duo sunt præterea capita generalia, à quibus argumenta desumi possunt, quæ plures simul Patres, testesque complectuntur. Horum alterum est ab opinionibus cognatis primitivorum Patrum, quæ vitâ defunctorum quorumcunque statum, usque ad Resurrectionem, imperfectè beatum supponunt. Alterum est ab usu & praxi Ecclesiæ in suis precibus & oblationibus pro mortuis. Ad opiniones istas quod spectat, duas potissimum intelligo. Illam quæ statuit Sanctos in Millennio reduces, regnaturos esse cum Christo in terris. Alteram, quæ sanctos ipsos purgandos esse docet in supremo Igne, sive in Conflagratione Mundi, antequam

QUUM

antequam ad cœlum & visionem Dei ascíscantur. Harum opinionum utraque magnos habuit fautores, multósque, in prioribus Ecclesiæ sæculis: prout infra constabit capitibus sexto & nono. Utraque autem supponit hos sanctos nondum potitos esse summo bono, cœlesti gloriâ, aut visione Dei; nec ad iisdem potiundum esse paratos, absque præfatâ purgatione. Et sive vera sint, sive minùs, hæc dogmata, testantur utcunque quid senserint utraque hæc classis Patrum (quorum non est exiguus numerus) de vitâ defunctorum statu; quantúmque, hâc in re, eandem nobiscum tenuerint fidem & sententiam.

ALTERUM caput quod multorum consensum involvit, est usus & praxis Ecclesiæ in suis Liturgiis & officiis sacris circa mortuos. In his Liturgicis vel continentur tantùm gratiarum actiones & commemorationes pro sanctis: de quibus hîc non agitur; vel oblationes præterea, & supplicationes pro mortuis; atque hoc satis ostendit, nondum pervenisse, ex eorum sententiâ, ad summoram gloriam & beatissimam Dei visionem, Animas illas pro quibus hæc fiebant sacra. Fiebant autem pro Animabus sanctissimis & præstantissimis, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, aliorúmque Ecclesiæ Luminum. Ut videre licet, tam apud Liturgias Veteres, utcunque dubias aut interpolatas: quàm ex constitutionibus *Clementis*, ex *Cypriano*, *Dionysio* Areopagitâ dicto, & *Epiphanio*.

HUJUSCE praxis, sive licitæ & laudabilis, sive non, hoc videtur esse fundamentum: Quòd omnes Animas, cujuscunque ordinis, præter Animam Christi, ἐν Ἅδῃ, morari crediderint Antiqui, usque ad Resurrectionem. Atque iis nondum consummatis profuturas esse Preces & Oblationes Ecclesiæ. *Preces* dico: nam, præter oblationes, adhibitas etiam fuisse supplicationes, ex Liturgiis & Authoribus præfatis, aliísque, certum & irrefragabile mihi videtur. Ita, *ex. gr.* in Liturgiâ quæ dicitur *Jacobi*, supplicatur

Cap. IV. De Reliquiis.

Cap. V.

De Statu naturali Animarum, in intervallo Mortis & Resurrectionis; An nuda sint, & ab omni corpore separatæ: vel Aerio, aliove, muniatur.

EXpedita quæstione prima, de qualitate & statu intermedio, quoad scientiam vel ignorantiam de Animarum statu moxali ante Resurrectionem; reputat jam altera, & multo difficilior, de eorundem statu naturali Superelli, vivere, & cogitare animas post mortem, sine ullo huic corpore, probatum ex antecedentibus: Sed quod dixit Apollos de mia extasi, An in corpore, an extra corpus, Deus novit: idem hic ulurpare licet: An, exuto hoc corpore, novum induat Animus: vel permaneat nuda & sine corpore, usque ad resuscitandum mortuorum, Deus novit. Sufficit id inter Objecta, quæ hoc lumine naturæ, nec ullis revelationis, clare cognita, numerandum esse dicerem.

CUM

86

Cap. V.

De ſtatu naturali Animarum in intervallo Mortis & Reſurrectionis; An nudæ ſint, & ab omni corpore ſeparatæ: vel Aerio, aliive, uniantur.

EXPEDITA quæſtione primâ, de qualitate ſtatus intermedii, quoad fœlicitatem vel miſeriam: ſive de Animarum ſtatu morali ante Reſurrectionem; ſequitur jam altera, & multo difficilior, de earundem ſtatu naturali. Superesſe, vivere, & cogitare Animas poſt mortem, ſive diſſoluto hoc corpore, probatum eſt in antecedentibus. Sed quod dixit Apoſtolus de ſuâ extaſi, *An in corpore, vel extra corpus, Ego neſcio, Deus novit.* Idem hic uſurpare licet: An, exuto hoc corpore, novum induat Anima, vel permaneat nuda & ſine corpore, uſque ad reſuſcitationem mortuorum, *Ego neſcio, Deus novit.* Saltem id inter *Obſcura*, quæ nec lumine naturæ, nec ullâ revelatione, clarè conſtant, numerandum eſſe ducerem.

antequam

QUUM

CAP. V. Quum hic nullus locus sit experimentis, hauriendæ est cognitio nostra, vel ex innatis rerum omnibus veritatis & ab ipsâ rei naturâ, vel è sacris literis. Atque illius, Testes aut Interpretes habentur præcipuè Philosophi: hujus autem, Patres Christiani. His autem omnibus consultis in hoc argumento, vix aliquid certi aut definiti reperies, ubi pedem figas. Quod ad Rationis lumen attinet, & rerum naturam, parum hinc opis aut auxilii sperare licet in hâc quæstione dirimendâ. Quum enim unio Animæ ad hoc corpus terrestre, vel quodcunque aliud, non oriatur (quantum nobis innotescit) ab aliquâ necessitate naturali, vel connexione necessariâ inter hasce duas naturas: sed à voluntate Dei, aut à decreto divino: Dissolutâ hâc unione, pendebit ab eâdem voluntate Dei; vel quod perinde est, à legibus naturæ nobis ignotis, ut novam unionem subeat Anima, vel maneat separata ab omni materiâ. Sic enim manere potest, cùm ut *substantia*, sive res per se subsistendi capax.

Deinde, si Philosophos hâc in re consulas, sicunque ordinis, præter Animam Christi, *ἐν Λόγῳ*, moraturam esse fundamentum: Quod omnes Animas, quæ crediderint Antiqui, usque ad Resurrectionem. Atque iis nonnulli consentanea profitentur esse Preces & Oblationes pro iis adhibitas etiam fuisse supplicationes ex Liturgiis & Auctoribus præfatis, almque, certum & irrefragabile mihi videtur. Ita, *ex. gr.* in Liturgiâ quæ dicitur *Jacobi*, supplicatur

cent aliquando, maximè apud gentes barbaras aut ſemibarbaras: ſed hæc rariùs apud nos fieri exiſtimo, & è ſexcentis narratiunculis de ſpectris, vix unam reperiri hiſtoriam veram. His paſcitur utcunque vulgus, vitæque futuræ renovatur memoria, & confirmatur fides. Sed maximam fabularum meſſem in hâc materiâ invexere Monaſtici, ſuis commentis aut viſionibus imaginariis, ad introducendam firmandámque fidem Purgatorii.

Ponamus autem, ſi libet, mortuos habere corpora aëria, & vitam vivere animalem: multa hìc quærenda veniunt, ut exolvamur dubiis. Primò quam aëris regionem, ſuperiorem vel inferiorem, habitare velis hos advenas? Si infra nubes colloces, omnibus cœli tempeſtatibus & intemperiebus obnoxii erunt: cùm perpetuò verſentur ſub dio, nullis tectis aut ædibus, cujuſcunque generis, muniti. Cùm pluit, cùm ningit, cùm grandinat, cùm tonat, expoſiti hærent in medio aëre: atque tenera eorum corpora, neceſſe eſt non impetant modò, ſed etiam trajiciant & tranſverberent hæc meteora: ventúſque impetuoſior agitabit & transferet, ut nubes, in novas habitationes. Quòd ſi ſupra nubes & Telluris Atmoſphæram conſtituere velis has Defunctorum Animas, tam malas, quàm bonas: ἔξω Ἄιδε

evehis, in regiones ſerenas & lucidas, quibus minimè dignæ ſunt aut idoneæ, Animæ improbæ & impuræ. Neque has, opinor, ab aliis, Hœdos ab Ovibus, ſegregari velis ante diem judicii. Hæc de ſedibus Mortuorum.

Secundo, de Mortuorum politiâ quærendum eſt. Oportet enim, ſi corporibus gaudent, & vitâ animantium, ut aliquam inter ſe habeant politiam & regimen. Viſne igitur ut in eâdem omnes degant Republicâ, promiſcuè vel ut diſpertiantur & diſtribuantur in diverſas gentes, nominibus moribúſque diſtinctas, ut hìc in terris? Ut Galli, exempli gratiâ, habitent omnes ſimul, & ſeparatim à reliquis: Ita etiam Hiſpani, Itali, Germani, Britanni, cæteræque gentes per terrarum orbem, ſuas ſibi habeant ſedes in aëre, ſeorſim alias ab aliis: ſuum etiam quæque regimen antiquum, ſuam Linguam, moréſque & religionem. Hæc utique definienda ſunt & quærentibus explicanda. Imprimis verò difficile erit, limites imperiorum figere & conſervare, in aëre fluxili: ſinè foſſis, aut fluviis, aut propugnaculis. Nec minor erit difficultas de conſtituendis Regibus. Ex antiquis quemnam ſolio reſtituent: primum vel ultimum? vel quod ſtemma Regium cæteris præferent? vel rejectis omnibus titulis antiquis, Digniori dabitur?

Lites

Lites hinc orituras facilè video, & diſcordias, ac etiam Bella. Sed quibus modis armíſve pugnaturi ſint in aëre, nondum intelligo. *Mortui* certè *nequeunt mori*, an vulnerari poſſint, haud ſatìs ſcio.

De Linguâ etiam & ſermone Mortuorum oriuntur quæſtiunculæ. Mortuorum Dialogos finxere multi, ſed quâ linguâ colloquuntur mortui, neſcio. Maternâ, inquies, ſeu vernaculâ, quâ uſi ſunt in terris: ut Græci loquantur Græcè: Latini Latinè, & ſic de cæteris gentibus. Sed tempora mutantur, & populi, & linguæ, de ſæculo in ſæculum. Hodierni Romani Veterum Latinorum non callent linguam: nec quamcunque Latinitatem, vulgus Italorum: Quî confabulabuntur hi populi cum ſuo Romulo, aut Numâ? Celtarum & Scytharum linguas non retinent hodie, qui eaſdem ſedes, per occidentem & ſeptentrionem incolunt. Denique quid fiet à nobis, incolis hujuſce Inſulæ, qui tot habuimus origines & linguas? Britannicè loquemur in corporibus aëriis: vel Saxonicè, vel Normanicè, vel ut hodie fit mixtè & compoſitè? Alteram fore ſuſpicor *Linguarum confuſionem*, Babelis illâ graviorem, ſi in hunc modum vita futura ordinanda eſſet.

In hodiernâ vitâ naſcimur infantes, & ſenſim

ſim addiſcimus ſermonis uſum, matre & nutrice magiſtris. Sed in aëriâ vitâ, nulla, opinor, eſt infantia. Etiam qui hinc diſcedunt Infantes, ibidem naſcuntur adulti, ſinè ætatis diſcrimine. Non prodeunt è ſinu matris, neque creſcunt & adoleſcunt, ut parvuli noſtri: Sed ſtatim ac æthereâ veſcantur aurâ, ſermone pollent & ratione, ſinè ullo tyrocinio literario. Hæc autem dico ſecundùm præfatam hypotheſin, non ex animo: Neque enim video, quî poterunt mortui, aut memoriam retinere veteris linguæ, aut novam imbibere unico hauſtu. Sed de ſermone hæc ſatis.

De Religione reſtat adhuc non minima difficultas; habeant, neceſſe eſt, hi homines aërii cultum divinum, & Religionis formam aliquam & inſtituta. Viſne proinde, ut quiſque, ſecundùm ſuam ſectam, eandem, quam coluit in terris, proſequatur adhuc religionem? ut Judæi ſequantur Legem Moſis, Mahometani Mahometis: Pagani ſuos Deos colant, & Chriſtiani Chriſtum. Dein Pontificios habere velis ſuum Papam, ut hìc infrà: & Reformatos, fidei ſuæ regulam, ſcripturam ſacram. Sed quid dixi ſcripturam ſacram? de Libris aut Literis aëriis nihil intelligo: fruſtra ſcribitur in aquâ, multo magis in aëre. Nulla religio ſuum Canonem, aut Legem ſcriptam,

ſcriptam, retinere poterit in iſtoc ſtatu: nec ſuos ritus ſacros, & œconomiam externam. Præterea, ſi omnes defunctorum Animæ, ab origine Mundi ad hodiernum diem, unà habitant in aëre, Judæi reperient ibidem ſuos Prophetas, & Chriſtiani ſuos Apoſtolos. Illi proinde de vero Meſſiâ meliùs inſtructi, ex oraculis & interpretatione ipſorum Prophetarum, fient ſtatim Chriſtiani. Hi pariter, ex ore Apoſtolorum accipient controverſiarum omnium, quæ inter Romanos & Reformatos pendent, deciſionem infallibilem. Ad hæc conſequens erit, tam Judæorum converſio, quàm Chriſtianorum unio. O Beatæ ſedes! O beati Mortui præ vivis! Denique, reliqua gens humana, cùm unicum verum Deum, & Meſſiæ myſterium, à viris divinis clarè expoſitum audiverint, rejectis erroribus ſuis, ad pietatem cultúmque Chriſtianum convertentur. En glorioſum Chriſti Regnum: non in Terris, nec in cœlis, ſed in aëre inter mortuos. Sed hæc minimè quadrant ad œconomiam Chriſtianam, prout exponitur in ſacris literis: atque etiam aliena ſunt à communi fide. Quis enim credet, Adamum & Evam, ſive primos homines, omnéſque ipſorum poſteros, filios & filias, unà jam victitare in nubibus aut in aëre, & ibidem victitâſſe per aliquot millennia?

nia? Num familias ſuas & cognationes antiquas retinent: proſpiciúntque quid rerum geratur in terris: præcipuè inter ſuos conterraneos, & ſuos maximè Tribules? Sed me tædet plura percontari aut diſquirere, in re prorſus incertâ aut incredibili. Si per alia capita interrogationes inſtituas, reſponſuro non minùs hærebit aqua. Mihi ſaltem, rem animo verſanti, nullus occurrit modus, nulla ratio, conſtituendi Rempublicam inter mortuos: ſtatum intelligo externum, corporeum, animalem & viſibilem.

Sed ratione tantùm hactenus, & argumentis à naturâ rei petitis, uſi ſumus; Oportet præterea ſcripturam ſacram conſulere, ſiquid fortè habeat de corporibus mortuorum ante Reſurrectionem. At è contra non pauca ſunt in ſacris literis, ut mihi videtur, quæ huic ſententiæ, de corporibus aëriis in ſtatu intermedio, minimè favent. Primò, quòd duo tantùm Animæ noſtræ corpora memorent ſacræ literæ, vel duo tantùm genera corporum animatorum, Terreſtre & Cœleſte: illud quod habemus hodie, ac illud quod habituri ſumus in Reſurrectione Mortuorum. Capite decimo quinto primæ ad Corinthios, hanc materiam fuſiùs tractat Apoſtolus *Paulus*: & cùm duo diſtinxerat Corpora, & duo ſolummodo, A-

nimæ

nimæ noſtræ propria, ſubjungit, *Et ſicut geſ-* ℣. 49.
ſimus imaginem Terreſtris, geremus etiam imaginem Cœleſtis. Nullâ factâ mentione Corporis intermedii. Quod etiam explicitiùs excludere videtur, capite quinto ſecundæ ad Corinth. his verbis, *Scimus enim, ſi terreſtris hu-* ℣. 1.
jus domûs noſtræ Tabernaculum diſſolutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros, æternum in cœlis. Vides, inter Terreſtre & Cœleſte corpus, nullum intercedere ſtatum corporeum: ſed eum qui fortè intercedere poſſit, appellat ſtatum *nuditatis* in ſequentibus: verba hæc ſunt: *In hoc enim ſuſpiramus, expetentes,* ℣. 2,
domicilio noſtro, quod è cœlis eſt, ſuperindui. Siquidem etiam INDUTI, non NUDI reperiemur. Siquidem ullo corpore veſtiti, non in ſtatu ſeparationis reperiemur: (nempe cùm advenerit Chriſtus ad ſuſcitandum mortuos.) Anima enim *nuda*, vel mens *nuda* idem valere ſolet ac ſeparata ab omni corpore. Et *ſuperindui*, niſi jam veſtito, convenire non poteſt.

Secundo, Fatum cujuſque hominis, ſecundùm ſtylum & rationes Sacræ Scripturæ, pendet unicè ab operibus hodiernæ vitæ: nulla erit mutatio, morum aut ſortis, in futurâ. *Si-* c. x
ve deciderit arbor ad meridiem, ſive ad Aquilonem, quo loco ceciderit arbor, ibi futura eſt. Inquit Eccleſiaſtes: quæ ferè referuntur ad mortem

mortem hominis, & immutabilem exinde conditionem. Ita etiam interpretari ſolent *Clauſam Januam*, in parabolis Chriſti. Sed apertiùs id docet Apoſtolus *Paulus*, ſecundâ ad Corinthios, quinto: *Omnes enim nos comparere oportet coram tribunali Chriſti, ut unuſquiſque reportet quæ in corpore fecerit, ſive bonum, ſive malum.* Hæc ſortem hominis futuram definire & concludere videntur, à faciendis & factis infra hanc vitam. Quòd ſi alia interveniat vita ante Judicium: Eáque talis, ut bene aut malè agendi, virtutis & vitii, æquè capax ſit ac hodierna, eâque multo longior ſit & diuturnior: nullam video rationem, cur ab hodiernâ vitâ ſolâ, breviuſculâ, incommodâ, & innumeris tentationibus obnoxiâ, pendeat totum pondus æternitatis, vel ſortis futuræ: Alterâ illâ, multo majoris momenti, neglectâ penitùs, vel pro nihilo habitâ.

Mat. xxv. 10. Luc. xiii. 25. ℣. 10.

Tertio denique, ſecundùm communem dictionem Sacræ Scripturæ, Mors dicitur *Somnus*, & morientes dicuntur *obdormire:* quod innuere mihi videtur ſtatum mortis eſſe ſtatum quietis, ſilentii & ἀεργασίας. Nempe quoad mundum externum: ut nihil habeamus commercii cum mundo externo, in ſtatu mortis, non magis quàm in ſtatu ſomni. Præterea, *expergiſci* dicimur, & *evigilare*, in Reſurrec-

tio-

tione: Quamobrem verò? niſi quòd mutato ſtatu, quaſi excuſſo ſomno, in lucem & in mundum viſibilem reſurgamus.

At dices forſan, phraſeologiam illam ſacram, quâ Mors aſſimilatur ſomno, & morientes dicuntur *obdormire*, eſſe tantùm Euphemiſmum, & reſpicere corpus: quod, cùm mortuum, placidè requieſcere videtur, ac ſi eſſet ſomno obrutum. Eſto: ſed plenior fortiórque erit dictio, ſi, unà cum corpore, animam quoque complectaris: quæ, perinde ac in ſtatu ſomni, requieſcit ab actionibus ſolitis, nec tangitur objectis externis. Quinimo, non tantùm ligantur aut clauduntur ſenſus, ut in ſomno: ſed etiam, ut in extaſi, abſtrahimur à corpore & à mundo corporeo. Et cùm ſeſe nobis aperit iterum mundi aſpectabilis theatrum, meritò & appoſitè dicimur *expergiſci* & *evigilare*. Quòd ſi ſtatim ab exceſſu animæ ab hoc corpore induamur aliud, magìs actuoſum & vividum: ludántque Animæ mortuorum in campis aëris, vigiles & alacres: nulla apparet ratio cur Mortui dicantur *dormire* ante reſurrectionem, & in reſurrectione expergiſci, niſi id totum ad cadavera referas; quod duriuſculum mihi videtur.

Notandum verò, cùm mortuorum animabus ἀεργασία attribuitur, non intelligenda eſt

omnimoda & univerſalis, tam interna quàm externa: ſed externa tantùm: quòd nihil ſcilicet operentur aut efficiant in mundum corporeum, nec ab eodem quomodocunque afficiantur. Sed vitam interea habent & cogitationes immanentes. Ita intelligo verba Chriſti, cùm, ad probandam animæ immortalitatem, ait, Deum ſe dicere, Deum *Abrahami, Iſaaci, & Jacobi: Non eſt autem Deus mortuorum, ſed vivorum. Vivunt enim omnes ei.* Per *mortuos* hìc intelligit Chriſtus, omnis vitæ expertes: atque eo ſenſu negat hos Patriarchas eſſe mortuos: *vivunt enim*, inquit, *Deo.* Hoc eſt, ſi rem rectè capio, licèt non vivant reſpectu hominum, aut reliqui mundi viſibilis: tamen reſpectu Dei, in mundo inviſibili, & ſecundùm facultates ſuas intellectuales vivunt vigéntque.

Luc. xxii. 37, 38.

Hæc notâſſe ſufficiat ex ſacris literis ad indagandum ſtatum & genus vitæ, quod habituri ſumus proximè poſt mortem, corporeum vel incorporeum; idque eo fine ut dignoſcamus, an hunc Solem, hæc Sydera, & amicam lucem viſuri ſimus: aut mundo viſibili qualitercunque fruituri, ante diem Reſurrectionis. Etenim, ſecundùm Philoſophiam noſtram, niſi uniatur Anima alicui Corpori, alicui portioni materiæ, ſeorſim & ſeparatim; cui vitaliter

liter & modo peculiari adjungitur: nullum habere poteſt ſenſum aut perceptionem mundi externi, cujuſcunque Phænomeni corporei, cujuſcunque partis aut motûs materiæ. Hoc forſan παράδοξον videbitur nonnullis, qui fieri poſſe credunt, atque uſu venire, ut Anima ſentiat omnia externa, & mundi corporei motus, etſi nulli corpori ſingulari uniatur, nec uni parti materiæ magìs quàm alteri: Et, nuda licèt, pro loco aut regione in quâ præſens eſt, circumſtantis mundi & vicinorum corporum perinde recipiat impreſſiones, ac ſi haberet ſuum ſibi corpus proprium. Sed quî poteſt hoc fieri, quæſo, niſi Animam fingamus impenetrabilem? Corpora enim non agunt niſi motu, contactu, & impulſu: & ubi nulla eſt reſiſtentia, nulla poteſt eſſe preſſio aut impulſio. Præterea, motus corporum non producunt ſenſationes in nobis aut cogitationes ſuâ vi: (effectus enim eſſet nobilior ſuâ causâ) nec ſuâ vi poſſunt agere in naturam incorpoream: ſed id fit, Lege ab Authore naturæ conſtitutâ, inter has animas & hæc corpora ſingularia: virtute cujus legis ſympathiam inter ſe habent, in ſe invicem agunt, & reciprocè patiuntur: Id quod dicitur *uniri* aut *vitaliter conjungi*. Ut aliud ſit unio, aliud nuda præſentia. Et niſi fingas Animas ſeparatas, ſive nudas, ſympa-

thiam habere cum totâ machinâ mundanâ, ſive cum omnibus corporibus, ſenſationes vel impreſſiones ſenſibiles recipient à nullis.

Denique, ut hæc claudam, voluptas & dolor, quæ ſunt ſenſationes primariæ, & maximi momenti, oriri non poſſunt in Animâ ſinè Corpore proprio, ei vitaliter unito; ſunt enim affectus qui adveniunt Animæ, propter bonum aut malum: quod accidit Corpori, quatenus ſuo. Si baculo percuſſeris proximum parietem, video motum baculi, & audio ſonum ictûs aut plagæ: ſed me nihil dolet. Si verò eodem baculo & eâdem vi percuſſeris corpus *meum* (ſive portionem illam materiæ, quam corpus *meum* appello) ſtatim me dolet: oritur nempe nova ſenſatio, à viſu, aut auditu, prorſus diverſa, quam dicimus *Dolorem*. Eodem modo, ſi gladio vel ſecuri brachium arboris amputaveris, me præſente, nullum dolorem ſentio: Si verò eodem gladio aut ſecuri mihi brachium abſcideris, pungor & excrucior ſupra modum. Ictu ſcilicet aciculæ in digitum proprium magis afficior, quàm ictu fulminis Bombardici in aliud quodcunque Corpus. De voluptate corporeâ par eſt ratio. Hæc autem ſatis teſtantur non à quolibet corpore, nec à quâlibet præſentiâ Animæ, vel proximitate, oriri nobis ſenſationes: ſed præter

ter præſentiam localem requiri ſtatum alium, *unionis* aut *ſympathiæ*, ut materiæ motibus afficiamur. Sed de his ſatìs.

Hæc de Animabus Defunctorum pro luce nobis conceſsâ, ſive à naturâ rerum, ſive ab oraculis ſacris, aut quæſivimus, aut definivimus. Ex quibus conſtat, primò, Animas ſupereſſe extincto Corpore. Secundò, Bonas bene, Malas malè, ſe habituras. Tertiò, Nec illis ſummam fœlicitatem, nec his ſummam miſeriam, acceſſuram eſſe ante Diem Judicii. Denique, Probabilius eſſe, Animas fore in ſtatu ſeparato uſque ad Reſurrectionem, quàm ullo Corpore veſtiri. Hoc tamen inter *Obſcura*, aut non explicitè revelata, numerandum eſſe. Hæc hactenus, pergamus jam ad cætera.

Cap. VI.

Transitio ad reliquas partes hujus Tractatus: primo, de Adventu Christi, & de conflagratione Mundi.

Inter silentes Mortuos hactenus versati sumus: Nunc redeundum est in magni Mundi Theatrum: ubi nova sese aperit rerum facies, nova se ostentant Phænomena. En, in nubibus advenientem Christum: Flammantem Mundum: Resurgentes Mortuos: & parata ad judicium Tribunalia. Illustres, si uspiam, scenas & spectacula. Dein sequentur & succedent Novi Cœli, & Nova Terra: Christi Regnum Millenne: Denique omnium Finis, & rerum nostrarum Consummatio. Hæc sunt maximi momenti & ponderis argumenta, Disquisitionis nostræ gravissima capita: quæ (suo ordine) pro modulo nostro, & innato cuique, vel à sacris literis affuso, lumine, prosecuturi sumus.

Ex his, quatuor prima, in idem tempus, ni fallor, coincidunt. Christus venturus est ad judicium in flammis ignis: & eodem tem-

2 Thess. i. 7, 8, &c.

pore

pore reſurgent Mortui. Atque hæc quatuor capita pro clariſſimè revelatis habeo; quoad res ipſas, aut rerum ſummam; ſed cùm de modis & circumſtantiis agitur, diſtinguendum erit non rarò inter hypotheſin *vulgarem* & *rationalem*, literalem & arcanam. Denique, quæ penitus abducuntur à notitiâ noſtrâ, qualia occurrent nonnulla, ea referenda ſunt ad *Oeconomiam ſecretam.*

AD Mundi Conflagrationem quod attinet, & adventum Chriſti, ea pridem tractavimus integro Libro: qui eſt, Liber Tertius *Theoriæ Telluris.* Propterea breviuſculè tantùm & ſummariè retractanda ſunt in hoc loco, ne actum agere videamur. Veniet Chriſtus ad judicandum & ad regnandum: ad judicandum omnes, ad regnandum cum ſuis Sanctis. Utrumque explicuit ſuis Diſcipulis, eóſque ſibi adſcivit, in utroque ſolio, aſſeſſores, *In Regeneratione,* Matt. xix. 28. *cùm ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ: vos etiam ſedebitis in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.* Utrumque pariter, Regnum & Judicium, conjunxerat antea, dè vitâ futurâ verba faciens, Chriſtus, *Futurum eſt enim, ut Filius hominis veniat, cum gloriâ Patris ſui, cum Angelis ſuis: Et tunc reddet unicuique ſecundùm facta ipſius.* Denique, in divino & ſolenni, quod fudit Chriſtus, xvi. 27, 28.

paulò

paulò ante mortem, in Monte Olearum, Oraculo, meminit ſæpius ſui reditûs ad Terras,

Mat. xxiv. 30. *Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ. Mittet verò Angelos ſuos cum Tubæ voce magnâ, & cogent Electos ejus à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad extremum.*

His, aliiſque locis, ex ore Chriſti edocemur de ſuo reditu & futuro adventu ad Terras. Id quod Angeli poſtea, & dein Apoſtoli iterum iterúmque prædicârunt. Scio interim ea dicta Chriſti de futuro ſuo adventu ita à nonnullis reſtringi & mutilari, ac ſi nil aliud ſignificarent quàm excidium Hieroſolymorum: licèt Chriſtus manſerit in cœlis, pereuntibus Hieroſolymis: nec apparuerit, aut advenerit, tunc temporis: niſi impropriè, quatenus opera & judicia Dei habentur pro ipſo Deo. Præterea, ſplendor externus, gloria Patris, & Angeli comites, in his deſcriptionibus, denotant adventum proprium & perſonalem, nec quadrant ad figuratum. Denique, Judicium univerſale, & finis mundi, conjunguntur cum hoc adventu Chriſti, in locis præmiſſis. Apparatus judicialis manifeſtò deſcribitur dicto loco *Matth.* xix. 28. Si conferatur cum *Rev.* xx. 4, 11, 12.

Dein-

Dein judicialis remuneratio cujusque, aut punitio, secundùm sua opera, *Mat.* xvi. 27, 28. Si conferas cum *Rom.* ii. 5, 6, &c. Et in ejusdem Evangelistæ, *cap.* xxv. 31, 32, &c. tam apparatus, quàm sententiæ judiciales, cum hoc adventu Christi connectuntur. *Quum autem venerit Filius hominis, cum gloriâ suâ, & omnes Sancti Angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & separabit eos, alteros ab alteris, ut Pastor separat Oves ab Hœdis,* &c.

Quemadmodum hæc loca perspicuè designant judicium universale, idque in adventu Christi: ita judicium illud designat finem mundi, & cum eodem cohæret. Audent asserere nonnulli, in vicesimo quarto capite *Matthæi*, aliisque in locis parilibus, nihil dici de *fine Mundi*, aut extremâ consummatione sæculorum: sed ea omnia, quanta quanta, unicè & solidè referenda esse ad Excidium Hierosolymorum. Audax propositum, & malè fundatum, ut mihi videtur. Quid, quòd uno atque altero forsan in loco, respiciatur Excidium Hierosolymitanum, cùm de aliquo Christi adventu sermo habetur: Ideóne ubicunque fit mentio sui adventûs in Evangeliis, glorioso licèt in summo gradu, multisque indiciis comitati, quæ, non Hierosolymis, sed Naturæ ipsi, mundóque

mundóque, perituris, conveniunt: Hæc etiam loca ad unius urbis populíque cladem reſtringere & detorquere audebimus? Temerarium hoc mihi videtur, ut nihil aliud dicam.

Sed de hoc capite *Matthæi* nunc agitur: in quo dicti Interpretes aiunt nihil reperiri, quod mundi finem reſpiciat, vel ultra cladem Hieroſolymitanam extendi debeat. Id quod redargui poteſt, ni fallor, duplici modo; Primò, nonnulla memorantur in hoc capite, & prædicuntur, quæ non occurrunt in hiſtoriâ Excidii Hieroſolymitani. Secundò, Quæ alibi memorantur in ſacris literis, cùm ſupremus Chriſti adventus, in fine mundi, deſcribitur, congruunt & reſpondent dictis in hoc capite: ac proinde de eodem adventu utraque intelligi debent.

Ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ.

Quoad primum, dicitur, ℣. 14. *Prædicabitur Evangelium regni in toto terrarum orbe: ut ſit teſtimonio omnibus Gentibus: & tunc veniet finis.* Hæc nondum ſunt peracta, multò minùs ante cladem Judaicam. Sed per *totum mundum* hìc intelligi volunt Judæam tantùm: & per *omnes Gentes*, varias tribus, vel nationes, Judæorum. Quod licèt duriuſculum ſit, huic tamen ſoli, modò nil aliud obſtaret, non immorarer. Secundò verò, Prodigia, ſive mira phænomena Cœli & Terræ, Chriſtíque venientis

venientis in nubibus, quæ perhibentur antecedere finem rerum hìc prædictum & designatum, non antecessere, nec comitati sunt, excidium Hierosolymæ. Hæc præsagia ita narrantur apud *Matthæum:* post afflictionem istorum dierum, *Sol obscurabitur, nec dabit Luna* ℣. 29. *splendorem suum: & stellæ cadent è cœlo, & potestates cœlorum concutientur. Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo: & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* Sed eversis Hierosolymis, nullibi comparuit Christus in nubibus cœli: nec Sol, aut Luna splendorem suum perdiderunt: nec cœli concussi sunt. Apparuit quidem Cometes, cujus cauda, ut solet, ensem vel gladium referebat. Cætera autem ostenta, quæ narrat *Josephus*, sunt alterius generis. *De Bell. Jud. l. 7. c. 12.*

His præterea signis in cœlo, accedunt alia, secundùm historiam sacram, in Terrâ: Terræ-motus nempe, & Maris ac fluctuum marinorum fremitus. Ita enim S. *Lucas, Erunt* cap. xxi. 25, 26. *signa in Sole, & Lunâ, & Stellis: & in Terrâ anxietas Gentium in consilii inopiâ, resonanti mari & salo.* Quid verò Hierosolymis cum mari, aut fluctuum marinorum æstu & fremitu? Ecquid istiusmodi accidisse legitur sub illud tempus? Nihil planè: Sed ad aliam &

majorem Cataſtrophen, hæc & præfata propriè ſpectant, nempe ad excidium Mundi: Quapropter appoſitè meminit Chriſtus, in hâc explicatione, temporum *Noe*, & Diluvii: quod erat clades non Gentilis, ſed univerſalis.

Interea non me latet, Interpretes, de quibus hìc loquimur, in explicandis hiſce Phænomenis ad metaphoras & allegorias confugere: & loca prophetica allegare, in quibus figuratè uſurpantur hæ, vel ſimiles, locutiones. Eſto, quoad nonnullas: Sed haud æqua mihi videtur Lex interpretandi, ut quæ nonnunquam à Prophetis figuratè uſurpantur, ea ſemper & ubique in eodem ſenſu ſint intelligenda. Stylus Evangelii eſt caſtigatior, nec tam facilè diſſilit à ſenſu literali; à quo nunquam recedendum eſt ab Interprete, niſi eum coëgerit materiæ ſubjectæ neceſſitas. Atque alibi *Theor. Tel. l. 3.* oſtendimus, hæc Phænomena, Cœli & Terræ, mira licèt & inſolita, literaliter eventura versùs finem mundi, laborante Naturâ, & inſtante Conflagratione. Erat quidem Excidium Hieroſolymæ typus excidii Mundani: quo minùs miremur ea mixtim & quaſi confusè narrari. Eſt etiam, in ſtylo ſacro, inter typos & antitypa, quædam, ut ita dicam, idiomatum communicatio: ac apud Prophe-

tas, ejusdem vaticinii repetita completio, per gradus ad summum ascendens.

Hactenus argumentum secundum, à signis externis. Sequitur Tertium, exinde desumptum, quòd notetur in hoc vaticinio alia temporum periodus, præter illam de excidio Hierosolymæ, eáque posterior. Sic enim dicitur apud S. *Lucam*, *Hierosolyma calcabitur à Gentibus, usque quò impleantur præstituta tempora Gentium.* Ecce periodum, aliam ab Hierosolymitanâ, eâque posteriorem: desolatio enim Judaica dicitur duratura usque ad hanc alteram periodum. Quæro igitur, quænam sit hæc periodus posterior, si non Mundana? vel instauratio Judæorum sub mundi finem, post expletâ tempora Gentibus evangelizandis & convertendis destinata? Hujus autem periodi posterioris mentionem sequuntur statim signa illa in Cœlis & in Terrâ, signúmque Christi venientis in nubibus: ac proinde ad illam propriè referenda videntur, non ad excidium Hierosolymæ. Præterea, cùm Christus dicit, *De illo die nemo scit; ne Angeli quidem cœlorum:* diem aliquem intellexisse videtur remotiorem hoc excidio; quod, cùm non distaret per semisæculum, ab istoc tempore, omnem Angelorum fugisse notitiam, minùs verisimile est, quàm si multorum sæculorum ordines interponas,

cap. x

v. 25, 26, 27.

ponas, & ſupremum diem mundi hìc intelligas.

Hæc de notis inſitis in ipſo textu. Si præterea comparemus hoc vaticinium cum aliis locis Sacræ Scripturæ, ubi ſupremus Chriſti adventus deſcribitur, & dies judicii: ex cognatione & ſimilitudine dictionum, idem utrobique tempus deſignari, & eundem rerum ſtatum, agnoſces. Utrobique venit Chriſtus in nubibus: utrobique comitantur Angeli: utrobique clangor Tubæ. Tu verò, qui partes contrarias tueris, Dic, quæſo, quibus in locis ſacram ſcripturam concedas loqui de vero, perſonali, & ſupremo Chriſti adventu? Non negas, ſat ſcio, hunc expectatiſſimum, & deſideratiſſimum Chriſtianis adventum: &, ſecundùm ſententiam noſtram, de eodem loquitur Chriſtus multis in locis, multis itidem Apoſtoli. Exempli gratiâ, Chriſtus in Evangelio *Matthæi*, cap. xvi. 27. Tu autem non concedis*. *Matt.* xxiv. Non concedis. *Matt.* xxvi. 64. Non concedis. *Matt.* xix. 28. & *c.* xxv. 31, 32. Aut negas, aut hæſitas.

Præterea, Apoſtoli, ſecundùm mentem noſtram, de eodem loquuntur ſæpius: *ex. gr.*

* Vid. Dr. *Ham.* in hæc loca ſequentia: præcipuè in *Mat.* xxiv. 3. *not.* b. 2 *Theſſ.* i. & in 2 *Pet.* 3. & *Ligbtf.* in *Mar.* cap. iv. p. 18.

2 ad

2 ad *Theſſ.* i. 7, 8, &c. Tu autem renuis. Nec Angeli ſatellites, nec vindex ignis, nec ſempiterna improborum perditio, quæ memorantur hìc omnia, ſatìs apud te valent ad probandum extremum Chriſti adventum in fine mundi, hoc loco intelligendum eſſe. Dein, in Epiſt. 2 *Petri*, cap. iii. *V.* 4, 8, 9, 10, &c. Nos adventum Domini, Diem Judicii, hujúſque mundi diſſolutionem & renovationem, monſtrari & exhiberi credimus. Neque hîc aſſentiris: Denique *Judæ*, *V.* 14, 15. & *Apocal.* c. i. 7. Nos pariter de adventu Chriſti judiciali & viſibili interpretamur. Tergiverſaris hìc etiam: aliiſque in locis, quos nimium eſſet perſcribere.

Ægre patimur tot nobis eripi loca ſacra, in quibus ſpem noſtram de futuro Chriſti adventu ſtabilitam duximus. Nec gratum faciunt illi, aut utile rei Chriſtianæ, qui Prophetiarum pondus minuere, ſenſúmque in anguſtum redigere, ſatagunt. Idque nonnunquam, ut videtur, per fas nefáſque: tam literâ, quàm ſpiritu, reluctantibus. Ut cùm ſupremi Judicii apparatus manifeſtè deſcribitur, aut Mundi conflagratio, aut Gloria Patris & ſatellitum Angelicum, aut denique Chriſtus ipſe, deſcendens de cœlo, & conſpicuus in nubibus: Qui, hæc illuſtria & apertiſſima, ad umbras

bras & ſchemata reducunt: Hæc univerſalia & Mundana, ad unius urbis gentiſque exciſionem: Illi non tantùm venam divitem in ſterilem tenuémque convertere, ſed etiam, hujuſmodi interpretatione, verbis pariter ac rebus vim facere mihi vidéntur. Quid enim manifeſtius illâ conflagratione & fine mundi, in locis prænotatis S. *Pauli* & S. *Petri*, deſcriptis? quæ tamen, in neſcio quas allegorias, diſſolvunt. Sed id ægriùs ferendum, & ad argumentum noſtrum propiùs ſpectat, quòd Deſcenſum *Chriſti in nubibus cœli* à literâ & veritate detorqueant: nec aliud ibidem ſignificari velint, quàm Dei judicia & pœnas cœlitus immiſſas; cùm tamen iſtius dictionis vim addiſcere licuiſſet ex interpretatione Angeli, qui verum & perſonalem eſſe docet hunc adventum in nubibus: Ait enim Angelus, Chriſtum eodem modo rediturum ad Terras, quo diſceſſerat à diſcipulis: nempe perſonaliter & per nubem aſpectabilem.

Mat. xxiv. 30.

Act. i. 11.

Operæpretium mihi viſum eſt, hæc breviter annotare: nequid teſtimonii, in re tanti, & tam celebri causâ, excideret. Niſi Chriſtus è cœlo redeat, periimus: ſpes noſtra vana eſt, fides fruſtra, ut Apoſtolus ait de Reſurrectione. Sed innumera ſunt præterea in ſacris literis hujuſce glorioſi & exoptatiſſimi adventûs argumenta

menta & teſtimonia, variiſque nominibus exprimitur. Plerumque dicitur παρουσία: quandoque ἀποκάλυψις: (1 *Cor.* i. 7. 2 *Theſſ.* i. 7. 1 *Pet.* i. 7, 13. & *cap.* iv. 13. *Luc.* xvii. 31.) nonnunquam ἐπιφάνεια: (2 *Theſſ.* ii. 8. 1 *Tim.* vi. 14. 2 *Tim.* iv. 1 & 8. *Tit.* ii. 13.) Quandoque etiam φανέρωσις, *Col.* iii. 4. 1 *Pet.* v. 4. Atque dies ille ſolennis à Prophetâ & Apoſtolo appellatur ἡ ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη καὶ ἐπιφανής: *dies ille magnus & illuſtris Domini.* In quo, inquit Deus, *Edam prodigia in cœlo ſurſum, & ſigna in Terrâ deorſum: ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, priuſquam veniat Dies ille Domini, magnus & illuſtris.* Hæc ſigna, hæc prodigia, nondum in ſcenam producta ſunt: ſupereſt illa pars Dramatis, actus ultimus: in quem ſolent repræſentationes & præclara ſpectacula reſervari. Nec dictis obſtat, quòd citetur hæc prophetia in effuſione Spiritûs Sancti in Apoſtolos, ac ſi tunc temporis ſuam completionem accepiſſet; accepit quidem aliquatenus, quoad partem priorem, de donis & inſpirationibus divinis: Sed manifeſtum eſt, partem poſteriorem, de quâ nunc loquimur: ſive has mutationes, hæc prodigia in naturâ externâ, non ſpectâſſe ad hanc effuſionem Spiritûs Sancti, nec aliud præter ventum

Act. ii. 20.

tum vehementem, tempore hujus deſcensûs, contigiſſe.

Supersunt cætera, multa & magna, in adventu Domini perficienda: In illo die *mirabili & terribili*, ut inquit Propheta. Impiis & irreligioſis nihil terribilius eſſe poteſt irati numinis aſpectu: Quo adventante, tremit Terra, facies cœli turbatur, & tota natura languet, quaſi moribunda: Sole in tenebras converſo, & Lunâ in ſanguinem. Tunc *exanimabuntur homines*, improbi ſcilicet, *præ metu & expectatione eorum quæ ſuperventura ſunt in orbem terrarum*, ut inquit Evangeliſta. Pii verò, *attollent capita, cùm viderint Filium hominis venientem in nube, cum potentiâ & gloriâ multâ*: cujus viam illuminat & præfulgurat Angelorum exercitus, ſtellis cœli numeroſior & clarior.

Luc. xxi. 26.

Hactenus adventum Chriſti futurum ex ſacris literis probatum dedimus. Ipſius autem gloriam depingere, aut tempus definire, non eſt penes ingenium humanum. Quoad prius, leve aliquod ſpecimen obtulimus, loco præfato, ab aliis accurandum. Quoad poſterius, fatendum eſt, Primævos Chriſtianos, & Apoſtolos ipſos, quantum ex hiſtoriâ ſacrâ colligere licet, credidiſſe ſuis temporibus inſtare adventum Domini, vel non procul abeſſe. Sed de hâc re

r. Tell. c. 12.

re postea disceptabitur, cùm de *Die Judicii* differendum erit, ne simus nimii in hoc capite.

Cum adventu Christi conjungitur *Mundi Conflagratio*, ut nos doceat Oracula Sacra. Id refert explicitè Apostolus *Paulus* ad *Thessalonicenses: In revelatione Domini Jesu de cœlo: cum Angelis suis potentibus, igne flammanti, infligentis ultionem*, &c. Eodem modo Apostolus *Petrus* adventum Christi, vel Diem Domini cum mundi combustione & dissolutione conjungit: *Veniet autem sicut fur in nocte Dies ille Domini, in quo cœli cum stridore præteribunt: Elementa verò æstuantia solventur: Terráque, & quæ in eâ sunt opera, exurentur.* Præterea, Dominum in igne venturum esse ad judicium, loca non pauca, in utroque fœdere, testantur. Ita in eodem capite, *Petrus*, versu septimo, hæc habet. *Qui verò nunc sunt Cœli & Terra, eodem sermone reconditi asservantur igni, in diem damnationis & exitii impiorum hominum.* Eò etiam respicit, ni fallor, Apostolus *Paulus*, ad Corinthios primâ, *Cujusque opus manifestum fiet, Dies enim declarabit: nam per ignem revelabitur. Et cujusque opus, quale sit, ignis probabit.* Huc spectat etiam locus ad Hebræos, *cap.* x. 27. *Ma-*

2 *Epist.* i. 7, 8.

2 *Epist.* iii. 10.

c. iii. 12, 13.

net horrenda quædam expectatio Judicii, & ignis fervor, qui devoraturus eſt adverſarios.

Neque minùs apud Prophetas, cùm de adventu Domini, hoſtiúmque ipſius excidio agitur, exhibetur apparatus igneus vindicis & præſentis numinis. Id in Pſalmis *Davidis* iterum iterúmque innuitur: & apertè dicitur ab *Iſaiâ*, cap. lxvi. 15. *Ecce Jehova cum igne venturus eſt, & curribus ſuis ſimilibus turbini, ad reddendum cum excandeſcentiâ iram ſuam, & increpationem ſuam cum flammis ardentibus.* In eundem ſcopum collimat idem Propheta, *cap.* xxxiv. V. 8, 9, 10. Præterea apud *Danielem* deſcribitur *Antiquus Dierum*, in ſuo tribunali, totus flammis co-opertus. *Solium erat ut ſcintillans Ignis, rotæ ut ignis ardens; à cujus conſpectu fluvius ignis manabat prodiens: cui millies mille miniſtrabant, & coram quo myrias myriadum ſtabant, & conſidente judicio libri ſunt aperti.* Denique, apud *Malachiam* Prophetam ſimilis naturæ facies exhibetur, in illo die advenientis Domini, *Ecce dies ille adveniet, ardens tanquam fornax: quo erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes iniquitatem, ſtipula, & inflammabit eos dies ille venturus.*

Pſ. xi. 6. & l. 3. & lxviii. 2, 3. & lxxxiii. 15, 16, & xcvii. 3.

c. vii. 9, 10.

c. iv. 1.

Hactenus Authores ſacros adduximus teſtes futuræ Conflagrationis Mundi in adventu Chriſti. Atque hanc concluſionem inter manifeſta

ta fidei Christianæ dogmata recensendam æstimo: Si rem ipsam tantùm spectemus. Sunt autem præterea plures circumstantiæ, modi & conditiones hujus conflagrationis, dignæ quidem studio nostro & contemplatione, sed non perinde manifestæ, nec scitu perinde necessariæ. Qualia sunt, Futuri Incendii tempus explorare & prædiscere: Ipsius limites & terminos designare: quousque tendet sursum, aut deorsum: quousque in Terræ viscera, aut in Cœli regiones penetrabit. Porrò, Causas & semina universalis Incendii exquirere: quatenus nempe fundatur in rerum naturâ, in materiâ & formâ Telluris. Denique, Ipsius initia, progressum & finem, explicare: & in quam formam & faciem redigetur Tellus, finito Incendio. Hæc, aliáque cognata, fusiùs tractavimus, in dicto Libro: Quem adire cupio Lectorem, qui plura desiderat in hoc argumento.

Cap. VII.

De Judicio Supremo: ipsius apparatu, modo, fine & effectu.

In adventu Domini resurgunt Mortui, & se sistunt in Judicio. Præcedit quidem, ordine naturæ, Resurrectio: sed ex iis quæ eodem tempore peraguntur, ea commodiùs tractantur primo loco, quæ citiùs expediri possunt. Inter ea autem omnia quæ spectant ad statum futurum, gravissima & operosissima est doctrina Resurrectionis: cui proinde locum ultimum, de quatuor prædictis, reservamus.

In tractandâ hâc materiâ exponemus Judicii supremi apparatum externum, prout exhibetur & depingitur in sacris literis. Dein res ipsa, & arcana veritas, secundùm hypothesin rationalem, explicabitur. Denique finis & effectus hujus judicii in reos aut innocuos, damnatos aut absolutos. Hæc summam partésque utiles hujus argumenti complecti mihi videntur: resectis multis ambagibus, & disputatiunculis, quæ solent agitari in scholis sinè fructu: quibúsque vis mentis, in superfluis occupatæ, dissipatur & disperditur.

Ad

Ad apparatum externum quod attinet, primò deſcribitur Judex, in tribunali ſedens, ſuo ſtipatus ſatellitio, apud Prophetam *Danielem*, his verbis, *Videbam donec poſita fuere ſolia, &* c.v *Antiquus dierum ſedit: cujus veſtimentum, ut nix, erat album: & pili capitis, ut lana munda; ſolium, ut ſcintilla ignis: Rotæ, ut ignis ardens. A cujus conſpectu fluvius ignis manabat prodiens: cui millies mille miniſtrabant, & coram quo myrias myriadum ſtabant: donec, judicio conſidente, libri aperti ſunt.*

In Apocalypſi S. *Johannis*, Judex, Judicandi, & Judicia, unà repræſentantur. *Vidi*, inquit Propheta, *Thronum magnum candidum, &* Apoc. xx. 11, &c. *quendam ei inſidentem, à cujus conſpectu fugit Terra & Cœlum. Et vidi mortuos, parvos & magnos, ſtantes in conſpectu Dei: & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ. Judicatique mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum. Et reddidit mare mortuos ſuos: Mors quoque & infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum. —Et qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, conjectus eſt in ſtagnum ignis.* Hæc fuſiora ſunt dictis à *Daniele*, ſed cum iiſdem concinunt, ut ſolent Apocalyptica.

Audia-

Mat. xxv. 31, &c.

Audiamus denique ſermonem Chriſti de proceſſu ultimi judicii: latâque in utramque partem, bonos & improbos, ſententiâ. *Quum venerit Filius hominis cum gloriâ ſuâ, & omnes ſancti Angeli cum eo. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & ſeparabit eos, alteros ab alteris, ut paſtor ſeparat oves ab hœdis. Et ſtatuet oves quidem ad dextram ſuam, hœdos autem ad ſiniſtram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipſius erunt, Adeſte Benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento. —— Tunc dicet etiam iis qui ad ſiniſtram erunt, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus.*

v. 41.

v. 41.

Hæc Chriſtus dicto loco. Dein in nonnullis locis additur, Chriſtum Apoſtolos & Sanctos habiturum aſſeſſores.

Matt. xix 28. 1 Cor. vi. 2, 3. Apoc. xx. 4.

Si hæc loca Sacrarum Literarum, aliáque, conferamus, hujuſmodi erit extremi Judicii apparatus & repræſentatio. Erecto ſolio magno candenti, huic inſidet Chriſtus Judex: & adſeſſores habet ſanctos Apoſtolos. Stant autem à tergo & circumcirca miniſtri & ſtipatores Angeli. Dein ſiſtuntur pro tribunali Mortui, pallentes, tremuli: clangore Tubæ convocati. Quibus ita diſpoſitis, juſſóque ſilentio, afferuntur Regiſtra, ſive Libri Memoriales: in quibus facta, dicta, cogitationes cujuſque,

in

in vitâ anteactâ, annotantur. His apertis, lectiſque, uniuſcujuſque cauſa decernitur, ſecundùm opera ſua, ſive congruenter ad id quod fecerit in Corpore. Denique, examinatis & expenſis omnibus, improbiſque ad ſiniſtram poſitis, ad dextram Bonis, profertur à Judice ſententia: dira quidem in improbos, *Abite à me maledicti in ignem æternum.* In bonos verò læta & beatifica: *Adeſte Benedicti Patris mei, poſſidete Regnum paratum vobis, à jacto mundi fundamento.*

In hâc Ideâ futuri Judicii univerſalis, ſunt quædam proculdubio θεατρικῶς dicta, vel repræſentata: ad formam & modum fori humani: quæ non ſunt eventura literaliter in Die Judicii. Hac in parte neminem, opinor, adverſantem habebimus. Ex alterâ etiam parte manifeſtum eſt, è dictis nonnulla ſecundùm narrationem literalem impletum iri. Deſcendet de cœlo Chriſtus, perſonaliter & viſibiliter: comitante Turmâ Angelicâ; & ad ipſius adventum ſuſcitabuntur mortui: examen aliquod vel probationem ſubituri, unde cujuſque ſors pendebit. Hæc autem peragunda eſſe ſub imperio & auſpiciis Chriſti, Scriptura Sacra multoties teſtatur, *Matt.* xvi. 27. *Joh.* v. 22, 27. *Act.* xvii. 31. *Rom.* xiv. 9. 2 *Tim.* iv. 8. & aliis paſſim in locis.

Vides proinde in hâc repræſentatione ſupremi Judicii permiſtam eſſe hypotheſin vulgarem & Arcanam. Sapientis autem eſt diſtinguere, quid, quantúmque, ad alterutram pertineat. Probatio Animarum, ut puniantur vel remunerentur, pro ratione puritatis vel pravitatis in unaquâque, eſt ſumma rei, fundamentum & finis. Neque multùm refert, ſive fiat hæc probatio per modum judicii externi & proceſsûs forenſis, ſive aliter: modò ſit efficax, atque finem ſuum obtineat. E veteribus nonnulli hanc probationem per Ignem inſtitutum iri voluerunt, in conflagratione mundi: De quâ re ſtatim agemus; Utcunque conſtat, ſtylum ſacrum, in adornando hoc proceſſu judiciali, accommodari ad inſtituta & conſuetudines humanas: Neque repertum iri Libros in aëre, non recitandam cuique anteactæ vitæ hiſtoriam. Teſte conſcientiâ, animique ſtatu, in quo hæret, indice, quemque ſuum mereri fatum ſatìs conſtabit.

Sed hæc diximus accommodari, magnâ ex parte, ad mores & conſtitutiones humanas: & ſpeciatim ad dogmata & fidem Ethnicorum: qui Judices pariter apud inferos conſtituebant, Juſtitiæ cuſtodes, atque actionum humanarum vindices aut remuneratores. Eorum nota ſunt & nomina, & officia, & varia pœnarum genera,

nera, quas improbis infligunt, ex Græcis Authoribus: *Plato* præ cæteris hanc materiam copiosè expoſuit, pluribus in locis: In *Phædone*, in *Gorgiâ* ſub finem, & in decimo de *Republicâ*, ex relatione Heri Armenii, ab Inferis reducis. Hæc autem, & alia, quæ ad inferos & mortuorum ſtatum pertinent, ab Ægyptiis mutuati ſunt Græci: Secundùm * *Diodorum Siculum.* Quod primùm ab *Orpheo* factum ait, quem ſecuti ſunt poſtea veteres Poëtæ & Theologi Græci.

Sed hæc obiter: notatu dignius eſt, apud veteres ſtatuiſſe aliquos nullum fore miniſterium perſonale, aut apparatum artificioſum, in diſtribuendis ſortibus Animarum: Sed à divinâ providentiâ ita compoſitam eſſe rerum naturam, ut eſſet ſuâ ſponte, ejus quod æquum eſt, cuique Animæ, corpore mortali ſolutæ, diſtributrix. Quam vim, Dei aut Naturæ, ideo dixere *Nemeſin:* atque etiam *Adraſtiam:* ἀναπόδρασον αἰτίαν ἔσαν κατὰ φύσιν· quod *hanc cauſam à naturâ conſtitutam nemo valeat effugere*, ut inquit Author Libri *de Mundo.* Eodem modo ab Ammiano Marcellino dicitur *Adra-* *Lib. 14. ſub. fin.*

---

* Τὰς μὲν τῶν ἀσεβῶν εἰς Ἅιδου τιμωρίας, καὶ τὰς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας, καὶ τὰς ἀρχὰς τοῖς πολλοῖς εἰδωλοποιΐας ἀνατιπλασμόρφας παρεισαγαγεῖν· μιμησάμενον τὰ περὶ τὰς ταφὰς τὰς κατ' Αἴγυπτον, &c. Hæc & alia ejuſdem tituli, de *Orpheo* & *Ægyptiis* refert *Diodorus*, l. 1. m. fol. 86.

ſtia vel Nemeſis, ultrix facinorum impiorum, bonorúmque præmiatrix: Quam, inquit, *Theologi veteres fingentes Juſtitiæ filiam, ex abditâ quâdam æternitate tradunt omnia deſpectare terrena. Hæc, ut regina cauſarum, & arbitra rerum, hæc diſceptatrix, urnam ſortium temperat, accidentium vices alternans.*

Sed hanc vim in rerum naturâ inſitam, quâ, facto diſcrimine, jus tribuitur cuique in ſtatu futuro, non ſatis explicuerunt veteres Philoſophi aut Theologi; ut conſtare poſſit quibus modis & cauſis efficiatur, ſinè proceſſu judiciali. Patrum Chriſtianorum nonnulli, ut ſuprà notavimus, hanc probationem & criſin per ignem factum iri crediderunt, in mundi conflagratione: Quâ involutas eſſe volunt omnes animas humanas, hujus Telluris pridem incolas: & pro ratione ſuæ puritatis vel impuritatis, plùs aut minùs, aut nihil omnino indè damni, ſubituras. Fundatur autem hæc ſententia in ſermone Apoſtolico ad *Corinth.* cap. iii. ℣. 13. his verbis, *Cujuſque opus manifeſtum fiet: Illa dies enim id declarabit, nam per ignem revelabitur: & cujuſque opus quale ſit, ignis probabit.* Origenes contra Celſum ait ignem extremum à Græcis Philoſophis habitum, πῦρ καθάρσιον τῷ κόσμῳ, *Ignem Luſtralem Mundi.* Dein ſubdit, εἰκὸς δ' ὅτι ἢ ἑκάςῳ

m.

τῶν

τῶν δεομένων τῆς διὰ τοῦ πυρὸς δίκης ἅμα καὶ ἰατρείας· καίουλος μὲν, καὶ ὁ καλλικαίουλος τὰς μὴ ἔχοντας ὕλην δεομένην ἀναλοῦσθαι ὑπ' ἐκείνου τοῦ πυρός· καίουλος δὲ, καὶ καλλικαίουλος τὰς ἐν τῇ διὰ τῶν πράξεων, καὶ λόγων, καὶ νοημάτων, τροπικῶς λεγομένῃ οἰκοδομῇ, ξύλα, χόρτον, ἢ καλάμην οἰκοδομήσαντας. Hunc ignem non tantùm mundi naturalis luſtralem eſſe ait, *ſed etiam, ut veriſimile eſt, ſingulorum hominum: quotquot opus habent ignis hujus vel pœnâ vel remedio; urentis & non exurentis eos, qui non habent materiam, cui ab illo igne conſumi opus ſit: urentis item, & exurentis eos, qui in actionum, ſermonum, cogitationúmque figuratè dicto ædificio, lignum, fœnum, & ſtipulam, ædificârunt.* Et in ſequentibus addit, ὁ λόγος οὗτος μόνους μὲν ἀγεύστους τοῦ πυρὸς καὶ τῶν κολάσεών φησι διαμένειν, τοὺς τὰ δόγματα, καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἄκρως κεκαθαρμένους. Τοὺς δὲ μὴ τοιούτους, καὶ τὴν ἀξίαν χρήσοντας τῆς διὰ πυρὸς κολάσεως οἰκονομίας, ἐν τούτοις ἐπί τινι τέλει φησὶν ἔσεσθαι, ὃ τῷ θεῷ ἁρμόζει ἐπάγειν τοῖς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεποιημένοις, καὶ παρὰ τὸ βέλημα τῆς κατ' εἰκόνα φύσεως βεβιωκόσι. *Hæc itaque doctrina ſolos ab incendio, & ab hâc pœnâ, intactos fore pollicetur, qui puri ſunt & purgati, quoad dogmata, mores & effectus, principémque animæ partem. Aliis autem horum diſſimilibus, qui pro meritis opus habent hâc œconomiâ igneâ & pœnali, ad* p. 242.

certum

certum tempus inferendum eſt, quod in eos Deo convenit inferre, qui ad imaginem divinæ naturæ facti, contemptâ Dei voluntate, non ſtuduerunt ut vita reſponderet eidem imagini. Hanc autem ſententiam de probatione Animarum per ignem noviſſimum, quum non poſſit demonſtrari lumine naturæ, in ſacris literis fundatam prædicant ipſius vindices: idque potiſſimum, ut diximus, in præfato ſermone *Pauli* ad Corinthios: quem ideo paucis examinandum proponemus.

Multæ quidem agitantur quæſtiones circa illum locum Apoſtoli. Sed ad rem noſtram quod attinet, tota controverſia pendet à duabus vocibus, earúmque interpretatione: Quid nempe intelligat Apoſtolus per *Diem*, vel *Diem illum:* & quid per *Ignem.* Nonnulli Ignem hìc intelligunt metaphoricum: tribulationem & afflictionem: nos autem verum & naturalem ignem, in conflagratione mundi futurum. Et per *Diem* itidem illi intelligunt *Diem* tentationis: Nos, *Diem Judicii*, *Diem Domini.* Atque ut hæc eſt communis explicatio, & ſimpliciſſima, ita multis modis confirmari poteſt; Primò, ex locis paribus, ubi eadem vox, *Dies*, occurrit, atque illam vim habet, & ſignificationem, quam ei dedimus, ut 1 *Theſſ.* v. 4. ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς, ὡς κλέπτης καταλάβῃ.

λαΐῃ. Hìc *Dies Domini* intelligitur, ut ex verſu ſecundo patet: Quis autem ſit ille Dies Domini, qui venit ut fur in nocte, explicat S. *Petrus*, cùm illum eſſe docet, in quo flagraturus eſt mundus, *Veniet autem ſicut fur in nocte Dies ille Domini: in quo cœli cum ſtridore præteribunt.* Eodem modo uſurpatur ἡμέρα ab Apoſtolo ad Hebræos: cùm dicit *cap.* x. 25. τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπε[ε] ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν· ubi ἡ ἡμέρα notat planè diem Domini, diem Judicii & conflagrationis, ut patet ex verſu 27. Præterea, ἡ ἡμέρα, κατ' ἐξοχὴν, idem eſt ac ἡ ἡμέρα ἐκείνη· notum autem eſt dictionem illam in ſacris literis Diem Domini, vel Diem Judicii indicare.

2 *Epiſt.* iii. 10.

2 Theſſ. i. 10. 2 Tim. i. 12 & 18. *cap.* iv. 8.

SECUNDO, hic *dies* ab Apoſtolo propoſitus primùm indefinitè definitur & determinatur per verba proximè ſequentia: eſt Dies qui *revelatur in igne:* ἐν πυρὶ ἀποκαλύπ[ε]αι· Dies igneus in revelatione Domini: ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου —ἐν πυρὶ φλογός· ut dicit poſtea idem Apoſtolus ad Theſſalonicenſes. Nec dubitari poteſt hæc duo loca eandem rem, idémque tempus reſpicere: ſive ἀποκαλύπ[ε]αι referatur ad Diem, ſive ad Dominum, ſive ad opus ipſum. Adventus quidem Domini dici ſolet in ſacris literis ἀποκάλυψις, & ſignari per *Ignem:* ut notiſſimum eſt: adeóque ex utrâque parte huic

2 *Ep.* i. 7.

huic loco reſpondet. Præterea, altera nota vel character hujuſce diei, quòd ſit ἡμέρα δηλωτικὴ, *Dies declarativa*, deſignat non minùs Diem Domini, vel Diem Judicii: ſecundùm
1 Cor. iv. 5. illud quod ſequitur in proximo capite, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος· ὃς καὶ φωτίσει, &c. *Donec veniet Dominus, qui & illuſtraturus eſt res tenebris occultatas, & manifeſta faciet conſilia cordium: ac tunc erit laus unicuique à Deo.* Idémque dictum eſt ad *Rom.* ii. 16.

DENIQUE his rationibus adde, ſi libet, interpretationes Patrum, aliorúmque. *Theodoretus* in locum, cùm diverſam illam materiam, aurum, argentum, lignum, fœnum, ſtipulam, explicuiſſet, ſubjungit, τὴν δὲ τῶν ὑλῶν διαφορὰν οὐχ ὁ παρὼν βίος, ἀλλ' ὁ μέλλων, ἐλέγξει· τοῦτο γὰρ εἶπεν [ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει] ἀντὶ τοῦ, ἡ τῆς κρίσεως. *Materiarum autem differentiam, non vita præſens, ſed futura patefaciet. Hoc enim dixit* [Dies enim revelabit] *pro eo, dies judicii* revelabit. Dein ſubjicit ad verſum ſequentem, καλὰ τὴν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμέραν βάσανός ἐστι, καὶ ἐξέτασις ἀκριβής· καὶ τοὺς μὲν εὐσεβειωκότας, καθάπερ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸ πῦρ λαμπροτέρους ἀποφανεῖ· τοὺς δὲ τῆς κακίας ἐργάτας, δίκην ξύλων, καὶ χόρτου, καὶ καλάμης, καταναλώσει. *In die illuſtris apparitionis Domini, examen fiet & diligens inquiſitio: & eos quidem qui rectè vixerint,*

vixerint, tanquam aurum aut argentum reddet Ignis ſplendidiores. Eos autem, qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni, & fœni, & ſtipulæ, comburet. Nec aliter *Theophylactus* in locum: ἡμέραν μὲν τὴν τῆς κρίσεως φησιν· ἐν πυρὶ δὲ λέγει τὰ ἔργα ἀποκαλύπτεσθαι, τελέσι, φανερὰ γίνεσθαι ὁποῖα τὴν φύσιν ἐστὶν· ἄρα χρυσὸς, ἄρα τἐναντίον. *Per diem, Judicii diem intelligit. In igne verò opera revelari dicit,* id eſt, *manifeſtum fieri: cujuſnam ſint naturæ: utrùm aurum ſint, an diverſum.* Eodem modò *Diem* hîc explicant *Baſilius, Nazianzenus* & *Nyſſenus, Hieronymus,* & generatim omnes Patres: maximè Græci. Denique *Latina verſio,* Patres ſecuta, vel aliquod vetus exemplar, vocem *Domini* hìc expreſſam habet.

Hæc de voce ἡμέρα: altera vox unde pendet hujus loci explicatio eſt πῦρ, ſive *Ignis.* Sed modò conſtet & conveniat de ſignificatione prioris vocis, ἡ ἡμέρα· eam nempe, in hoc loco, denotare *Diem Domini,* vel *Diem Judicii:* de alterâ voce *Ignis,* parum erit dubii. Talis enim ſit oportet, qualis ad Diem adventúmque Domini pertinet; verus ſcilicet & materialis. Et qui hìc intelligi volunt Ignem metaphoricum vel figuratum, peccant in regulam receptam ab interpretibus ſacrarum

literarum, *Non recedendam* à literâ ſinè neceſſitate. Non deerit certè ignis veri copia in adventu Domini, cùm flagrant Cœli & Terra: neque præter hunc ignem opus eſt ut fingant alium metaphoricum: ſuámque metaphoram ter faſtidiosè repetant in eodem ſermone.

Hactenus oſtendimus Diem, adventúmque Domini: atque ignem genuinum & realem, ab Apoſtolo hìc deſignari; ſed manet præcipua difficultas, de vi hujus Ignis: quî poterit *probare vel manifeſtum reddere cujuſque opus:* ut ſit revera πῦρ δοκιμαστικὸν καὶ διακριτικὸν, *Ignis exploratorius & diſcriminativus.* Opera & actiones quæ tranſiêre, nequeunt revocari ad examen per Ignem: id fatendum eſt; ſed habitus & diſpoſitiones animi, unde profluxerunt illæ actiones, manent: Animæque, quibus inhærent, prout ſunt puræ vel impuræ, plùs aut minùs ab hoc Igne afficientur. At, inquies, Ignis non poteſt agere in nudas Animas, aut naturas purè ſpirituales: veſtiantur oportet aliquo corpore, ut vim & actionem Ignis ſentiant. Huic nodo non ſumus ſolvendo, plenè & perſpicuè: ſed cùm eadem ſit difficultas de Igne Inferni, ab omnibus conceſſo, non debet nos morari, aut multum negotii faceſſere communis ſcrupulus. Modò de re conſtiterit, utrumque

utrumque pariter, quoad modum, ad *œconomiam ſecretam* referendum erit. Interea quo magis huic ſententiæ lucem afferamus, rémque ipſam, quoad ejus fieri poteſt, demus probatam, libet conſulere alia quædam ſacræ ſcripturæ loca, quæ eandem præ ſe ferre, aut involvere videantur notionem. Dein Patrum nonnullorum placita & explicationes eâ de re ſubjungemus.

QUOAD Scripturam, ad hunc cenſum referri poſſunt dictum Chriſti, de hoſtiâ igniariâ, atque alterum *Johannis Baptiſtæ*. De duplici baptiſmo, aqueo & igneo. Verba Chriſti hæc ſunt, πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται * · καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται. *Omnis enim homo ſalietur Igni:* ſicut & *omnis oblatio ſale ſalietur.* Ita enim, cum aliis ſentio, transferendum vel intelligendum eſſe: ut καὶ ſit comparativum, ut ſæpe aliàs, *Mat.* vi. 10. *Joh.* vi. 57. Hìc de futurâ ſorte hominum loquitur Chriſtus, quemadmodum ex contextu patet: & de eorundem aliquali probatione vel purificatione. Cùm verò dicit πᾶς πυρὶ ἁλισθήσεται, Ignem & Salem conjungere videtur, quorum utrumque vim habet abſtergendi. Sal arcet putredinem in

Mar. ix. 49. Mat. iii. 11.

* Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, τουτέστι, δοκιμασθήσεται· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ὁ πυρὶ δοκιμασθήσεται πάλιν. Theophil. *in locum.*

corporibus mollibus & humidis: Ignis autem emollit, fundit, purificátque duriſſima. Metallorum ſitum & rubiginem, ſcoriam & fæces, expurgat: excoctiſque vitiis, quaſi nova & puriora reſtituit. Ita creditur à nonnullis, Animas, quæ, ſub hâc ſpecie & figurâ, metallis comparantur ab Apoſtolo, quaſi refundi & refingi in ſupremo igni. Aut quemlibet hominem, Deo acceptum, quâdam doloris acrimoniâ, tanquam ſale condiendum eſſe: Improbos autem igne purgandos, aut inſtar holocauſti conſumendos. Veriſimile eſt quidem ex antecedentibus ad Ignem futurum hìc reſpici: ſed obſcurior eſt hic ſermo Chriſti, quàm cui poſſit ſuperſtrui ſingularis aliqua doctrina aut concluſio.

Transeo ad dictum *Johannis Baptiſtæ*, qui duplicem baptiſmum memorat, Aquæ & Ignis: quemadmodum veteres dixere purgandum eſſe mundum duplici modo: Aquâ & Ignì. *Ego quidem*, inquit Baptiſta, *baptizo vos aquâ ad reſipiſcentiam.——Ipſe verò qui ponè me venit, vos baptizabit Spiritu Sancto & Igne.* In hoc dicto reſpici non tantùm ad tempora Evangelii, ſed etiam ad ſecundum Chriſti adventum, ignémque extremum, id quod ſequitur argumento eſſe poteſt: ſequitur enim, *Cujus ventilabrum in manu——triticum coget in horreum,*

Mat. iii. 11.

horreum, paleam autem exuret igni inextincto.

Baptismus dicitur λέτρον τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως: Et Renovatio mundi per Ignem dici ſolet apud Græcos παλιγγενεσία & ἀνακαίνωσις. Eſt quidem λέτρον duplex, θερμὸν & ψυχρὸν: Balneum frigidum eſt baptiſmus aqueus: calidum & ſiccum, igneus. Hoc autem illo eſt efficacius & penetrabilius. Qui aquæ luſtrali illam vim concedunt, ut, cooperante Spiritu Sancto, indè regenerentur infantes: Eodem operante Spiritu, non minorem vim flammis adfuturam, negare vix poterunt. Deſcendit Spiritus Sanctus in lingulis igneis: qui etiam dicitur Baptiſmus, ac ſi typus eſſet futuri baptiſmatis ignei. Diluvium aquæ erat quidam baptiſmus mundi: Diluvium Ignis erit multo magis: purgabit acriùs, ſordéſque eluet efficaciùs. Et quemadmodum cohibere poteſt Deus vim flammarum, ut corpora non afficiant; ut in fornace Babylonicâ: ita eandem poteſt intendere & corroborare ut animas tangant; vel potiùs nova illa corpora, quibus tunc temporis conjungentur.

Tit. iii. 5.

Act. ii. 3. c. i. 5.

1 Pet. iii. 21.

Hæc attulimus ex ſacris literis ad præfatam ſententiam, ſive probandam, ſive illuſtrandam. Eidem, ut diximus, conſentiunt & aſtipulantur ex antiquis Patribus non pauci: quos jam opportunum erit attexere. *Origenis* teſtimo-

teſtimonium antea adduximus, ex quinto libro contra Celſum: cui loco alter geminus eſt in quarto, his verbis, ἐκ ἀρνούμεθα τὸ καθάρσιον πῦρ, καὶ τὴν τοῦ κόσμου φθορὰν, ἐπὶ καθαιρέσει τῆς κακίας, καὶ ἀνακαινώσεως τοῦ παντός· λέγοντες παρὰ τῶν προφητῶν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων μεμαθηκέναι. Quod ita reddidit interpres, *Non negamus luſtratorium Ignem abſumpturum, unà cum ipſo mundo, univerſam malitiam: quandoquidem è ſacris Prophetarum libris hoc didicimus.* Eandem doctrinam fuſiùs explicat, hìc illìc, in ſuis commentariis. *Homiliâ tertiâ in Pſalmum* xxxvi. cùm dixiſſet omnes omnino, Apoſtolis ipſis non exceptis, hoc examen igneum ſubituros, Oceanum ignis in mundi conflagratione futurum comparat mari rubro: Malos autem & bonos Ægyptiis & Iſraelitis: Atque hos, illud mare rubrum, vel ſtagnum ignis, tranſituros eſſe ait illæſos & impunes: alteros autem demerſum iri. *Homiliâ ſextâ in Exodum, idem docet explicitè:* atque hunc ignem expurgatorium Domini *Conflatorium* appellat, *ad quod,* inquit, *veniendum eſt omnibus.* Pariter in *Homiliâ* 13. *in Jeremiam,* repetitâ eâdem doctrinâ, hunc ignem ſupremum, alio nomine à ſacris literis itidem deſumpto, *baptiſmum ignis,* & *Lavacrum ignis,* nuncupat. Denique ut reliqua prætéream, in fine libri octavi

octavi commentariorum in Epistolam ad Romanos, hæc habet: *Qui verò verbi Dei, & doctrinæ Evangelicæ purificationes spreverit, tristibus & pœnalibus purificationibus semet ipsum reservat.----Hæc verò ipsa purgatio, quæ per pœnam ignis adhibetur, quantis temporibus, quantisve sæculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus scire potest ille, cui Pater omne judicium tradidit.*

Neque fingere licet, ut nonnulli fingunt, hanc sententiam de probatione & purgatione igneâ fuisse propriam *Origenis:* erat enim omnium ferè Patrum communis, usque ad tempora Augustini. Lactantius imprimis hoc idem docet apertè, tam de justis, quàm injustis. *Justos*, inquit, *cùm judicaverit Deus, etiam igni eos examinabit. Tum quorum peccata, vel pondere vel numero, prævaluerint, perstringentur igni, atque amburentur. Quos autem plena justitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat.* Hoc non minùs audacter affirmat *Hilarius*, Episcopus Pictavienſis: nec his flammis ipsam Beatam Virginem penitus exemit. *Quomodo*, inquit, *desiderabile potest esse judicium, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundus: in quo subeunda sunt gravia illa expiandæ*

Inst. Div. l. 7. c. 21.

Psal. cxviii.

expiandæ à peccatis animæ ſupplicia. Beatæ Mariæ animam gladius pertranſivit, ut revelentur multorum cordium cogitationes. Si ergo in judicii ſeveritatem, capax illa Dei virgo, ventura eſt, deſiderare quis audebit à Deo judicari? Et Canone 2. in iii Matthæi, cùm illud explicat, *Baptizabit vos in Spiritu Sancto & igni: Baptizatis*, inquit, *in Spiritu Sancto, reliquum eſt, ut conſummentur in igne judicii.*

f. xxxvi. Sanctus Ambroſius iiſdem inſiſtens Veſtigiis, & authoritate ſacræ Scripturæ, ut ſibi videtur, ſuffultus, de futuro judicio & examine, in die Domini eodem modo diſſerit; *Igne nos examinâſti, dicit David: ergo omnes igne examinabimur. Et Malachias dicit, Ecce venit Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem introitûs ejus? quoniam ipſe introibit, ſicut ignis conflatoris: & ſedebit conflans & purgans, ſicut aurum & argentum, & purgabit filios Levi. Igne ergo purgabuntur filii Levi, igne Ezekiel, igne Daniel*, &c. cum multis aliis eódem pertinentibus. Rurſum in expoſitione Pſalmi cxviii. *Omnes*, inquit, *oportet probari per ignem, quicunque ad Paradiſum redire deſiderant*, &c. atque illud ſubindicari dicit, per gladium igneum verſatilem, ad ingreſſum Paradiſi poſitum. Concludit denique, *Ergo, quia examinandi ſumus, ſic nos agamus, ut judicio*

dicio mereamur probari divino. Teneamus hìc positi humilitatem, ut cùm unusquisque vestrûm venerit ad Judicium Dei, ad illos ignes quos transituri sumus, dicat, Vide humilitatem meam & erue me, &c.

BASILIUS Magnus ejusdem erat ævi & sententiæ, mentémque suam testatur suis in prima capita Isaiæ Commentariis. Primò, in caput quartum, cùm Propheta loquitur de *ablutione Jerusalem spiritu judicii & spiritu ardoris*; Hìc distinguit Basilius Baptismum aquæ, spiritûs, & ignis: quorum ultimus est, secundùm illum, ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος, *Examen quod igni fiet in die judicii.* Subditque, τὸ δὲ πνεύματι κρίσεως ἢ πνεύματι καύσεως πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασίαν. Cum aliis in eundem sensum. Præterea, ad illud Prophetæ capite nono, *propter indignationem Domini*, &c. inquit, δείκνυσι ὅτι τὰ γήϊνα τῷ πυρὶ τῷ κολαστικῷ παραδίδοται, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς. *Monstrat igni punitivo tradenda esse terrena, in beneficium animæ.* Dein subdit, *non omnimodam internecionem & exterminium comminatur; Sed innuit expurgationem juxta Apostoli sententiam, Si cujus opus exarserit, damnum patietur: ipse autem salvus fiet, sic tamen quasi per ignem.* Vide etiam si libet, *de Spir.*

Isa. 4.

Isa. 19.

Sancto, cap. 15 & 29. & pluribus in Isaiam locis.

Hæc de Basilio: cui adjungere licet ὁμοψήφους utrumque Gregorium, Nazianzenum & Nyssenum. Apertior est Nyssenus in hâc doctrinâ explicandâ: ad quem ideo liberandum ab hâc opinione, aliisque cognatis, tanquam à tot labeculis interspersis suis operibus, *Germanus*, Patriarcha Constantinopolitanus, sermonem apologeticum conscripsit: ut videre
Cod. 233. est apud Photium. Sed frustra. Consule, cùm vacat, Nysseni tractatum de *Animâ* & *Resurrectione*: & Catecheticæ Orationis, *cap.* 8 & 26 & 35. Hisque lectis, quæ fuit mens Authoris in hâc materiâ, facilè perspicies. Nazianzenus Platonem & Origenem mihi sapere videtur in pluribus: & in hoc argumento perinde ac in aliis: sed Oratores & concionatores quandoque loquuntur populariter, quandoque ex animo: id quod lectori cordato semper observandum est in legendis Patribus; & quo magis ab opinione vulgi recedit oratio, eo magis authoris mentem indicat. Vide, si placet, ipsius Orationem 39 & 40. ubi de baptismo Ignis, ad expurgandam mentem, verba facit: & de suppliciis nunquam desituris dubitat. Denique, in Orat. 26. in princip.

princip. ubi loquitur de cenſoribus ipſius doctrinæ, ὁ θεὸς, inquit, οἶδε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. *Deus ſcit*, inquit Apoſtolus, *idque revelationis Dies perſpicuè revelabit, Igníſque ille poſtremus, quo noſtra omnia expendentur vel purgabuntur.*

Denique S. *Hieronymus* accuſatur, ut notum eſt, à *Rufino*, quòd dogmatis Origenianis clanculum adhæſerit: inter quæ eminet illud de terminandis damnatorum pœnis poſt expurgatam malitiam. Lites illas componere inter Hieronymum & Rufinum, non meâ intereſt: ſed quoad argumentum noſtrum, in varias partes ſeſe flexiſſe videtur Hieronymus, aut mutatâ ſententiâ, aut diſſimulatâ. Et repetendum animo quod ſuprà diximus, Magìs illa valere ad prodendam Authoris mentem, quæ contra vulgi ſenſum proferuntur, quàm quæ dicta ſunt populariter, vel ita intelligi poſſunt. Interea, ad rem noſtram quod attinet, de purgandis animabus in die judicii & finiendis tandem pœnis Chriſtianorum (præter ea quæ dixit ad *cap.* iv. Amos) mentem aperit diſtinctè in fine Commentariorum in *Iſaiam*, his verbis, *Et ſicut Diabolo & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde ſuo,*

non eſt Deus: credimus æterna tormenta; Sic peccatorum atque impiorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera IN IGNE PROBANDA SUNT, ATQUE PURGANDA, moderatam arbitramur, & miſtam clementiæ ſententiam Judicis. Monet autem hoc dogma minimè ſpargendum eſſe in vulgus, ne majorem ad licentiam eo abutantur. Cùm verò Dæmonas, Atheos, & Apoſtatas excipit, id firmat regulam in non exceptis: atque etiam hoc modo, & in hâc parte, ſe diſcrepare ab Origene alibi oſtendit.

L. 1. contr. Pelag. c. 9.

Hæc notâſſe ſufficiat ex Patribus uſque ad Auguſtinum: quo tempore degenerare cœpit hæc doctrina de purgandis Animabus in ſupremo Igne & in die judicii. Degenerare, inquam, incepit in Purgatorium ſpurium & adulterinum: Ignémque fictitium, nullibi locorum reperiundum. Quem fingunt hi novatores ſtatim à morte animas excipere & excruciare: ante diem judicii, ante adventum Domini, ante conflagrationem mundi. Hoc utique nuncupare licet *Purgatorium Suppoſititium:* quandoquidem, loco genuini πυρὸς καθαρτικὸς, cujus meminere Scriptores Sacri & antiqui Patres, hi doctores ſubſtituerint alienum, ſuorum cerebrorum prolem. Ignis καθάρσιος

in

in ſacris literis & à Patribus memoratus, accenditur in die Domini, in die Judicii, in conflagratione mundi; ut ex authoribus & locis ſuprà notatis, apertiſſimum eſt: Pontificii verò ſuum ignem Purgatorium flagrare volunt hodie, & à principio mundi flagrâſſe: ex quo nempe Mors intravit in mundum, & animæ peccatrices è ſuis corporibus immundæ exierunt. Sed ubinam, quæſo, terrarum ardet hic Ignis? Trans Oceanum in altero hemiſphærio, vel nobiſcum? Quo inſtinctu eò confluunt Animæ: vel quo Lictore eò trahuntur invitæ? Nullus eſt iſtiuſmodi Ignis, immanis & perennis, in ſuperficie Terræ: ſuâ enim ipſius luce ſeſe proderet. Et ſi latet in viſceribus Terræ reconditus, ſaltem aliquo ſpiraculo, ut in Montibus Ignivomis, opus eſt: ne ſuo ſuffocatus pereat fumo & fuligine. In rebus quæ ſpectant ad mundum naturalem, aut aliquam ipſius partem, Theologi plerumque ſunt incurioſi aut imperiti: crudáſque proferunt ſententias, & à rerum naturâ alienas. Ecce Ignem, ingentem & formidabilem, quem ſtruunt hi Doctores, ſed neque originem nobis indicant tanti Ignis, neque fomitem quo alatur, neque locum idoneum quo ſubſiſtat & expiret. Hæc, inquiunt, non curat populus: rectè, ſed apud ſapientes habebitur Ignis phantaſticus

taſticus cujus nulla reddi poteſt ratio. Et ſtultitiæ proximum eſt, ut lucrifacias inſipientes, ſapientes perdere. Id mali & vitii habet Religio Pontificia, quòd ſe nimiùm accommodat vulgo. Neque tantùm ignorantiæ vulgi, ſed etiam ipſius affectibus ſuperſtitioſis. Evehere potiùs debemus naturam humanam, quantùm licet: populúmque ad veritatem & ſanam mentem propiùs adducere. Crevit hominum ſcientia à primis ſæculis, creſcítque indies: & quæcunque fuerit olim, nulla eſt hodie neceſſitas aut utilitas, piis utendi fraudibus. Quinimo magno id videtur eſſe nocumento pietati & fidei noſtræ: dum homines naſuti, qui dolum ſubolent, ab hâc aut illâ parte ſubornatâ, totam Religionem nil aliud eſſe, quàm Artem Lucroſam, præproperè judicant. Ab inventis humanis & additamentis primùm purganda eſt Religio Chriſtiana: Dein quæ dicta ſunt in ſacris literis more humano, & ad captum vulgi, ita ſunt explicanda, ut veritati ipſi non officiant, neque viris ſapientibus ſint offendiculo. Sed hæc obiter.

De modo Judicii ſupremi, pœnarum, & diſcriminis faciendi inter bonos & malos, hæc dixiſſe aut quæſiviſſe ſufficiat. Nempe quantum erit apparatûs externi in illo rerum ordine, quantum vi divinâ aut naturali peragundum.

dum. Speciem veri præ ſe fert veterum Patrum hâc in re ſententia: & fundari videtur in ſacris literis; ſed cùm Revelatio in hâc parte non ſit plena & explicita: nec poſſit naturæ lumen hujus myſterii rationes attingere: Hunc articulum doctrinæ Chriſtianæ, quoad rem ipſam, inter clara: quoad modum rei, inter obſcura numerandum cenſeo.

Solet hìc præterea diſceptari de *Signis* antecedentibus Judicium generale, & de ipſius *tempore* & termino; de quorum utriſque ſententiam noſtram protulimus in dicto Tractatu de *Conflagratione Mundi*. Id tantùm adjicere libet, Primorum ſæculorum Chriſtianos in metiendis temporibus mundi malè ſubduxiſſe calculos: credebant enim communiter, inſtare diem Domini tunc temporis, ſive iſtâc ſuâ ætate: Elapſis tamen exinde, ſedecim, & quod excurrit, ſæculis, nondum illuxit beatus ille Dies: nec illius crepuſculum adhuc vidimus.

Incoepit hæc opinio de inſtanti rerum fine, à temporibus Apoſtolicis: unde dimanavit, per aliquot ſæcula, tam ad * Doctores, quàm ad populum.

---

* *Tertull.* de cult. fœm. l. 2. c. 9. & ad uxor. l. 1. c. 5. *Lactan.* l. 7. c. 14. & 25. *Ambroſ.* Orat. in obitum Satyri fratr. & l. 9. in *Luc.* xxi. *Chryſoſt.* Hom. 33. in *Johan.* propè finem. *Hieron.* Epiſt 11. ad Ageruchiam: & l. 4. in *Mat.* xxv. E veteribus plures credidere adventum Chriſti ſtatim ſecuturum

populum. Sed deficiente primo calculo, quo indies expectabant adventum Domini, vel ſtatim ab everſis Hieroſolymis: protrahebant uſque in ulteriora tempora, ſed nunquam in longinqua, ſuam ſpem & expectationem. In ipſis temporibus Apoſtolorum increbuiſſe hunc
cap. ii. 2. ſermonem, teſtantur tam S. *Pauli* quàm *Petri* Epiſtolæ. Ille ad *Theſſalonicenſes* ſecundâ, monet nè terreantur ac ſi inſtaret dies Domini. Oportet, inquit, ut priùs adveniat Antichriſtus: ſed, nec tempus, nec moram Antichriſti indicat: permanſurum autem indicat: uſque ad adventum Chriſti. Dein Irriſores illi, apud S. *Petrum*, haud exprobrâſſent Chriſtianis tardum domini ſui adventum, quæri-
2 *Ep.* iii. 4. tantes, *ubi eſt pollicitatio adventûs ejus?* niſi hujuſmodi promiſſum de ſubito Chriſti adventu crebriùs teſtati & profeſſi fuiſſent Chriſtiani. Neque id negat Apoſtolus in ſuo reſponſo aut Apologiâ, ſed hanc retardationem miſericordiæ & longanimitati Dei adſcribit.

Sed quid miramur privatos aut inferioris ſubſellii Chriſtianos à vero aberrâſſe in hâc parte, quum Apoſtolos ipſos in eâdem fuiſſe

---

rum eſſe adventum Antichriſti: cujus adventum jam tum inſtare credebant, adeóque adventum Domini & finem mundi. Vid. eundem *Tertull.* Reſurr. carn. c. 27. *Cyprianum*, ipſius Diſcipulum, Epiſt. ad Tribaritanos, *n.* 56. Et Epiſt. 58. ad *Lucium* Pap. Et præfat. ad Fortunatum de Exhort. Martyrii, alióſque plures. Vid. 1 Joh. ii. 18. & 2 Theſſ. ii. 8.

ſententiâ,

ſententiâ, ex eorum dictis colligant Interpretes. Neque id tantùm arguitur ex eo, quòd ætatem illam, & ſæculum tunc decurrens, *Tempora noviſſima*, & *fines mundi*, ſæpius appellitent Apoſtoli: (1 *Cor.* x. 11. *Heb.* ix. 26. 1 *Joh.* ii. 18.) ſed quòd appropinquatione & proximitate adventûs Domini uſi ſint inſtar calcaris aut acrioris argumenti, ad excitandum ſui temporis Chriſtianos, ad vigilantiam, ſobrietatem, moderationem in rerum mundanarum uſu, patientiam, bona opera, charitatem & pietatem. (*Heb.* x. 24, 25. 1 *Pet.* iv. 7, 8. 1 *Cor.* vii. 29. 2 *Pet.* iii. 11, 12. *Philip.* iv. 5.) Denique, quòd crederent adventum Domini & Diem judicii ſibi ipſis adhuc in vivis ſupervenire potuiſſe. Id ſæpius inculcat *Paulus**, 1 *Theſſ.* iv. 15, 16, 17. 1 *Cor.* xv. 52. Et corpus ſuum mortale abſorptum iri *à vitâ*, hoc eſt, à corpore immortali & vivifico, credit aut expetit: nec ſe inveniri *nudum*, aut exutum carne & corpore, in Die Domini. 2 Cor. v. 3, 4.

* *Vid. Grot. in loc.*

Hæc de Apoſtolis eorúmque fide circa præmaturum Chriſti adventum. Sed unde acceperunt Apoſtoli hanc ſententiam? A verbis Chriſti, ut videtur, perperam intellectis. Quæſierunt à Chriſto Diſcipùli ipſius tempus excidii Hieroſolymitani, & Adventûs ſui. Et cùm ſigna & circumſtantias iſtius excidii iis enarrâſſet Mat. xxiv. 3.

narrâſſet Chriſtus, ſubdit, ἐυθέως μετὰ τὴν θλῖψιν, &c. *Statim poſt afflictionem dierum iſtarum, Sol obſcurabitur*, &c. *Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes Tribus Terræ plangent: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* His auditis ab ore Chriſti, poſt excidium urbis & Templi, ſtatûſque Judaici, ſe ſtatim venturum, vel Filium hominis redituru in nubibus, cum magnâ gloriâ: parum temporis interfuturum credebant, inter hanc cladem & reditum Chriſti; eandémque ſuis poſtea diſcipulis tranſmittebant fidem & notitiam. Præterea cùm alia Chriſti dicta recolerent, in eâdem confirmati hæſerunt ſententiâ. Dixerat enim antea, nonnullos, qui adſtabant, illum viſuros venientem in gloriâ Patris ad judicium, antequam mortem guſtârint. Et in præfato capite, cùm de ſuo adventu, ipſiúſque ſignis, verba fecerat, ſubjicit, *Amen dico vobis, nequaquam præterierit hæc generatio, uſque dum omnia iſta facta ſint. Cœlum & Terra præteribunt, ſermones autem mei nunquam præteribunt.* Denique, cùm *Petrus* Chriſtum interrogâſſet de ſorte Johannis, quid de illo fieret? reſpondit, *Si velim eum manere donec veniam, quid ad Te?*

Mat. xxiv. 29, 30.

Mat. xvi. 27, 28.

Mat. xxiv. 34, 35.

Joh. xx. 21.

His

His unà collatis, & ad Literam expoſitis, nil miror, Diſcipulos Chriſti opinionem illam imbibiſſe, de ſubito ipſius reditu ad Terras, ad judicandum vivos & mortuos. Nec miror quòd eos permiſerit providentia delabi in errores innocuos, quibus non tam læſa fuit, quàm promota pietas, &, pro causâ Dei, moriendi patientia & promptitudo. Denique, non mirabimur, id Deum celâſſe Apoſtolos, quod celârat Angelos, & ipſum Filium hominis. Ait enim Chriſtus, *De die illâ & horâ nemo ſcit: ne Angeli quidem, qui in cœlo ſunt, neque Filius, ſed Pater.* Vel, ut eſt apud Matthæum, (*c.* xxiv. 36.) *ſed Pater meus ſolus.* Mar. xiii. 32.

Hæc ita enarravimus conformiter ad literam & hiſtoriam: quòd ſi materiæ ſubjectæ non conveniat interpretatio literalis, recedendum eſt à literâ, & quærenda commodior explicatio. Id ſaltem patere videtur, Ignotum fuiſſe Apoſtolis tempus certum Judicii futuri, adventûs Domini, aut finis mundi. Neque id quidem ſollicitiùs quærendum eſſe, innuit reſponſum Chriſti, cùm interrogantibus Apoſtolis de reſtitutione Regni ad Iſraelem ait, *Non eſt Veſtrûm nôſſe tempora, ſive opportunitates, quas Pater in ſuâ ipſius auctoritate ſtatuit.* Act. i. 7. Quòd ſi verò calculo rotundo uti liceat, & conjecturas inſerere, cùm jam effluxerint

quinque millennia, & quod elabitur, à mundo condito: Vaticinium illud, receptum, tam inter Judæos, quàm primos Christianos, *de sex Millenniis* pro duratione Mundi, & indè secuturo Sabbatismo, quo minùs effectum suum sortiatur, nihil video, aut in sacris literis, aut in rebus humanis. Sed de hâc re satis alibi dictum est. Id nobis curæ sit interea, ut puri & inculpati reperiamur in illo Die: & examen, quodcunque fuerit, aut quandocunque, subeamus fœliciter in Dei gloriam, & animarum nostrarum salutem æternam.

Theor. Tel. l. 3. c. 5.

2 Pet. iii. 14.

CAP.

Cap. VIII.

De Resurrectione mortuorum, & de Resuscitatorum statu & corporibus.

Hactenus progressis supereſt caput maximum & graviſſimum, de Reſurrectione mortuorum, & Reſuſcitatorum Statu. In quo tractando conſuetam ſequemur methodum, ut priùs expediamus rem ipſam: dein modos & adjuncta proſequamur. Idque pro lumine nobis dato, vel à ſacris Literis, vel ab ipsâ rerum naturâ.

Quoad rem ipſam, nihil eâ clariùs revelatur in doctrinâ Chriſtianâ. Habuerunt etiam, tam Gentes, quàm Judæi, ideam aliquam Reſurrectionis futuræ: ſed generalem & confuſam. Illæ, totum Mundum renovatum iri, hominéſque unà renovandos & revicturos, ſtatuebant. Id apud Stoicos & Platonicos vulgatiſſimum eſt. Nec apud Græcos Philoſophos tantùm, ſed primariò apud Orientales: Ægyptios, Chaldæos, Perſas; de *Magis* dicit Theopompus apud Laërtium, ἀναβιώσεσθαι καὶ ἀτὲς Μάγες τὲς ἀνθρώπες. *Reviviſcere, vel revic-* In Proœm.

turos

Vid. Theor. Tel. l. 4. c. 5.

turos esse homines ex Magorum Sententiâ.

Ad Judæos quod attinet, nihil quidem eos docuit explicitè Moses in suâ Lege, de Resurrectione mortuorum aut immortalitate Animæ. Hæc autem Mosi innotuisse nihil dubito, ac etiam sapientibus à Mose instructis, & arcanæ doctrinæ conscii. Postea, apud Prophetas exhibita fuit resurrectio συμβολικῶς: in Hagiographis apertiùs, & tandem apud Danielem apertissimè. Sed tamen non nisi *Diebus Messiæ* pleno jubare erat effulsura hæc doctrina salutaris, omnibus suis numeris & partibus expleta.

In hoc igitur triumphamus Christiani, in hoc læto nuncio: Victâ morte & debellatis Inferis, nos tandem in lucem reduces, immortalitate beatâ fruituros; non hæc indutos cadavera quæ nunc circumgestamus, sed corpora cœlestia: nec in his terris versantes, sed in alto æthere, in sedibus & consortio Angelorum, æternùm fœlices. Erigite animos Christiani, attollite capita: Et *has cùm habeamus promissiones, purificemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs: perficientes sanctimoniam in timore Dei.* His breviter prænotatis, Quâ authoritate divinâ, Quibus sacræ Scripturæ testimoniis, nitatur hæc spes tanta Christianorum,

2 Cor. vii. 1.

ſtianorum, proximò & diligenter perſpiciendum.

Imprimis Chriſtus ipſe ſæpius aſſeruit, ſuíſque ſæpius pollicitus eſt, Reſurrectionem à mortuis: Idque ſe præſtiturum dixit, utpote Dominum vitæ & mortis. Denique, ſe haud imparem eſſe excitandis aliis, ſeipſum excitando à mortuis, præmonſtravit. Primò, Reſurrectionem aſſeruit contra Sadducæos, & argumento uſus eſt optimo quod depromi poterat è Scriptis Moſaicis: quæ ſola pro Canonicis & Authenticis habuere iſtius ſectæ homines. Dein præmia proponit ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, *in Reſurrectione Juſtorum*, iis qui benefaciunt egenis & infirmis: à quibus nullam ſperare poſſunt in hâc vitâ compenſationem. Sed quæ diſcipulis ſuis, & rerum jacturam paſſis ſui nominis gratiâ, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ *(in renaſcentiâ vel Reſurrectione)* promittit, majora ſunt & clariora. Præterea, ſe penes eſſe imperium *vitæ & mortis:* atque ſuâ vi, ſuâ voce, mortuos evocaturum è ſuis monumentis, ipſe palam & perſpicuè affirmat. Prius, in principio viſionum Apocalypticarum, cùm Johannem alloquitur his verbis, *Ego ſum primus Ille & ultimus: & qui vivo & fui mortuus, & ecce vivo in ſæcula ſæculorum. Amen. Et habeo claves Inferorum & mortis.* Poſterius, a-

Mat. xxii.

Luc. xiv. 14.

Mat. xix. 28.

cap. i. 17. 18.

pud

pud eundem Johannem in ſuo Evangelio, capite ſexto ſæpius: V. 40. *Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, ut quiſquis conſpicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: ET SUSCITEM IPSUM EGO ULTIMO ILLO DIE.* Dein ad Martham, c. xi. inquit. *Ego ſum Reſurrectio & vita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet. Et quiſquis vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Denique, utrumque reperies conjunctum, *capite* v. ejuſdem Evangelii: *Sicut Pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo. Et auctoritatem ei dedit judicium exercendi, quatenus Filius hominis. Ne hoc miramini: nam veniet hora, quâ omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem EJUS: & prodibunt qui bona fecerint in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerint, in reſurrectionem condemnationis.*

His Omnibus, ab ore Chriſti receptis, abunde probatur futura mortuorum Reſurrectio. Sed animatur fides & fortior efficitur, cùm dicta factis corroborantur: & datis teſtamur exemplis, ea nos præſtare poſſe, quæ ſumus polliciti. Proinde Chriſtus non tantùm alios, cùm in terris verſatus eſt, excitavit à mortuis: quod etiam, fateor, à Prophetis olim factum; ſed excitavit etiam ſeipſum: crucifixum, mortuum

tuum, ſepultum. Excuſſis nempe mortis vinculis, tertio die, Anima remeavit ad ſacras reliquias, vitámque iis inſpiravit immortalem.

In hoc gloriamur Chriſtiani: In hâc victoriâ, hoſti ultimo & potentiſſimo, Regi terrorum, extortâ. Ecquis unquam Sapientum, aut Magorum Orientalium: Ecquis Philoſophorum, cujuſcunque gentis aut nominis: aut Legiſlatorum celebrium: aut denique Sacrorum Prophetarum, à mortuis ſurrexit? Animam depoſuit & reſumpſit? mortem vicit & ad vivos rediit? Solus hic Dux, & Deus noſter triumphavit de Inferis: & ab hoc victore lætam ſperamus à morte liberationem.

Neque hæc reſurrectio à mortuis contigit Chriſto inopinanti, aut præter ſpem & expectationem, quaſi vi alienâ facta. Nôrat enim, & prædixerat, tam ſuis quàm aliis, hoc eventurum: idque infra triduum à morte ſuâ. Dixit ad Judæos, *Deſtruite Templum hoc & intrà triduum excitabo illud. Loquebatur autem de Templo corporis ſui*, inquit Apoſtolus interpres. Et hoc ipſum Chriſti dictum allegabant poſtea, loco criminis, ipſius accuſatores. Ejuſdémque memores primarii Sacerdotes & Phariſæi petierunt à Pilato, ut muniretur Sepulchrum: quod proinde factum fuit. Præterea, & Judæis ſignum petentibus ſuæ miſſio-

Mar. viii. 31. Joh. ii. 22.

Joh. ii. 19, 21. Mat. xxvi. 61.

Mat. xxvii. 62, 63, &c.

nis divinæ, ſimile reſponderat antea Chriſtus,
Mat. xii. 40. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, tres dies & tres noctes: ita erit Filius hominis in corde Terræ, tres dies & tres noctes.* Hæc ſatìs aperta ſunt: atque horum dictorum, aut conſimilium, oblivionem exprobrat Angelus mulieribus, quæ Chriſti corpus venerunt quæſitum in ſepulchro,
Luc. xxiv. 6, 7, 8. cùm jam ſurrexerat. *Non eſt hîc, ſed ſuſcitatus eſt! Mementote ut locutus ſit vobis, cùm adhuc in Galilæâ eſſet: dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertio reſurgere. Recordatæ ſunt igitur verborum illius.* Utì e-
Joh. ii. 22. tiam ipſius Diſcipuli.

Nec ſignis & Symbolis tantùm, ſed verbis etiam explicitis, ſuam mortem & reſurrectionem: & utramque ſpontaneam, ſæpius indi-
Joh. x. 18. cavit. *Nemo tollit vitam à me, ſed ego depono eam per meipſum. Poteſtatem habeo deponendi eam: & poteſtatem habeo rurſus eam aſ-*
Joh. xvi. 16. *ſumendi.* Dein inquit, *Pauliſper & non conſpicietis me, & rurſum pauliſper & videbitis me.* Quod in ſequentibus expiicat de ſuâ morte & reditu.

Atque hæc potentia, vitam ſuam, ſi voluiſſet, tutam & incolumem conſervandi, ſatìs eluxit, cùm, prementibus inimicis, ſubitò ſe reddidit inconſpicuum. Eóſve ſtupefactos & impotentes.

impotentes. Solo etiam aspectu, vultûsque sui radiis, prostravit alios, qui eum perditum veniebant. Denique in Transfiguratione suâ, in sancto Monte, se totum convertit quasi in flammam vitalem: in corpus lucidum, formæ Angelicæ, vel potiùs gloriæ divinæ. Quâ transformatione suâ corporis sarìs ostendit, se *vitam habere in seipso:* aut se penes esse mortem obruere, & mortalitatem omnem absorbere, quoties & quandocunque ei libuerit. Atque, ut hoc etiam adjiciam, cùm ad rem nostram pertineat: In hâc suâ Glorificatione, addictis de cœlo Mose & Eliâ, vivis & immortalibus: immortalitatis nostræ, & futuræ resurrectionis, pignora & exempla in his nobis exhibuit. Id quod postea apertiùs exhibitum fuit, cùm, resurgente Christo Sanctorum plures â mortuis unà excitati, in urbe Hierosolymitanâ multis apparuerunt.

Joh. viii. 59. Luc. iv 30. Mat. Joh. x

Mat. xxviii. 3. Dan. x. 5, 6. 2 Pet i. 16, 17.

Mat. xxvii. 52, 53.

Denique ut huic sermoni coronidem imponamus: Non tantùm â mortuis surrexit Christus, sed in cœlum etiam ascendit. Partâ victoriâ triumphum egit: atque nube vectus lucidâ, veluti triumphali curru: aspectantibus discipulis, comitantibus Angelis, Terras deseruit, & ad pristinas sedes, in patriam & ad Deum Patrem rediit. Hæc est vera ἀποθέωσις, quam frustra affectârunt Cæsares, & Heroes, aliique

aliíque inter Gentes, dignitate, fortitudine, aut ſapientiâ eximii. Atque hæc cùm dixerit, feceritque Chriſtus, Servator noſter, apud vivos & mortuos: tandémque regnet in cœlis, corpus glorioſum indutus: quod de Reſurrectione noſtrâ futurâ docuit, aut promiſit, certum, ratum, & immutabile, æquum eſt habeamus.

His ſummatim expoſitis, de dictis factíſque Chriſti, quæ Reſurrectionem noſtram reſpiciunt: ſequitur jam doctrina Apoſtolica de eodem Argumento: quæ prædictis conſona, diffuſior eſt, & plura capita complectitur. Illud imprimis notare licet, Reſurrectionem Mortuorum cauſis aut potentiis naturalibus, nunquam: ſed operationi ſemper divinæ ab Apoſtolis attribui. Et ſæpiſſime quidem iidem Chriſto, Domino noſtro, cui hactenus ſoli hoc opus admirandum adſcripſimus. In diſ-
1 *Epiſt. c.* xv. ſertatione illâ ſolenni Sancti *Pauli* ad *Corinthios* de Reſurrectione futurâ, in exordio, medio, & fine, Chriſtum facit Authorem reſurrectionis noſtræ: quam ita connexam exhibet cum illâ Domini, ut ſe invicem ponant & tollant. *Si Chriſtus*, inquit, *prædicatur ex mortuis ſuſcitatus eſſe: quomodo dicunt quidam inter vos, non eſſe Reſurrectionem mortuorum?* Ubi ſequelam illam, à reſurrectione Chriſti ad noſtram,

ſtram, ſupponit indiſſolubilem. Dein, ex alterâ parte, *Si reſurrectio mortuorum*, inquit, *non eſt, Chriſtus quoque non eſt ſuſcitatus.* 1 Cor. xv. 13 & 16. Rectè igitur in principio ſui ſermonis teſtatiſſimam fecit Reſurrectionem Chriſti: utpote fundamentum ſuæ de reſurrectione noſtrâ doctrinæ & inſtitutionis.

Præterea, Radicem omnis vitæ cœleſtis ponit in Chriſto ut mortalitatis in Adamo: quem ideo Chriſti facit typum vel ἀντίτυπον· *Sicut enim*, inquit, *in Adamo omnes moriuntur: ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.* ℣. 21, 22. Quem propterea factum ait εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν, *in Spiritum vivificum.* Denique, per eundem ℣. 45. Jeſum Chriſtum, inſultat morti & inferis, jam victis & exarmatis. *Ubi tua, O Mors, victoria? ubi tuus, O ſepulchrum*, vel Inferi, *aculeus? Deo gratia, qui dat nobis victoriam, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* ℣. 55, 57. Dixerat enim antea, oportet Chriſtum regnare, *donec omnes inimicos ſuppoſuerit pedibus ſuis. Ultimus autem hoſtis aboletur Mors.* ℣. 25, 26. Mors autem non aliter aboleri poteſt, quàm univerſali reſurrectione à Mortuis.

Nec in hoc capite tantùm, ſed alibi, cùm incidit occaſio, cauſam & originem reſurrectionis noſtræ in Chriſto fundari docet: Eúmque ſuâ reſurrectione conſtitui Dominum vivorum & mor-

& mortuorum, ac judicii post Resurrectionem futuri. *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem Christus, vita nostra, manifestabitur, tum & vos cum eo manifestabimini in gloriâ.* Inquit idem Apostolus ad *Colossenses* iii. 3, 4. Ac etiam ad *Philippenses* ait, è cœlo *servatorem expectamus, Dominum Jesum Christum: Qui transfigurabit Corpus nostrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioso: pro vi illâ efficaci, quâ potest etiam subjicere sibi omnia.*

Rom. xiv. 9. Act. xvii. 31. Cap. iii. 20, 21.

1 Pet. i. 3, 4. 2 Cor. iv. 14. 1 Joh. v. 11, 12.

Nimius essem, si plura loca (quæ satis nota sunt) hìc adducerem, ad testandum, à Christo, capite nostro, *Primogenito à mortuis* (Col. i. 18.) *Primitiis dormientium* (1 *Cor.* xv. 20.) ab ipsius, inquam, vi & virtute pendere spem nostræ resurrectionis. Nec tamen ita pendet à Christo, ut non etiam originaliter pendeat à Deo Patre. Id sæpius affirmant & Christus & Apostoli. *Act.* ii. 24 & 32. *Gal.* i. 1. *Ephes.* i. 19. 1 *Cor.* vi. 14. *Heb.* xiii 20. Quinetiam pendet à Spiritu Sancto, suo modo: & uterque concurrunt in hâc operatione divinâ. Ita Apostolus ad Romanos, *cap.* viii. 11. *Si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis, habitat in vobis: Is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra, per inhabitantem ipsius Spiritum in vobis.*

Joh. v. 26. & xvii. 2.

Nec

Nec miror in resuscitandis mortuis quodammodo cooperari Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum: Est enim instar novæ creationis; cùm ex statu invisibili, velut ex nihilo, educuntur in lucem innumeræ Animæ: corporibus sui generis revestitæ. Est etiam Animabus ipsis renascentia quædam, vel παλιγγενεσία: vita nova, novus mundus, & omnia nova. Ac proinde Apostolus supereminentem Dei potentiam, impensam & quasi expromptam in hoc opere, cum magnâ verborum emphasi, significat.

HACTENUS Resurrectionis nostræ certitudinem aut stabilitatem, & causas ipsius efficientes, ex sacris literis exposuimus. Et hæc quidem clarè revelantur. Ad alia jam procedendum, quæ minùs clarè & explicitè definita sunt. Atque illud imprimis occurrit, quod proponitur aut quæritur ab Apostolo: *Quali corpore resurrecturi sumus?* πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροὶ; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Quomodo suscitantur mortui: *Quali corpore prodeunt?* Ut huic quæsito respondeamus, & corporis, quo sumus amiciendi in Resurrectione, exploremus qualitates: Observandum primò, quas ei dotes & qualitates attribuunt Authores sacri. Dein, illis suppositis, (quas scripturâ teste ad hæc corpora pertinere novimus) dispiciendum

Ephes. i. 19.

1 Cor. xv. 35.

præterea

præterea, quæ exinde, rectâ ratiocinatione, deduci poſſunt aliæ, magìs particulares: quæque indolem & conſtitutionem Phyſicam iſtorum corporum propiùs & intimiùs indicant. Denique, conſulenda eſt rerum natura, & ad partes ſemper vocanda, cùm de rebus corporalibus agitur: nequid incongrui aut abſurdi, ex imperitiâ noſtrâ, ſacris oraculis imputemus.

Sed ut compendio agamus, Quæſitum illud Apoſtoli, *Quali corpore ſumus reſurrecturi*, duo potiſſimùm includere videtur. Primò, *Quali Corpore?* hoc eſt, num Organico, & inſtar hodierni: vel inorganicò, & alterius ab hodierno formæ & ordinis. Secundò, *Quali Corpore?* an Corpore craſſo & concreto, quale eſt hodiernum: vel tenui, raro, & levi: inſtar aëris aut ætheris. Horum dubiorum alterum, ut vides, futuri corporis formam reſpicit: alterum materiam. Et ſi hæc ambo poterimus expedire, ſatisfactum erit, opinor, propoſitæ quæſtioni.

E ſacris autem literis petenda eſt reſponſio ad utramque partem: idque non tantùm ex hoc capite Sancti *Pauli* ad *Corinth.* ſed ubicunque loci, à Chriſto vel Apoſtolis, conditiones Corporum quibus in cœlo gaudebimus, explicantur. Ex illis quidem conditionibus nonnullæ ſunt generales & Communes: quæ nihil

hil certi aut determinati indicant in hoc genere; aliæ sunt speciales & propriæ, quæ dici possunt *Characteres*, vel *Characteres Indices*: Quibus utpote, si diligentiùs attendamus, indicatur materia aut forma Corporum Beatorum. Hos proinde Characteres indices pro ratione argumenti in duos ordines dispescemus: quorum prior priorem, posterior alteram quæstionem enodabit. Corporis immortalis nostri formam, an futura sit organica vel inorganica, respicere & indicare videntur hi quatuor Characteres sacri: *Non opus habebit ventre aut escis*: Non constabit *carne & sanguine*: Erit ἀχειροποίητον, & Denique ἰσάγγελον. Hi quatuor characteres examinandi sunt sigillatim: ut quantum quisque valeat, quid in se involvat, quousque pertingat, discernamus. Quoad primum, de quo sic loquitur Apostolus, *Escæ ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & illas abolebit.* 1 Cor. vi. 13. Quando verò abolebit? non in hâc vitâ, ergo in futurâ; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore glorioso & immortali. Quòd si ventre careat illud corpus, carebit etiam visceribus, & parenchymatis, aliisque quibuscunque intra ventris cavitatem contentis. His verò omnibus ablatis, quale manebit corpus? mutilum, hiulcum, & penitus imperfectum in ratione corporis organici.

ganici. Præterea, quæ ſub ventre ſunt partes, vel deerunt vel aderunt inutiles: de quâ re poſtea. Denique, crura, tibiæ, & pedes, inſerviunt ambulationi: eáque peragitur ſuper aliquod immobile: ſed in aëre aut cœlo, cùm nullum ſit ſolum immobile, aut pavimentum: nulla porticus aut pergula: motus de loco in locum non erit per modum ambulationis: ſed ut ſe movent Angeli. Hæc igitur inferiora omnia erunt unà abolita, ut nullius uſûs, & ſupervacanea.

Præterea, ubi nulla eſt *eſca*, nulla erit *Nutritio:* Nutritioni autem ſubſerviunt plures facultates & organa: quæ pariter abolenda ſunt unà cum eſcâ. Hujuſmodi ſunt organa guſtûs, manducandi & deglutiendi organa: Concoctionis etiam, ſanguificationis & diſtributionis. E glandulis etiam non paucæ, quæ nutritioni aut ſecretioni conducunt. Quî ferre poteſt hæc damna corpus organicum? ferre tamen debet illud, quod habituri ſumus, corpus, ſi has rationes rectè deduximus. Sepoſitis igitur, aut amputatis his partibus, quotquot ſunt, De *Carne* & *Sanguine* quid porrò ſtatuendum ſit, ſi cum præfatis unà ſint perituri, expendamus.

Cum diſſeruiſſet Apoſtolus de qualitatibus Corporum Beatorum, addit in fine ſui ſermonis,

nis, *Hoc autem dico, Fratres, quòd Caro & Sanguis regnum Dei hæreditare non possunt:* Non possunt, inquit: Est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum cœlestem & conditiones Carnis & Sanguinis; Proindéque necessitas quædam, ut corpus, quod Anima induit in cœlis post resurrectionem, sit ἄναιμον καὶ ἄσαρκον, carne & sanguine careat. 1 Cor. xv. 50.

At, inquies forsan, Caro & Sanguis, in hoc dicto Apostoli, non accipiendi sunt literaliter, sed mysticè, aut allegoricè: quatenus denotant opera carnis, vel pravitatem & impuritatem moralem. Respondeo, primò, hoc gratis dictum est: nec gratis tantùm, sed etiam contra receptam interpretandi regulam, quâ prohibemur recedere à literâ, nisi ad id nos premat necessitas, à naturâ rei & materiæ subjectæ; hîc autem nulla est istiusmodi necessitas. Quinimo reliqui Characteres huic adeò sunt consoni, & cognati (quod clariùs patebit in sequentibus) ut necessitas, nos premat potiùs ex alterâ parte, retinendi scilicet sensum literalem. Denique, quæ sequuntur in eodem versu satis indicant, *Carnem & Sanguinem*, hîc *Physicè*, non *moraliter*, accipiendos esse. Sequitur enim, *neque corruptio incorruptionem.* Corruptio ibi intelligitur *Physica.* Et per φθορὰν vult intelligi Apostolus φθαρτὸν: *Vid. Grot. aliósque.*

φθαρτὸν: Corpus hoc noſtrum corruptibile. Et per *Incorruptionem*, ſtatum incorruptibilem.

Sed adhuc forſan ſubterfugere tentabis per alteram viam: dicéſque, Carnem quidem & Sanguinem, tales nempe, quales habemus hodie, non poſſe hæreditare regnum cœlorum: Sed aliud genus carnis & ſanguinis, quale habituri ſumus poſt reſurrectionem, poſſe. At verò, ut tibi reſpondeam, nullibi diſtinguit Apoſtolus hoc modo duo genera carnis & ſanguinis: genus corruptibile & incorruptibile. Memorat quidem plura genera carnis: nempe hominum, pecorum, piſcium, & volucrum: & ſunt omnes perinde corruptibiles: nec ullibi mentionem facit carnis incorruptibilis, oblatâ licèt occaſione: nullibi, inter alias plures, diſtinctionem illam adhibet, *alia eſt caro corruptibilis, alia incorruptibilis.* Sed è contra, præſumere videtur aut ſuppone-
1 Cor. 15. 39. re, omnem carnem ſanguinémque eſſe corruptibiles: ac proinde inſtituit propoſitionem univerſalem, ſine ullâ limitatione aut diſtinctione, *Caro & Sanguis non poſſunt hæreditare regnum* Dei. Hoc eſt corpus carne & ſanguine conſtans: tantundem valet *Corruptio* in ſecundâ parte verſiculi, ac *caro* & *ſanguis* in priori: ut & *Incorruptio* tantundem ac *regnum Dei.* Cœlum Terrâ miſcent, qui corruptibile

bile & incorruptibile hoc modo confundunt. *Sanguis incorruptibilis* id mihi videtur, quod Logici appellant contradictionem in adjecto. Stamina enim ſanguinis ſunt admodum diſſolubilis texturæ & miſtionis: iiſque diſſolutis, ſequitur corruptio, vel putrefactio. Atque idem dici poteſt de carne; quæ ſanguinis, ſimiliſve ſucci, eſt quoddam coagulum. Sed de hâc re infrà plura, cùm de Sanguine Chriſti, & glorioſo ipſius corpore, diſceptabitur.

Interea, his ita diſcuſſis, ſatìs conſtare mihi videtur, Dictum illud Apoſtoli, *Carnem & Sanguinem* cœli poſſidendi non eſſe capaces, intelligi debere, ſicut effertur, literaliter & univerſaliter: ac proinde corpora noſtra cœleſtia & incorruptibilia fore carnis & ſanguinis expertia: omniúmque pariter organorum & partium, quæ ex carne aut ſanguine conſtituuntur. Quod ſi deſideretur non ſanguis modò, ſed tota compages carnea, ſupererit nihil præter ſceleton exuccum: ornatu aut apparatu corporis organici denudatum.

Hactenus corpora ſanctorum in cœlis non eſſe organica, ex ſacris literis probavimus per partes: jam, qui totum corpus reſpiciunt & complectuntur, characteres alios conſulamus. Quemadmodum cùm corpus noſtrum cœleſte dicitur ab Apoſtolo ἀχειροποίητον: & cùm, reſpectu

2 Cor. v. 1. Mar. xiv. 58. Heb. ix. 11.

ſpectu corporis illius, dicimur ἰσάγγελοι. Quoad primum, in illo loco ad Corinthios Apoſtolus inſtituit comparationem & antitheſin inter hodiernum corpus, & cœleſte futurum: Quæritur igitur quid ſibi velit, vel quomodo ſit reddenda vox illa ἀχειροποίητον. Si verbatim reddas, *non manu factum*, nulla erit antitheſis, ex illâ notâ, inter corpus quod habituri ſumus & hodiernum. Hodiernum enim non manibus fit, nec arte humanâ: ſed naſcitur è liquido ſemine, & ex parvâ guttâ creſcit in molem majuſculam, & in admirabilem compagem, vi internâ & quaſi divinâ: nullâ manu admotâ, nullâ cooperante hominum arte. Secundò, ſi ἀχειροποίητον reddas *non artificiale*: quod aliquanto latius videtur: neque hoc modo conſervabis antitheſin, aut diſtinctionem ab hodierno corpore: quod pariter eſt *non artificiale*, ſeu naturale, tam in ortu, quàm incremento. Sed alio quidem reſpectu & ratione habet ſpeciem corporis artificialis vel mechanicè conſtructi hodiernum corpus, nempe quod ex multifariis partibus, diverſæ materiæ, aptè & articulatim conjunctis aut coagmentatis, componatur. Hâc ratione conſtituit fabricam mechanicam, vel organicam, & dici poteſt χειροποίητον. Atque eodem modo, & ſecundùm hanc eandem analogiam, ἀχειροποίητον

ποίητον tantundem valet ac *INORGANICUM.* Quâ interpretatione conſervatur antitheſis inter illa duo genera corporum, hodiernum & cœleſte: & Beatorum corpus eſſe inorganicum arguitur.

DICTA autem antitheſis, licèt non exprimatur utrinque in hoc loco Apoſtoli: alibi tamen utraque pars oppoſitionis vel comparationis exprimitur: ut in dicto Chriſti apud Marcum, *cap.* xiv. 58. ναὸς χειροποίητος τῷ ἀχειροποιήτῳ opponitur: & utrumque intelligit Chriſtus de ſuo corpore, atque hodiernum, χειροποίητον: alterum ἀχειροποίητον nuncupat. In quâ comparatione, dicta antitheſis vix alio modo explicari poteſt, quàm quò ſuperiùs illam explicuimus. Denique, hanc explicationem confirmat Apoſtolus ad Hebræos, *cap.* ix. ubi ſimilitudinem Tabernaculi, ad quod hîc alludit tacitè, pluribus proſequitur. Et quemadmodum Chriſtus Templum, ita Apoſtolus Tabernaculum vel Sanctuarium appellat χειροποίητον (V. 24.) cui reſpondet corpus noſtrum terreſtre. Dein Corpus Chriſti in cœlis ἀ. χειροποίητον appellat, (V. 11.) additque per modum expoſitionis, τελείοτερον, ἀ. ταύτης τῆς κτίσεως: *hoc eſt, non hujuſce conſtructionis, aut fabricæ:* Sed alterius formæ ab hoc corpore terreſtri & organico.

ganico. Sed de hâc voce, & de hoc charactere, ſatìs.

Ultimus character deſumitur à paritate Beatorum in cœlo cum Angelis. Chriſtus dicit ad Saducæos, *filios reſurrectionis fore* ἰσαγγέλους: *ſimiles Angelis.* Quod quidem aſpectu primo reſpicit nuptias & concubitum, aliis tamen non excluſis. Imò, eâ occaſione, ſententiam magìs generalem Chriſtus edidiſſe videtur, quâ paritas filiorum reſurrectionis cum Angelis, ad plura poſſit, & debeat, extendi. Et ad plura quidem extenditur à Sancto Lucâ, qui hoc dictum Chriſti ita profert: *Qui verò digni habiti fuerint, qui ſæculum illud conſequantur & reſurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur. Nec enim mori poſſunt ampliùs, pares enim ſunt Angelis,* οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσάγγελοι γάρ εἰσι. Ex his verbis, primò, conſtare mihi videtur, Angelos habere corpora; Dein nos talia habituros eſſe corpora, qualia habent Angeli*: ac pro-

Luc. xx. 35, 36.

* Hoc apertè aſſeruit S. Auguſtinus: Talia, inquit, erunt corpora noſtra poſt Reſurrectionem, *Qualia ſunt Angelorum Corpora.* In *Pſalm.* lxxxv. ad illa verba, *Eruiſti Animam meam ex Inferno inferiori.* Et in *Pſal.* cxlv. non procul ab initio, Corpus noſtrum cœleſte appellat *Corpus Angelicum.* Tertullianus, ſuo modo, appellat *Carnem Angeliſicatam.* de reſurr. carn. c. 26. & *demutationem in ſubſtantiam Angelicam.* Lib. iii. contra Marc. cap. ult. Lactantius *Transformationem in ſimilitudinem Angelorum.* Lib. vii. c. 26. Conſule, cùm vacat, plura loca Auguſtini, ubi eundem prodit ſenſum: ut Epiſt. 111. ad Fortunatian. Gen. ad Lit. lib. xii. c. 35. dein. lib. ii. c. 17. & lib. iii. c. 10. de Corporibus Angelorum lapſorum & non lapſorum: aliáque conſimilia.

inde

planè generis & naturæ corpora. Pariter, cùm caro & ſanguis viciſſim convertuntur in herbas & gramina: quod utique non raro fit, cùm humus pingueſcit ſanguine & cadaveribus: ita converſi deſinunt eſſe caro & ſanguis. Cùm Chriſtus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, manſit eadem materia, ſed aliter modificata: & propter novas illas modificationes, nomen & naturam aquæ perdidit.

Dic igitur, ſi placet, & ne nos ludas, quæſo, verbis: Quam mutationem fieri velis in partibus & particulis carnis & ſanguinis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? Salvâ naturâ carnis & ſanguinis. Vel, ſi id tibi potius fuerit, Dic quas proprietates aut conditiones carnis & ſanguinis eſſentiales eſſe velis & inſeparabiles. Quibus nempe conſervatis, manent ſemper caro & ſanguis: iiſdémque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum tranſeunt. Si hæc te neſcire dixeris, te neſcire fateris, an id fieri poſſit, quod factum aſſeris: Quod temerarii & præcipitis eſſe videtur. Sed age, experiamur adhuc ſi, alio modo, in apricum proferre licuerit latentem veritatem. Dic ſi placet, ex quibus principiis aut ſtaminibus conſtet ſanguis. Nôſti, quæ apud omnes ferè recipiuntur ſanguinis

principia: nempe ſal, ſulphur, ſpiritus, aqua, terra. Sive verò hæc ſumpſeris, ſive alia, mihi perinde eſt: modò ſint nota, determinata, & terreſtria. His interim poſitis, quæro, velíſne has partes, hæc principia manere in tuo ſanguine cœleſti. Putéſne Corpus Chriſti in cœlis compoſitum eſſe ex ſale, ſulphure, aquâ & terrâ? Niſi hæc retineat ſtamina & principia fundamentalia, ſanguis tuus cœleſtis, non erit ſanguis: niſi æquivocè & καταχρηστικῶς, neque enim ſubſtantiam ſanguinis habebit. Et hæc ſi retinet, non erit corpus cœleſte & incorruptibile.

Notandum enim: poſitâ hâc materiâ ſanguinis, ipſius forma conſtituenda eſt in debitâ miſtione & texturâ harum partium aut principiorum. Sed quamcunque miſtionem aut texturam finxeris, erit diſſolubilis: imò diſſolvetur & diſſipabitur, ut lignum aut ſtipula in igne, à materiâ cœleſti, circumfusâ & intercurrente. Poteſt quidem conſervari, potentiâ divinâ, incorruptus: ut etiam ſanguis hodiernus: ut puerorum corpora in fornace Babylonicâ: ſed erit uſque ſuâ naturâ corruptibilis; modò iiſdem conſtet elementis, quomodocunque miſtis, quibus ſanguis noſter conſtituitur.

Quod

QUOD verò de *Sanguine* diximus, idem de *carne*, ſervatâ proportione, dici poteſt; Neque opus eſt eadem hîc fila retexere, aut conſimilem Analyſin inſtituere. Satìs eſt obſervemus: ſi mollities & humiditas maneant, manebit etiam corruptibilitas. Quòd ſi fiat dura & ſicca, naturam induet lapidis, aut vitri: aut ſaltem erit inſtar Mumiæ, in Arabicis aut Ægyptiacis arenis exiccatæ & induratæ. Hæc autem, cùm aliena ſint tam à ratione quàm à fide, non operæ eſt ulteriùs proſequi.

INTEREA dictorum in hoc argumento hæc ſumma eſt & concluſio. Corpus Chriſti glorioſum in cœlis non conſtare compage aliquâ oſſium, carnis, & ſanguinis: cæteríſve humoribus aut viſceribus terreſtris & hodierni corporis. Sed præſtantioris eſſe materiæ, alîus indolis, puritatis, & perfectionis. Ut verbo dicam, conſtat ex materiâ penitus cœleſti, tam quoad ſubſtantiam, quàm accidentia. Denique, gloria hujus corporis cœleſtis, externa & viſibilis, in eo propriè conſiſtit, quòd ſit Luminoſum, atque ſuis radiis illuſtre. *Suis*, inquam, radiis: non mutuatitio lumine, tranſmiſſo, aut reflexo: ſed innato & vivo: inſtar fontis vivæ aquæ. Atque hujus illuſtris gloriæ Chriſtus è cœlo ſpecimen dedit, cùm Sau-

lum allocutus eſt, & emiſſis radiis, quaſi fulgure, occæcavit & proſtravit, *Act.* ix. 3. περιήστραψεν αὐτὸν, inquit Apoſtolus, φῶς ἀπὸ τῦ οὐρανῦ. Καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, &c. Lumen ſpargebat vel effundebat Corpus Chriſti glorioſum, luce Solis meridianâ clarius & fortius. Confer. *Act.* ix. 17, 27. cum *Act.* xxii. 6. & xxvi. 13.

Hic mihi videtur habitus ſtatúſque proprius glorioſi corporis Chriſti. His tamen non obſtantibus, facilè concedimus penes eſſe Chriſtum, ſempérque fuiſſe, in quamcunque voluerit formam, & quodcunque temperamentum, corpus ſuum, vel partem corporis, tranſmutare. Dum in terris ageret, obambulavit undis, & non ceſſere levi corpori: per quadraginta dies ἄσῖλος καὶ ἄπολος permanſit: poterátque corpus ſuum ἀπαθὲς reddere. Reddidit utique rarum, denſum: grave, leve: lucidum, opacum: viſibile, inviſibile: pro ſuo beneplacito. Multò magìs nunc potens eſt ſui corporis in cœlis: & materiam ſequàcem in ſanguinem aut quemlibet ſuccum; in carnem aut quamlibet concretionem, pro arbitrio poteſt convertere. Proinde eâ de re non diſceptatur, nec de potentiâ Chriſti, aut in elementa externa, aut in ſuum corpus: ſed de ſtatu ipſius proprio, & de formâ illâ quæ dicitur

Glorioſa

Glorioſa & Cœleſtis: Hæc, inquam, non eſt oſſea, carnea, aut ſanguinea: ſed liquidæ lucis & ſtellantis auræ congeries; prout dignitati ſuæ divinæ, & regionibus Æthereis, ubi reſidet Chriſtus, eſt maximè conſentaneum.

Hæc dicta ſunt, quâ potui brevitate & perſpicuitate, de materiâ & formâ Corporis Chriſti in cœlis: atque etiam Corporis noſtri, eidem per vim ſuam divinam conformandi. Horum utrumque deprehendimus, facto examine, *Inorganicum, & Inconcretum:* At licèt hoc examen per characteres & indices è ſacris literis depromptos, exactóſque ad rerum naturam, inſtitutum fuerit, adeò tamen aſſueti ſumus corporibus craſſis, ex carne & oſſibus, & ſolidorum membrorum compage, conſtitutis, ut vix aliud genus Corporum animatorum concipere valeamus, aut probationibus quibuſcunque aſſenſum præbere. Quiſquis verò mediocriter verſatus fuerit in ſcriptis veterum Philoſophorum: aut etiam perlegerit quæ philoſophantur Patres Chriſtiani de Angelis & Dæmonibus, ab iſtoc præjudicio haud difficulter liberabitur. Quare illis author ſum, ut primùm expendant, num Angeli habeant Corpora: Dein qualia ſint. Quoad prius, habes veterum Patrum, Græcorum maximè, ſuffragia & con-

& conſenſum de Angelorum corporibus: prout alibi oſtenſum eſt. Dein, Qualia ſint illa corpora Angelorum, diſces ab iiſdem Patribus Græcis, & inter Latinos ab Auguſtino, multis in locis: *Libro de Gen. ad Lit. in Epiſtolis: de Civ. Dei:* & alibi ſparſim. Docent nempe omnes, ea eſſe ſubtilia & tenuia, inſtar aëris aut ætheris: puriora bonis Angelis, malis craſſiora. Receptâ hâc doctrinâ Patrum, & eorum authoritate, quaſi ſecundariâ, (Primaria enim eſt illa ſacræ ſcripturæ, & rationis atteſtantis) diluetur & evaneſcet vulgare illud præ-judicium, *Unicum eſſe genus Corporum animatorum*, Organicum ſcilicet, & materiæ concretæ, ut eſt hodiernum: carnoſum & membroſum. Eſt aliud genus corporum, ſortis & ordinis cœleſtis, qualia habent Angeli, & habituri ſumus nos ipſi, cùm Angelis erimus pares. Corpora craſſa, gravia & inertia, qualia habemus hodie, ſunt in infimâ claſſe Corporum quæ habitant mentes ſive naturæ rationales. Et quæ conſtant materiâ levi, ſubtili, & mobili, his multò nobiliora ſunt in genere corporum animatorum, & ad omnes actiones, tam corporis, quàm animi, habiliora & expeditiora. Quinetiam in hoc terreno corpore pars ſubtilis, fluida, & tenuis, quam

quam *Spiritus* appellamus, est proprium & proximum vehiculum Animæ: His imperat, his utitur instrumentis, ad movendum corporis membra: & à subtilitate vel crassitie, copiâ vel inopiâ, motu regulari vel irregulari Spirituum, pendent affectus & operationes mentis: plùs aut minùs valent vigéntque. Hæc itaque systasis, aut collectio spirituum & tenuis materiæ, est sedes Animæ, & corpus suum primarium & intimum: cui conservandò in-

& carnis est tantùm instar

visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis.

Hactenus quæ maximi sunt momenti in doctrinâ Resurrectionis, pro virili explicuimus. Supersunt alia, licèt non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.

planè generis & naturæ corpora. Pariter, cùm caro & ſanguis viciſſim convertuntur in herbas & gramina: quod utique non raro fit, cùm humus pingueſcit ſanguine & cadaveribus: ita converſi deſinunt eſſe caro & ſanguis. Cùm Chriſtus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, manſit eadem materia, ſed aliter modificata: & propter novas illas modificationes, nomen & naturam aquæ perdidit.

Dic igitur, ſi placet, & ne nos ludas, quæſo, verbis: Quam mutationem fieri velis in partibus & particulis carnis & ſanguinis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? Salvâ naturâ carnis & ſanguinis. Vel, ſi id tibi potius fuerit, Dic quas proprietates aut conditiones carnis & ſanguinis eſſentiales eſſe velis & inſeparabiles. Quibus nempe conſervatis, manent ſemper caro & ſanguis: iiſdémque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum tranſeunt. Si hæc te neſcire dixeris, te neſcire fateris, an id fieri poſſit, quod factum aſſeris: Quod temerarii & præcipitis eſſe videtur. Sed age, experiamur adhuc ſi, alio modo, in apricum proferre licuerit latentem veritatem. Dic ſi placet, ex quibus principiis aut ſtaminibus conſtet ſanguis. Nôſti, quæ apud omnes ferè recipiuntur ſanguinis

visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis.

Hactenus quæ maximi sunt momenti in doctrinâ Resurrectionis, pro virili explicuimus. Supersunt alia, licèt non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.

planè generis & naturæ corpora. Pariter, cùm caro & ſanguis viciſſim convertuntur in herbas & gramina: quod utique non raro fit, cùm humus pingueſcit ſanguine & cadaveribus: ita converſi deſinunt eſſe caro & ſanguis. Cùm Chriſtus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, manſit eadem materia, ſed aliter modificata: & propter novas illas modificationes, nomen & naturam aquæ perdidit.

Dic igitur, ſi placet, & ne nos ludas, quæſo, verbis: Quam mutationem fieri velis in partibus & particulis carnis & ſanguinis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? Salvâ naturâ carnis & ſanguinis. Vel, ſi id tibi potius fuerit, Dic quas proprietates aut conditiones carnis & ſanguinis eſſentiales eſſe velis & inſeparabiles. Quibus nempe conſervatis, manent ſemper caro & ſanguis: iiſdémque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum tranſeunt. Si hæc te neſcire dixeris, te neſcire fateris, an id fieri poſſit, quod factum aſſeris: Quod temerarii & præcipitis eſſe videtur. Sed age, experiamur adhuc ſi, alio modo, in apricum proferre licuerit latentem veritatem. Dic ſi placet, ex quibus principiis aut ſtaminibus conſtet ſanguis. Nôſti, quæ apud omnes ferè recipiuntur ſanguinis

lum allocutus est, & emissis radiis, quasi fulgure, occæcavit & prostravit, *Act.* ix. 3. περιήστραψεν αὐτὸν, inquit Apostolus, φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, &c. Lumen spargebat vel effundebat Corpus Christi glorioſum, luce Solis meridianâ clarius & fortius. Confer. *Act.* ix. 17, 27. cum *Act.* xxii. 6. & xxvi. 13.

Hic mihi videtur habitus statúsque proprius glorioſi corporis Christi. His tamen non obstantibus, facilè concedimus penes esse Christum, sempérque fuisse, in quamcunque voluerit formam, & quodcunque temperamentum, corpus suum, vel partem corporis, transmutare. Dum in terris ageret, obambulavit undis, & non cessere levi corpori: per quadraginta dies ἄσιτος καὶ ἄποτος permansit: poterátque corpus suum ἀπαθὲς reddere. Reddidit utique rarum, densum: grave, leve: lucidum, opacum: visibile, invisibile: pro suo beneplacito. Multò magis nunc potens est sui corporis in cœlis: & materiam sequacem in sanguinem aut quemlibet succum; in carnem aut quamlibet concretionem, pro arbitrio potest convertere. Proinde eâ de re non disceptatur, nec de potentiâ Christi, aut in elementa externa, aut in suum corpus: sed de statu ipsius proprio, & de formâ illâ quæ dicitur

Glorioſa

Gloriosa & Cœlestis: Hæc, inquam, non est ossea, carnea, aut sanguinea: sed liquidæ lucis & stellantis auræ congeries; prout dignitati suæ divinæ, & regionibus Æthereis, ubi residet Christus, est maximè consentaneum.

Hæc dicta sunt, quâ potui brevitate & perspicuitate, de materiâ & formâ Corporis Christi in cœlis: atque etiam Corporis nostri, eidem per vim suam divinam conformandi. Horum utrumque deprehendimus, facto examine, *Inorganicum*, & *Inconcretum:* At licèt hoc examen per characteres & indices è sacris literis depromptos, exactósque ad rerum naturam, institutum fuerit, adeò tamen assueti sumus corporibus crassis, ex carne & ossibus, & solidorum membrorum compage, constitutis, ut vix aliud genus Corporum animatorum concipere valeamus, aut probationibus quibuscunque assensum præbere. Quisquis verò mediocriter versatus fuerit in scriptis veterum Philosophorum: aut etiam perlegerit quæ philosophantur Patres Christiani de Angelis & Dæmonibus, ab istoc præjudìcio haud difficulter liberabitur. Quare illis author sum, ut primùm expendant, num Angeli habeant Corpora: Dein qualia sint. Quoad prius, habes veterum Patrum, Græcorum maximè, suffragia & con-

visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis.

Hactenus quæ maximi sunt momenti in doctrinâ Resurrectionis, pro virili explicuimus. Supersunt alia, licèt non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.

Cap. IX.

Quodnam Corpus habituri simus in resurrectione: idem vel aliud ab hodierno.

Argumenti de Resurrectione instituti absolutâ jam parte primariâ, quæ rei ipsius certitudinem & causas, novique Corporis materiam & formam continet: sequitur pars altera & quasi secundaria, quæ cætera ejusdem ordinis, sed inferioris loci, persequitur quæsita. Quale est illud imprimis, *Utrùm in eodem Corpore, quod morientes deposuimus, resurrecturi simus?* Idem *numero* corpus hìc intelligitur, eâdem constans materiâ, iisdémque ipsissimis particulis. Hæc est quæstio celebratissima, sed, ut mihi videtur, curiosa magìs, quàm necessaria. Quid enim tuâ aut meâ interest, sive easdem habeamus particulas, sive alias non minoris dignitatis & virtutis? vel quid fiat ab exuviis nostris & cadaveribus*, dum-

* Sed ut ex barbâ capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magìs ad se judicat pertinere, quàm secundas ad editum infantem. *Senec. Epist.* 92.

modo habitemus in luce & inter Angelos? Sed quoniam eâ de re non exiguæ moventur lites, videamus, ſi placet, ſtatum cauſæ: dein in quam partem propendeant Scriptura ſacra & ratio libera.

Primo, convenit, opinor, utrinque, quoad corpora eorum qui reperientur inter vivos in adventu Domini: Ea ſcilicet mutatum iri immediatè, manentibus iiſdem particulis, aut earum magnâ parte. Nempe reſolutâ hâc mortali compage membrorum, eadem materia, (ſordibus exceptis) tranſmutabitur in aliam formam & in alias qualitates: utpote in eaſdem quas habent corpora immortalia & incorruptibilia. Hoc ab Apoſtolo dicitur, *non exui* corpore, ſed *ſuperindui: ut abſorbeatur mortalitas à vitâ.* Sive, ut *hoc Corruptibile induat incorruptibilitatem.* Qualis quidem tranſitus fieri non poteſt ſinè aliquâ fuſione aut reſolutione partium: ut corpora terreſtria purificantur, aut convertuntur in flammam. Præterea, convenit pariter utrinque, ni fallor, Corpus Chriſti, cùm reſurrexit à mortuis, iiſdem, quibus antea, conſtitiſſe particulis: & cùm aſcendit in cœlum, eaſdem etiam retinuiſſe, & ad puritatem cœleſtem evexiſſe virtute ſui Spiritûs vivifici.

2 Cor. v. 4.

His

His igitur utrinque conceſſis, manet tantùm lis aut dubium de cadaveribus ordinariis: ſive de corporibus vitâ defunctorum quæ computruerunt, diſſoluta & diſſipata ſunt: Partibus eorum aut particulis, mutatis mille modis, diſperſis mille locis. Utrùm hæ particulæ recolligentur ſingulæ, in ſeparatas maſſulas, pro numero corporum defunctorum à principio ad finem mundi. Dein refingetur unaquæque maſſula in membra, & lineamenta, formámque integram priſtini ſui corporis.

Sunt quidem nonnulla ſacræ Scripturæ loca, quæ huic unitati, aut, ut dici ſolet, *identitati* corporum, hodierni & futuri, favere mihi videntur, ſaltem primâ facie. Chriſtus ipſe de Reſurrectione verba faciens, *Veniet hora*, inquit, *quâ omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem ejus, nempe Filii Dei, & prodibunt*, &c. Hîc innuere videtur Chriſtus, in reſurrectione ipſa cadavera quæ jacent in Sepulchris, ad vocem ipſius proditura: quemadmodum prodiit è Sepulchro Lazarus, ad vitam reductus. Atque huic conſonum eſt, quod ait idem Johannes in Apocalypſi, *Et reddidit mare mortuos ſuos*, in reſurrectione univerſali. Utrumque Elementum, Terra & Aqua, quæ abſorbuerant cadavera, eadem reſtituêre: ut animata iterum, ad judicium ſiſterentur.

Joh. v. 28, 29.

Cap. XX. 13.

terentur. Pariter ejuſdem Prophetæ viſio, vel ſcena Reſurrectionis, idem teſtatur. *Vidi mortuos*, inquit, *magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu throni.* Si puſilli manent puſilli poſt reſurrectionem, videritque Propheta Infantum, puerorum, & Epheborum greges, perinde ac adultorum, ante thronum Judicii: illud videtur indicare, Quemlibet habiturum eſſe idem corpus in quo mortuus eſt, ſive puſillum fuerit, ſive magnum.

ỳ. 12. & Cap. xi. 18.

Mitto illud *Jobi*, quoniam Hebræi, aliique optimi Interpretes, de redemptione & inſtauratione temporali id totum exponunt. Nec utique veriſimile eſt, hominem Arabem, alienigenam, idque ante datam Legem, aut tempora Moſis, magis perſpectum habuiſſe myſterium Reſurrectionis, quàm omnes Hebræos, aut Hebræorum Prophetas, à multis exinde ſæculis. Mitto alia in veteri canone & apud Prophetas figuratè adumbrata, quæ huc adduci ſolent. Id propiùs rem attingit, quod, non uno in loco, aſſerat Sanctus *Paulus*, Hæc corpora mortalia renaſci, aut immutatum iri in glorioſa: & in hoc capite ad Corinthios, licèt primò aſſerere videatur *aliud* Corpus ab eo quod cecidit, aut ſatum fuit, renaſciturum: tamen in ſequentibus, ſecundùm vim Literæ, & ſenſum maximè obvium, idem corpus, novis

Cap. xix. 25, 26.

Rom. viii. 11.

Phil. iii. 21.

1 Cor. xv. 37, 38.

vis qualitatibus imbutum, retinere videtur.

His dictis Sacræ Scripturæ addunt nonnulli rationes & argumenta, quibus probare ſatagunt idem numero corpus reſuſcitatum iri, & in cœlos evectum, ex æquo & recto jure: Ut ſicut partes ſuas habuit in ſuſtinendis malis, aut peragundis bonis, in hâc vitâ: ita particeps fiat præmii & gloriæ in futurâ. Neque enim æquum eſſe cenſent, aliud certare, aliud coronari: aut quod huic debetur, ſive bonum, ſive malum, in alterum conferri. Atque in hunc lapidem impegere multi Patres.

Hæc autem argumentatio, ut antea monuimus, eſt prorſus ἀφιλόσοφος, nulli aut falſo innixa fundamento; neque enim præmii aut pœnæ, doloris aut gaudii, capax eſt Materia quæcunque: ſemper inſenſilis, ſive in hodierno corpore, ſive in futuro. Anima ſola non tantùm *vult & intelligit*, ſed etiam ſola *ſentit*, ſive dolorem, ſive voluptatem: ſoláque habet effectus, bonos aut malos. Proinde hujus ſolius eſt bene aut malè agere, beatè aut malè pti: Peccare aut placere Deo: puniri aut remunerari: Denique, miſera eſſe aut beata, ſolius eſt Animæ. Præterea Corpus noſtrum non eſt quid ſtabile, aut ſemper idem: Sed in perpuo fluxu, motu, & mutatione. Plura geſſimus corpora in hâc vitâ, ſecundùm decurſum

curſum ætatum: & in uno forſan nos bene geſſimus, in altero malè, quomodo reddetur ſingulis par pari? Sed hanc rem antea tetigimus, & levi argumentationi refellendæ non eſt operæpretium diu immorari.

Interea, de ſuprà allatis ſacræ Scripturæ locis, quæ præ ſe ferunt, fore idem, quoad ſubſtantiam, corpus noſtrum mortale & immortale, Quid ſtatuendum? Utique adhærendum eſt Literæ, modò cætera conſentiant, & nihil ei adverſetur ex parte rei, de quâ tractatur. Diſpiciendum itaque imprimis, Quid in ſe contineat & includat illa ſententia de *identitate utriuſque Corporis*, terreſtris & cœleſtis: quæ commoda aut incommoda, & ſiquæ etiam repugnantia. Paulò ſuprà notavimus, Corpus noſtrum in hodiernâ vitâ eſſe multiplex: diſſipatur & reſarcitur indies, & poſt aliquot annos fit ex integro novum. Proinde in curriculo totius vitæ, ſex aut ſeptem habemus diverſa corpora; & adhuc quidem plur, ſi vivaces & longævi ſimus.

Mat. xxii. Hoc facit ut mihi veniat in mentem quæſtionis à Sadducæis malè propoſitæ, de fœminâ quæ ſeptem habuiſſet maritos: Quenam ſcilicet ex iis habitura eſſet in Reſurrectione. Fœmina illa ſit Anima, quæ ſeptem habuit corpora, quaſi conjuges: Quæritur, ex his ſeptem

ſeptem quodnam habitura ſit in Reſurrectione? omnia enim habuit. Illud è ſeptem, opinor, dices, quod habuit ultimum. Cæterùm fieri poteſt, Animam multo plus boni aut mali perpetrâſſe in alio corpore, quàm in noviſſimo: proinde illud aliud potiùs ſocium habere deberet ſuæ gloriæ aut miſeriæ. Præterea, dedecet aulam cœleſtem, cœtúſque Angelicos, corpus aut vietum & attritum, aut puſillum & infantile: & in horum alterutro maxima pars humani generis fatis concedit. Quòd ſi corpuſculum illud infantile ad florem ætatis promovere velles, aut eodem reducere Corpus ſenio confectum, tot tantíſque opus eſſet additamentis & interpolationibus, ut, inſtar navis Argûs centies reparatæ, nomine tenus tantùm idem eſſet corpus. Denique mallem ego ædificium de cœlo novum, quàm tugurium terrenum quomodocunque adauctum aut reſarcitum.

Secundo notandum, cùm idem *numero* corpus repoſcitur in reſurrectione, poſcitur ſaltem ut iiſdem *genere* partibus conſtet: iiſdem viſceribus, humoribus, & membris, quibus antea conſtitit in vitâ mortali. Sed quî hoc fieri poſſit non video, quum manifeſtum ſit ex ſacris literis, nonnulla viſcera & membra abolitum iri: utpote *ventrem*, cum iis quæ ad

ventrem

ventrem ſpectant, aut ſub ventre ſunt*. Præterea, *carne* & *ſanguine* non conſtiturum eſſe corpus cœleſte, ſuprà, ni fallor, luculenter oſtendimus. Nec denique conſtructione quâvis organicâ. Ut ſaltem formâ idem eſſe non poſſit, quamvis idem eſſet materiâ. Miror equidem nonnullos, eò, dicam audaciæ, vel temeritatis, perveniſſe, ut eaſdem partes omnes, Gulam, viſcera, & totam ſupellectilem culinariam: dein, ſexuum diſcrimina, & apparatum utrinque liberis procreandis inſtitutum: denique, partes quæ habentur excrementitiæ, dentes, ungues, capillos, barbam: has omnes reſurgere velint, & corpus noſtrum cœleſte conſtituere. Hæc olim anſam præbuere nonnullorum dictis vel dicteriis, quorum meminit S. Hieronymus: Si barbam & capillos, inquiebant, habituri ſumus in cœlo, tum *opus erit Tonſoribus.* Si infantes illîc erunt, *opus erit Nutricibus.* Si ſanguis retineatur, inquit S. Auguſtinus, quæretur, *cur non & pituita? cur non & fel flavum, & fel nigrum?* Sed viderint ipſi qui hæc audacter ita ſe habere pronuntiant. Me judice, Hæc & hujuſmodi magis decent vitam animalem, quàm Angeli-

* Nullum fore ſexuum diſcrimen, ſtatuunt *Athan. Serm.* 3 *contra Arian. Hilar. Can.* 23. *in* Matth. *Baſil. in* Pſal. cxiv. *Theodor. quæſt.* 37. *in* Gen. *Macar. Hom.* 34.

cam:

cias, eadem quidem res est, at sub aliâ & simpliciori formâ. Quòd autem non satìs distinxerint hanc duplicem hypothesin Veterum nonnulli, doctrinam Resurrectionis minùs intelligibilem reddiderunt.

Est aliud præterea observandum, unde suborta est in tractando hoc argumento aliqua obscuritas aut confusio: Ex eo scilicet, quòd non satìs distinxerint iidem Authores Resurrectionem primam & secundam, ex mente veterum: Has enim distinxere ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos genus Corporis habituros esse in primâ resurrectione, aliud in secundâ, statuerunt. In primâ quidem, Corpus carneum, osseum, & sanguineum, instar hodierni: sed purius & perfectius, quale fuisse creditur Adami corpus in Paradiso. In secundâ autem resurrectione erit corpus spirituale, cœleste; Christi, secundi Adami, glorioso corpori conforme: sinè carne & sanguine, quale describitur à Sancto Paulo in suo sermone de resurrectione ad Corinthios. Atque hæc duo genera Corporum post hanc vitam, distinguebant Patrum quotquot (utique nec pauci, nec exigui nominis) millenne Christi regnum tuebantur. Eâque adhibitâ distinctione, quæstionibus suprà propositis, de naturâ & de identitate Corporum in resurrectione, a-

lio atque alio modo reſpondendum, prout de primâ aut ſecundâ reſurrectione quæſtionem intellexeris. Si de primâ, corpus quidem erit carneum, ſed non *Idem numero* cum præcedenti. Si de ſecundâ, erit quidem corpus idem numero cum proximè præcedenti, ſed non carneum, neque terreſtre. Proinde vides in hâc lite nihil certò & exactè definiri poſſe, donec conventum fuerit de ſtatu cauſæ; de unicâ nempe, aut duplici reſurrectione. Quæcunque autem diſſeruimus ſuprà de reſurrectione, ex characteribus ſacris, reſpiciunt reſurrectionem ultimam & univerſalem, corpúſque cœleſte, quod tunc temporis habituri ſunt Sancti. Hæc enim eſt notiſſima, & in ſacris Literis celebratiſſima Reſurrectio: de quâ etiam, ni fallor, ſuam diſſertationem unicè inſtituit Apoſtolus Paulus. De primâ autem reſurrectione, in millenni regno Chriſti, & renovatione rerum, ſequenti capite acturi ſumus: Eâque expoſitâ, quid de totâ hâc materiâ ſtatuendum ſit, clariùs eluceſcet.

Interea, rectè dicitur à Tertulliano, *Fiducia Chriſtianorum, Reſurrectio mortuorum.* Quod quidem verum eſt de utrâque reſurrectione: meminitque Author ille primæ reſurrectionis, non ſemel: erat enim Chiliaſta. Proinde Tractatum illum de *reſurrectione carnis*

nis (in quo quidem plus ingenii quàm judicii) æquum eſt interpretemur & intelligamus de primâ reſurrectione, cùm redinduimur carnem, vel corpus carneum: idque in Terris. Secunda autem reſurrectio eſt *immutatio* potiùs quàm reſurrectio, & tranſitus in vitam Angelicam: vel, ut ipſius verbis utar, * *demutatio in ſubſtantiam Angelicam, & in cœleſte regnum tranſlatio.* Eodem modo apud Juſtinum Martyrem, cùm de Reſurrectione primâ agitur, dicitur *Reſurrectio carnis,* nempe in Millennio *(p.* 307.*)* atque reſurrectionem illam primam fore carnalem probat *Irenæus, l.* v. *c.* 33.

Sed ut redeamus ad dictum illud Tertulliani, *Fiducia Chriſtianorum, Reſurrectio Mortuorum:* Spes noſtra, vita noſtra, Chriſtus: qui ſuâ vi & voce mortuos in lucem revocat, Ipſe caput & primitiæ Reſurrectionis. Eſt au-

* Confitemur in terrâ nobis regnum repromiſſum: ſed ante cœlum, ſed alio Statu; utpote poſt reſurrectionem, in mille annos, in civitate divini operis Hieruſalem, cœlo delatâ: quam & Apoſtolus *matrem noſtram ſurſum* deſignat, *&c.* Hanc dicimus excipiendis reſurrectione Sanctis, & refovendis omnium bonorum, utique ſpiritualium, copiâ, in compenſationem eorum, quæ in ſæculo vel deſpeximus, vel amiſimus, à Deo proſpectam. Hæc ratio regni terreni, poſt cujus mille annos, intrà quam ætatem concluditur Sanctorum reſurrectio, pro meritis, maturiùs vel tardiùs reſurgentium: tunc & mundi deſtructione, & judicii conflagratione commiſsâ, demutati in atomo in Angelicam ſubſtantiam, ſcilicet per illud incorruptelæ ſuperinduimentum, transferemur in cœleſte regnum. *Tertul. l.* 3. *contr. Marc. cap. ult.*

tem illa dies Domini tempus retributionis Juſtorum, & reſtitutionis omnium. Adventus Chriſti, ſive Meſſiæ, ſpes erat & expectatio omnium bonorum: Ipſius natales celebrârunt Angelorum exercitus: clamantium, *Gloria in excelſis: Pax in Terris.* Sed quanto major erit gloria in cœlis, quanto major pax in terris, cùm ſecundò advenerit Chriſtus, Angelorum ſatellitio comitatiſſimus? Si ad vocem
Luc. i. Mariæ ſalutantis Elizabetham, Johannes, vix dum vivus, in utero ſuæ Matris exultavit: Si tanta fuit virtus Jeſu Infantuli, Jeſu vix dum concepti, vix dum formati, & latentis in viſceribus ſuæ matris, ut eum appropinquantem ſentiret Johannes, quem videre non potuit: quanto magìs advenientem eundem Chriſtum in triumpho, appropinquantem Deum ſentient, & exultabunt mortuorum animæ, quocunque ſtatu repoſitæ: & levabunt capita Juſti cum gaudio, inſtante eorum redemptione. Deus nos celavit, magnâ ex parte, Intermundii, ſive ſtatûs intermedii, à die mortis ad diem reſurrectionis, conditiones: premítque nos malis & miſeriis hodiernæ vitæ: quo magìs eſſemus intenti in ſpem futuræ reſurrectionis; & ſecundum Chriſti adventum (præclaram illam ἐπιφάνειαν) mundíque renovati

vati gloriam, erecti, & exerto quasi collo, è longinquo expectaremus. Denique cùm hanc habeamus spem, hanc fiduciam, perstemus immobiles in virtute & pietate: *quum sciamus laborem nostrum non fore inanem in Dominum.* Rom. viii. 18, 19, 20, 21, 22.

CAP.

CAP. X.

De Reſurrectione primâ & ultimâ: De cœlo terrâque novis, & inſtauratâ Naturâ: De Chriſti Regno millenni, & de rerum omnium Conſummatione.

RESURRECTIONEM duplicem ſuprà notavimus, primam & particularem, dein ſupremam & univerſalem. Quæ quidem diſtinctio rarò occurrit in ſacris literis, &, ni fallor, apud unicum Sanctum Johannem (in ſuâ Apocalypſi) explicitè. Neque tamen hoc officit rei veritati, aut alienum eſt à more Spiritûs Sancti. In veteri teſtamento Prophetæ duplicem adventum Meſſiæ non præſignârunt, ſaltem explicitè, & ad captum Judæorum: quibus non innotuit olim, nec dum innoteſcere videtur. Proinde nec cuiquam mirum eſſe debet, multo minùs offendiculo, quòd duplicem reſurrectionem nobis parciùs aut tardiùs revelaverit Providentia: aut quòd myſterium illud reſervârit explicandum per ultimum Prophetarum. Cujus cùm officium eſſet, Eccleſiæ Chriſtianæ fata, ſive proſpera, ſive adverſa

verſa, per omnia ſæcula ad conſummationem rerum, ſuâ Prophetiâ complecti & exponere, locus, tempus, & ratio, poſtulabant, ut Millenne Regnum Chriſti, & Sanctorum Reſurrectionem primam, tacita aut intacta non relinqueret. Quocirca ſui vaticinii capite viceſimo, hoc arcanum, à ſæculis reconditum, apertè tandem prodidit & explicuit.

Præterea notandum: Ab hoc errore vel cæcitate Judæorum circa unicum adventum Meſſiæ, profluxere alii errores non pauci. Hinc Glorioſum Meſſiam, & ſtatim ab aditu primo illuſtrem & præpotentem expectabant; Gloriâ ſecundi adventûs in primum malè tranſlatâ, vel utroque in unum eundémque confuſo. Dein alia multa quæ ſpectabant unicè ad ſecundum adventum Meſſiæ, ad *Dies Meſſiæ* promiſcuè & indiſcriminatim referebant. Indè Reſurrectionem fore crediderunt in *diebus Meſſiæ*, ſinè diſcrimine: Novos cœlos atque novam terram: cæteráque fœliciſſimi temporis indicia, quæ à Prophetis narrantur in diebus Meſſiæ futura. Denique עולם הבא *Sæculum Venturum*, de quo tot & tanta, in Diebus Meſſiæ collocant. Hæc & alia multa, pacem, juſtitiam, regimen divinum, rerum omnium copiam, in iiſdem diebus futura prædicant Judæi: ídque veriſſimè, ſi ad ſecundum

Meſſiæ

Meſſiæ adventum ea referantur. Diſtingue tempora, & omnia conveniunt: His autem non bene diſtinctis, orta eſt in fide Judæorum circa præfata capita, & etiamnum manet, non exigua confuſio.

Non diſſimili modo, quòd Authores Chriſtiani non diſtinxerint primam & ſecundam Reſurrectionem, orta eſt diſſenſio & obſcuritas in doctrinâ de conditionibus & naturâ corporum quæ ſumus habituri in reſurrectione. Aliis putà contendentibus pro carne & ſanguine, & compage organicâ: corporibúſque ad inſtar hodiernorum compoſitis & configuratis; dum alii corpora noſtra craſſa in tenuia & ætherea converſum iri ſtatuunt. Horum autem utriuſque dogma verum eſſe poteſt, modò tempora diſtinguas & reſurrectiones. In primâ reſurrectione, cùm vivitur in terrâ, putà *novâ*, corpus noſtrum erit terreſtre, compoſitúmque ad formam hodierni: In fine autem Millennii, cùm aſcenditur in cœlum, mutabitur idem corpus in cœleſte & æthereum: prout ratio loci, & vitæ illius Angelicæ, manifeſtò poſtulant: ut ſuprà dictum eſt.

Hanc autem Aſcenſionem in cœlum & ſecundam Reſurrectionem de quâ loquimur, præcedunt *Mundi renovatio*, & Chriſti *regnum Millenne*, maximi momenti capita: de iis igitur

tur pauca in anteceſſum dicenda ſunt; ſed pauca, inquam, cùm utramque hanc materiam fuſiùs tractaverimus in Telluris *Theoriâ Sacrâ, l.* 4.

Finita Conflagratione generali, & per ignes illos extremos in Chaos quoddam redactâ Tellure, ex illo Chao (vi divinâ & conſilio præſidentibus) formanda eſt *nova* Tellus, ad imaginem primigeniæ & Paradiſiacæ. Scilicet ſinè Mari, ſinè Montibus, ruptiſve ſcopulis & ſalebris. Cui reſpondet pariter cœlum *novum*, mite & ſerenum, ſinè meteoris noxiis: & ver perpetuum ſinè viciſſitudinibus temporum, hyemis aut æſtatis incommodis. De quibus Phænomenis novis & hodie inſolitis, corúmque cauſis, ſatìs egimus in Libro præfato.

Hanc Renovationem Mundi futuram, omnis Antiquitas, tam ſacra, quàm prophana, celebravit: ut alibi à nobis oſtenſum eſt. Inter Prophetas veteres, Iſaias, novos cœlos & novam terram, futura bis annunciat. Subditque indicia renovatæ Naturæ, *longævitatem*, vel potiùs immortalitatem Incolarum: & *animalium indolem innocuam.* Sanctus Johannes in ſuis viſionibus de novis Hieroſolymis, novos itidem cœlos & novam terram ſe vidiſſe memorat: additque characterem Telluris novæ, quòd *nullum mare habuerit.* Hæc mun-

Theor. Prædic. c. 5 & 9.

Cap. lxv. & lxvi.

Apoc. xxi. 1.

di, ut ita dicam, Reſurrectio, dicitur à Chri-
Mat. xix. 28. ſto παλιγγενεσία. Quâ voce includitur mundi ſubintellecti præexiſtentia, interitus, & renaſcentia. Eodem ferè modo dicitur à Sancto
Act. iii. 21. Petro, in ſuâ concione ad Judæos, ἀποκατάστασις, *Reſtitutio ad Statum priſtinum.* Et utrobique pro ſuo indice & charactere habet, *Tempus remunerationis:* ideoque ſæculum futurum.
Rom. viii. 20, 21. Sanctus Paulus hanc mundi futuram renovationem multis in locis ſubindicat: Primò, hodiernam Naturam vanitati ſubjectam eſſe docet, ac liberatum iri à ſervitute & corruptione, cùm filii Dei ſuam accipient libertatem & gloriam. Hunc autem ſermonem Apoſtoli de mundo naturali, explicandum eſſe, ſatìs, opi-
Archæol. Philoſ. l. 2. c. 2. nor, alibi probatum eſt. Dein, τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, *Orbem habitabilem futurum:* nempe cùm præterierit hujuſce mundi ſchema, commemorat: Chriſtóque, ut proprio Domino, ſubjicit, *Hebr.* ii. 5. 1 *Cor.* vii. 31. Denique, Prophetiam Haggaiæ de futurâ adhuc concuſſione cœli & terræ, de eorundem tranſpoſitione, regnóque inconcuſſo, nempe Chri-
Hebr. xii. 26, 27, 28. ſti, ſucceſſuro, interpretatur idem Apoſtolus. Cæterùm his omnibus multo clarior & apertior eſt ſermo Sancti Petri, in ſecundâ ſuâ Epiſtolâ Catholicâ, capite tertio: ubi hanc materiam tractat diſtinctè, & non tantùm novos

cœlos

cœlos & novam terram, futura aſſerit: ſed etiam duo præcedentia commemorat, & diſtinguit in antediluviana & hodierna. Sed cùm hic locus Sancti Petri mihi videatur irrefragabilis, præter ea quæ preſsè diximus, operæpretium erit ei pauliſper immorari.

Quæ dicta ſunt à Prophetis de novis cœlis & novâ terrâ, hujus ſententiæ adverſarii in allegorias convertunt, atque ita qualitercunque eludunt: Sed dictus ſermo S. Petri de iiſdem cœlis & terrâ novis, nullâ vi aut arte in allegorias reſolvi poteſt, aut à ſenſu literali detorqueri. Eſt explicitus, ordinatus, & datâ operâ inſtitutus ad probandum rerum naturam mutabilem, mundúmque ſucceſſivè triplicem: Mundum, inquam, *Naturalem*, de quo erat quæſtio cum Irriſoribus iſtis, V. 3. Notúmque eſt nomine *cœli & terræ* Hebræos ſignificare Mundum aſpectabilem, ſive rerum naturam. Sed Apoſtoli verba, (V. 11, 12, 13.) quæ huc ſpectant, ſi placet, audiamus.

Quum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis converſationibus & pietatis officiis. Expectantes & maturantes adventum Diei Dei, in quo cœli igneſcentes ſolventur, & Elementa æſtuantia liqueſcent. Sed COELUM NOVUM *ac* TERRAM

NOVAM ſecundùm ejus promiſſum expectamus: in quibus juſtitia inhabitat.

Plura ſunt indicia in hoc ſermone Apoſtoli cum præcedentibus collato, quæ voces illas, *Cœlum novum & Terram novam*, ad mundum viſibilem & naturalem reſtringunt: Primò, vis, uſus, & ſignificatio eorundem verborum, vel ejuſdem phraſeologiæ, in antecedentibus. Dein ipſa forma, ſtructura, & contextus orationis, quâ exprimitur hæc Renovatio. Denique, Tempus ad quod refertur. Hæc omnia arguunt & teſtantur Apoſtolum hìc loqui de cœlis & terris veris & materialibus, non imaginariis aut allegoricis. Quoad primum indicium, Hæc dictio, ſive hìc modus loquendi ter occurrit in hoc ipſo capite: Verſu quinto, *Cœlum & Terræ quæ olim extiterunt*, ſive præterita, & Mundus antediluvianus: Dein verſu ſeptimo, *Cœli & Terra qui nunc ſunt*, hodierna, ſive Mundus poſtdiluvianus. Denique, verſu decimo tertio, *Cœli novi, & Terra nova*, quæ futura ſunt, ſcilicet poſt conflagrationem. Quum verò, ex omnium conſenſu, *Cœli & Terra*, tam in verſu quinto, quàm ſeptimo, literaliter, de materiali & naturali cœli & terræ compage intelligendi ſint: quo jure, quâ lege interpretandi,

tandi, eadem verba, ſive eandem locutionem, in eodem capite, & in eodem contextu & continuatione argumenti, in alienam planè ſignificationem detorquere poſſumus? Ita ſcilicet ut primo & ſecundo loco, mundum naturalem: tertio verò allegoricum & figuratum intelligamus. Idque ſinè ullo indicio mutati ſtyli, in Authore: & ſinè ullâ, ex parte materiæ ſubjectæ, neceſſitate.

Dein ſecundò, idem pariter teſtatur forma orationis, & modus quo cohæret aut dependet à præcedentibus. Cùm hodierni mundi exuſtionem deſcripſiſſet Apoſtolus, ſubdit, *cæterum*, vel *nihilominus*, expectamus *novos cœlos & novam terram:* Loco combuſtorum, vel pereuntium, ſubſtituit hos novos cœlos, & terram. Oportet igitur ut ſint ejuſdem generis cum iis qui perierunt: putà materiales, non allegorici. Res ita ſe habet, ac ſi dixiſſet Apoſtolus, quanquam perituri ſint cœli & terra hodierni, prout jam explicuimus: non tamen hic finis erit rerum (quod forſan ſuſpicabamini) ſed renovatio tantùm: Expectamus enim, ſecundùm promiſſa Dei, alios cœlos & terram, ſucceſſura: in quibus habitabunt Juſti. Denique tertiò, Quandoquidem non niſi poſt conflagrationem generalem extiturus eſt hic mundus novus, vel hæc renovatio, quæcunque demum

mum fuerit: ipſa ratio temporis ſatìs indicat, hanc renovationem exponi non poſſe de renovatione aliquâ Evangelicâ, (ut volunt Allegorici) vel quacunque aliâ in hâc vitâ. Atque hæc argumenta, ni fallor, probant invictè, Cœlos & Terram in hoc ſermone Apoſtolico, *κατὰ χυριολεξίαν*, ſecundùm verborum vim, & rei naturam, accipiendos eſſe.

His poſitis & conceſſis, ſit hæc prima concluſio, *Mundum naturalem, Cœlos & Terram, renovatum iri, poſt Conflagrationem.* Dein eſto hæc ſecunda Concluſio, in ſubſequentibus probanda: *Millennium, ſive millenne Regnum Chriſti, in mundo renovato, ſive cœlo & terrâ, novis, celebrandum eſſe.*

Millenne Regnum Chriſti pro doctrinâ Catholicâ habitum eſt apud primævos Chriſtianos, & aliquandiu obtinuit ſinè labe & ſinè lite; cùm verò hanc doctrinam ex parte corruperant, aut minùs habuerant perſpectam recentiores Millennarii: qui hujuſce regni ſedem in hodiernis Terris, & ipſius fœlicitatem in hodiernâ *vitâ*, conſtituêre: dederátque hic error fervidis & fanaticis ingeniis, ſpe inani inflatis, tumultuandi cauſas: Probis autem & ſapientibus offendiculum: malè audire cœpit apud plures hoc dogma innocuum, & etiamnum non eſt ſinè omni invidiâ. Quapropter

ut

ut his malis occurramus, operæpretium erit, Quid in hâc re ſtatuerint Antiqui Patres: Quando & ubinam futurum duxerint hoc regnum, paucis exponere.

Quoad rem ipſam, fore tandem millenne regnum Chriſti in Terris, hodiernis aut novis futuris, ex oraculis Prophetarum & Apoſtolorum, ſatìs, ni fallor, alibi probatum dedimus. Teſtes etiam adducuntur in hâc causâ Antiquiſſimi Patres, omnium ferè gentium. Græci plures, Latini etiam, & Africani. In hoc numero ſunt imprimis Papias Hierapolis Epiſcopus, Juſtinus Martyr, Sibyllini Carminis author vel interpolator, ante Juſtini tempora: Scriptor Epiſtolæ ſub nomine Sancti Barnabæ, Irenæus, Melito Sardenſis, Methodius: Præterea, Tertullianus, & diſcipulus ipſius Cyprianus, Africani: Nepos, Epiſcopus Ægyptius, Victorinus Petavionenſis, & Lactantius, Latini. Hi vixere omnes intrà tertium Eccleſiæ ſæculum: dum magìs integrâ & incorrupta ſtetit doctrina Apoſtolica. Ex his etiam Patribus nonnulli, non tantùm ita ſe ſentire teſtantur, ſed & Eccleſiam ſui temporis, vel alios omnes in fide Chriſtianâ rectè ſentientes: Alii hoc dogma à Sancto Johanne & Apoſtolis traditione receptum affirmant.

Sed

Sed præter hæc teſtimonia explicita, & cauſæ, quæ agitur, proxima: conſtat aliunde ab argumentis & indiciis in iſtorum temporum hiſtoriâ fundatis, hoc dogma *de Regnô*, ita enim appellatum eſt olim, habitum eſſe Dogma Chriſtianum: idque tam ab Ethnicis ipſis, quàm à noſtris. Ab Ethnicis, inquam: qui ſibi malè metuebant à Rege, quem venturum expectabant Chriſtiani: Quos ideo ambitionis inſimulabant, aut quòd ſpargerent ſeditionis ſemina, Regnum ſibi in terris olim obventurum pollicitantes. Præfatus Juſtinus in ſuâ Apologiâ pro Chriſtianis ad Antoninum Pium, quæ eò planè ſpectant, hæc habet verba: ὑμεῖς ἀκούσαντες βασιλείαν προσδοκῶντας ἡμᾶς, ἀκρίτως ἀνθρώπινον λέγειν ἡμᾶς ὑπειλήφατε, ἡμῶν τὴν μετὰ Θεοῦ λεγόντων, &c. *Vos Regnum à nobis expectari audientes, ſinè diſcrimine aut judicio humanum à nobis deſignari ſuſpicamini: cùm nos illud, in quo cum Deo regnaturi ſumus, intelligamus.* Quod ſe cohortari ſæpius ſolerent Chriſtiani, alii alios, ad perpetiendam mortem forti animo: eò quòd Martyres in causâ Chriſti Regno potituri eſſent: hoc de Regno in hodiernâ vitâ interpretabantur Ethnici, ac ſi molirentur aliquid Chriſtiani contra Imperium, aut eo ſe fruituros crederent. Quibus rectè reſpondet Juſtinus in proximè ſequentibus,

Hæc de Ethnicis: Inter Chriſtianos ſuæ fidei in hâc parte id mihi videtur argumentum, quòd *preces fuderint pro mortuis:* Scilicet, ut partem haberent in Reſurrectione primâ.

Append. ad Cap. iv. Preces & oblationes pro mortuis, per aliquot ſæcula in uſu fuiſſe, prout ſuprà notavimus, nihil mihi dubii eſt: non autem eodem ſemper conſilio, nec eaſdem ſemper gratias & beneficia pro Animabus Defunctorum petebant ſupplices. Ut fruerentur pace & requie, ut immunes evaderent ab extremis ignibus, ut maturè reſurgerent & partem haberent in Reſurrectione primâ. Hæc erant votorum ſumma. Horum poſtremum dicitur apertè à Tertulliano, ubi officium piæ uxoris erga de-

De Monog. Cap. x. functum maritum explicat, his verbis, *Pro animâ ejus orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in primâ reſurrectione conſortium: &*

De Anim. Cap. ult. *offert annuis diebus dormitionis ejus.* Atque alibi *moram reſurrectionis* loco pœnæ habet

---

arguunt illa bona terreſtria & temporalia, quæ promittit memorátve in ſuo regno futuro. Promittit ſuis diſcipulis bona temporalia ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ. *Mat.* xix. 28. (quod de mundo renovato intelligendum eſſe, ſuprà notavimus.) Dixítque in ſuprema cœnâ ſe poſtea *non bibiturum eſſe ex ſucco vitis, donec novum biberit cum illis in regno Patris,* Mat. xxvi. 29. Et eodem tempore ait, *(Luc.* xxii. 29, 30.) *Ego paciſcor vobis, prout pactus eſt mihi Pater meus, Regnum: ut edatis & bibatis in menſâ meâ, in regno meo.* In cœlis neque editur, neque bibitur: Et licèt nonnunquam metaphoricè uſurpentur illæ phraſeologiæ, primariæ tamen verborum ſignificationi adhærendum eſt, niſi depellamur neceſſitate: quæ hîc nulla eſt.

pro

pro luendis levioribus delictis. Nec diſſimiles effudit preces *Sanctus Ambroſius* pro *Valentiniano* & *Gratiano*, fratribus, præmaturâ morte abreptis: in ſuâ funebri oratione pro Valentiniano ſecundo, quam claudit his verbis: *Te quæſo, ſumme Deus, ut chariſſimos juvenes maturâ reſurrectione ſuſcites & reſuſcites: & immaturum vitæ iſtius curſum maturâ reſurrectione compenſes, Amen.* Atque alibi in eundem ſenſum, diverſos reſurgentium ordines & tempora conſtituit. Denique, in Liturgiâ antiquâ Gothicâ hæc precum publicarum formula præſcribitur: *Quieſcentium animas in ſinu Abrahæ collocare dignetur Deus, & in partem primæ Reſurrectionis admittat: per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Nempe cùm non crediderint veteres Animas piorum ſtatim à morte in cœlum aſcendere, aut ſummâ protinus frui gloriâ & viſione beatâ: Cúmque reſurrectionem primam ante illud tempus, Regnúmque Chriſti, expectârint: eóque potiri, primum habuerint beatitudinis gradum: Hunc ſtatum, hanc reſurrectionem precabantur ſuis, in Chriſto dormientibus, tanquam pignus futuræ gloriæ, & initiationem quandam ad vitam cœleſtem.

Sed de his ſatìs: cùm non ſit opus pluribus

quam oculis fidei prævidens David, *clamat* (Pſal. xxvii. 13.) *credo videre bona Domini in Terrâ viventium: Terrâ manſuetorum & humilium. Beati, inquit Chriſtus, mites: quoniam*
Cap. xxvi. 6. *ipſi poſſidebunt Terram. Et Propheta* Iſaias *ait, & calcabunt ipſam pedes manſuetorum & humilium.* Vides, ſecundùm hos Patres, in novis cœlis & novâ terrâ fore ſedem millennii: nec proinde ante renovationem mundi beatum illum rerum ordinem eſſe expectandum, ex mente veterum Chiliaſtarum.

Fateor, antiquos non ſemper convenire de ordine Conflagrationis & Renovationis mun-
Ut ſuprà. di: quæ prior, quæ poſterior; Huic illam poſtpoſuiſſe videtur Tertullianus, ſed malè. Errorémque ſuum facilè corrigere potuiſſet ex verbis Sancti Petri, Qui, exuſtis Cœlis Terríſque
2 *Epiſt.* iii. 12, 13. hodiernis, ſtatim ſuccenturiat novos Cœlos, novámque Terram: in habitationem Juſtis. Nec quidem expeditè concipi poteſt renovatio mundi ſinè præcedente conflagratione: vel aliquâ ſaltem concuſſione aut demolitione, quæ
Apoc. xxi. 1. genus humanum tolleret. Præſertim ſi, ſecundùm Ideam Sancti Johannis, nova Terra novam formam: orbíſque habitabilis novus nullum mare ſit habiturus. At id forſan occaſionem dedit errandi nonnullis, quòd duplex futura ſit mutatio mundi, altera ad principium

cipium, altera ad finem Millennii: nempe cùm *fugient Cœlum & Terra: & locus eorum non erit inventus.* Apoc. xx. 11. Sed hæc fuga Cœli & Terræ, & loci ſui priſtini derelictio, in fine Millennii futura, neutiquam exponenda ſunt de Conflagratione communi, ſed de mutatione aliquâ inſigniori, qualis, in fine Millennii, ſanctorum etiam corporibus acceſſura eſt, cùm in regiones cœleſtes transferentur.

Sed hæc obiter. Pergamus in propoſito, & in quâ Terrâ, hodiernâ vel futurâ, Regnum Chriſti & Sanctorum conſtituunt *Authores Sacri*, jam porrò videamus. Vidit Sanctus Johannes (*Apoc.* xxi. 1, 2.) novos Cœlos & novam Terram: dein vidit Sanctam Civitatem, ſive nova Hieroſolyma, de cœlo deſcendere: putà in illam novam Terram: Quo aliò enim deſcendere potuit? conſtat autem ex capite præcedenti Civitatem Sanctam (eandem cum civitate dilectâ) eſſe Regnum Chriſti, vel ipſius Metropolin: Ad quod conſequens eſt, Prophetam vidiſſe Regnum Chriſti deſcendere in novam terram, ſedem ſuam ibidem habiturum. Cap. xx. 9. Iſa. lxv. 17, 18.

Præterea, ſeries Viſionum Apocalypticarum, & ſpatia temporum quibus continentur, Millennio, ſuiſque antecedentibus, non relinquunt locum, intrà fines hujuſce mundi. Credo

cipium, altera ad finem Millennii: neque
cum fingunt Coelum & Terra: & Deus eorum Apoc. xx.
non erit inventus. Sed haec finem Coeli & Ter-
ræ, & loci in primi defectio, in finem Mil-
lennii fiunt, neque ea quae finit de
Conflagratione communi, loci de mutatione
aliqua intelligenda, quale in fine Millenni,
Mortuorum etiam corporibus accedet, etiam
non hoc obtinet. Pergamus in propositio,
in qua Terra, hodierna vel futura. Regnum
Christi & Sanctorum celebrant Scri-
ptam per 1000 annos. Vide San-
ctam (Apoc. xxi. 2.) novos Coelos & nor-
vam Terram: Vidit vidit Sanctam Civitatem,
Hierosolymam, de coelo descendere
para in illam novam Terram. Quo alio regno
descendere potuit, quam Regnum
praecedens Civitatem Sanctam (eandem quam
civitate dilecta) cinxerunt Sanctorum Regnum Christi, vel Ip-
sius Metropolin: Ad quod confequens est,
Prophetam videre Regnum Christi descendere
in novam terram, eadem illam ibidem Ci-
vitatem.

PRAETERIA, loris Veterum Apocalyptic-
rum, & ipsius temporum quibus conscripta
Millennio, fulgue antecedentibus, non relin-
quunt locum, intra hos bujusmodi. Cre-
do

& tandem abolendum, ipſius Regnum; parandúmque theatrum in adventum Chriſti. Quanto autem tempore opus erit, ut hæc compleantur ſingula ſuo ordine, vix audeo conjectare: ſed quantumcunque fuerit, præcedere debet beatum Millennium, atque ætatem mundi tanto longiùs protrahere.

Sed, ut in his complendis non parum temporis elabetur, ita, (ſecundùm eandem Apocalypſin) his completis, ſtatim ſequitur finis mundi: nec locus aut ſpatium relinquitur annorum mille beatitudini. Cùm ſonuit Tuba ſeptima, dicitur inſtare vel adeſſe tempus judicandi mortuos: ideóque finis Mundi: nam ante id temporis, mortui non ſunt judicandi. *Cap.* xi. 18.

Pariter Beſtia devicta conjicitur in ſtagnum ignis, ardens ſulphure: quod denotare mihi videtur conflagrationem Mundi, ſi cum viſionibus Danielis, (*c.* vii. 11.) & doctrinâ Sancti Pauli conferatur, 2 *Theſſ.* i. 8. & ii. 8. *Cap.* xix. 20.

Epocha Regni Chriſti & Sanctorum paſſim in ſacris Literis deſignatur per illud indicium, quòd conjuncta ſit cum die judicii, vel, eo præeunte, introducatur. Neque alio opus eſſe videtur argumento, ut doceamur, Regnum illud non expectandum eſſe in hâc vitâ, aut in hodierno ſæculo. Sed loca Prophetarum, ſi placet, Danielis & Sancti Johannis eâ de re

pauliſper conferamus. In dicto capite ſeptimo Danielis, à verſu nono ad finem, ſæpius repetitur conſeſſus Judicialis, vel prævius regni Sanctorum, vel cum eodem conjunctus, ℣. 22. cùm venerit Antiquus Dierum, judicium ſimul & regnum tradentur Sanctis. Dein conſidente judicio (℣. 26, 27.) *Regnum, Dominatus, & amplitudo regnorum ſub toto cœlo dabitur populo ſanctorum excelſorum.* Eodem modo Sanctus Johannes, hâc in re, ut ſolet aliàs, Danielis veſtigiis inhæret: non tantùm quòd deſcripturus Millennium, thronos Judiciales priùs conſtituat, in capite viceſimo; ſed quòd antea capite undecimo, ut ſuprà notavimus, tam mortuos, quàm vivos judicandi tempus, cum tempore Regni & dominii Chriſti & Sanctorum connexerat. Cùm ſonuiſſet Tuba ſeptima, magnâ voce pronunciatum eſt
Cap. xi. 15. in cœlo, *Facta ſunt regna mundi Domini noſtri & Chriſti ejus, qui regnabit in ſæcula ſæculorum.* Dein poſtea, *Advenit præſtitutum*
℣. 18. *tempus ut judicentur mortui, & ut des mercedem ſervis tuis Prophetis, & Sanctis, & timen-*
℣. 19. *tibus nomen tuum.*——*Tum apertum eſt Templum Dei in Cœlo, & viſa eſt Arca fœderis,* &c.

Manifestum eſt hìc repræſentari à Prophetâ Regnum & Tempora Regni, ut loquuntur veteres. Reſpondétque hæc idea ejuſdem regni

ni apud Danielem deſcriptioni, in utrâque parte: tam quoad Dominium datum ſanctis, quàm iſtius dominii tempus: nempe cùm judicandi ſunt mortui. Quod ſolenne tempus cùm non ſit adventurum ante finem mundi, neque ante eundem terminum auſpicabitur Beatum Millennium ſecundùm hæc oracula. Denique pars ultima deſcriptionis, *De Templo aperto*, & conſpectâ in eo *arcâ fœderis*, de *Shechinah* intelligenda eſt: quòd incubuit arcæ fœderis in Sancto Sanctorum, quódque illuſtris adhuc videbitur in Chriſti regno, ac Beato, de quo loquimur, Millennio: prout infrà expoſitum erit.

His notis calculíſque Prophetarum circa tempora Regni, conſona ſunt verba Chriſti, cùm τὴν παλιγγενεσίαν & conſeſſum Judicialem conjungit: *Mat.* xix. 29. *Vos*, inquit, *qui ſecuti eſtis me*, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, in renaſcentiâ vel renovatione rerum, *cùm ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ, ſedebitis vos etiam in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael. Et quiſquis reliquerit domos*, &c. Hîc apparatus Judicialis, ut vides, exprimitur: Chriſtum autem hìc loqui de Regno ſuo Millenni, duo teſtantur indicia: Primò, quod uterque Prophetarum jam dictorum, eodem modo, quo Chriſtus, regnum illud introducat:

cat: ut patet ex præcedentibus. Secundò, quòd hanc παλιγγενεσίαν notet & indigitet Chriſtus pro loco & tempore, quibus merces & retributio reddentur ſanctis, & ſervis Chriſti fidelibus. Eundem prorſus ad modum quo dixit poſtea Johannes, idem tempus ſtatúmque delineans, *venit Tempus* judicandi mortuos, & reddendi mercedem ſervis tuis. Conſentiunt itaque authores ſacri in hoc charactere temporis, quo principium Millennii ultra fines hujuſce ſæculi protenditur.

Sed de tempore futuri Millennii ſatis: Redeamus jam ad ipſius ſedem, quam in novis cœlis & novâ Terrâ conſtituimus, ſecundùm viſionem Sancto Johanni factam. Nec aliter Iſaias Propheta, cùm Deum conditurum eſſe dixerat novos cœlos & novam terram, & Hieroſolyma exultantia, his ſubjungit ſtatim novum naturæ ordinem, hominúmque lætum, pacificum & fœlicem ſtatum: quibus Regnum Juſtorum, & ipſius fœlicitas, exhibentur. Quod eo fidentiùs dico, & de hoc regno interpretor, cùm videam Sanctum Petrum novos cœlos & novam terram à Prophetis promiſſos in ſedes & habitationem Juſtis aſſignâſſe. Quod aliter capi aut exponi non poteſt, quàm de hoc, de quo loquimur, Regno.

Apoc. xxi.

Iſa. lxv. 17, &c.

2 *Epiſt.* iii. 13.

Denique,

Denique, præter hæc dicta Prophetica, quibus Regnum Christi cum novis cœlis & terris, explicitè vel implicitè, connectitur: Idem argui potest à tempore adventûs Christi ad Regnum; quem agnoscunt Millennarii futurum in principio illius Regni. Christus autem non adveniet ante finem mundi, vel ante tempora Renovationis: Proinde nec ante eundem terminum auspicabitur Millennium. Ἀποκατάστασις πάντων, & παλιγγενεσία denotant Renovationem mundi: Christus autem non adveniet ante hanc ἀποκατάστασιν & παλιγγενεσίαν. Prius nos docet plenè & perspicuè Sanctus Petrus in suâ concione, *Act.* iii. 21. cùm ait de Christo, *Quem oportet cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium: de quibus locutus est Deus à sæculo, per os omnium Sanctorum suorum Prophetarum.* Pariter quoad alterum, Christus ipse suum adventum, quo compensaturus est eos, qui in hoc sæculo, sui nominis causâ, mala fuerant perpessi, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ statuit, *Mat.* xix. 28, 29. Quod de Regno suo, in mundo renato, exponendum esse, ex adjunctis suprà ostendimus: cùm nimirum Regis aut Victoris instar, palmas & spolia, & partæ jam pacis summa munia, militibus suis, fervisque fidelibus, qui belli tulerant æstum & pericula, distribuet. Neque cœlum & æternam

nam gloriam unicè reſpicit hæc promiſſio, quum bona externa & temporalia memoret, præter vitam æternam. Atque huic omnino congruit ſermo Sancti Pauli cùm Chriſto ſubjicit, tanquam ſuo Regi, *τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, orbem habitabilem futurum:* vel עולם הבא ut loquuntur Hebræi: quem Meſſiæ pariter ſubjecerunt.

Hebr. ii. 5, 6.

Denique, ut hæc finiam, nullum agnoſcit ſcriptura ſacra futurum adhuc Chriſti adventum ante judicialem, vel ante finem mundi: quapropter hæc tria conjunxit Apoſtolus Paulus ad Timotheum, mortuorum *κρίσιν*, Chriſti *ἐπιφάνειαν*, & *βασιλείαν*: *Obteſtor te, coram Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui judicaturus eſt vivos & mortuos, in apparitione ſuâ & Regno ſuo.*

Mat. xxiii. 39.

2 *Epiſt.* iv. 1.

De ſede Regni millennis in novis Cœlis & novâ Terrâ, hæc hactenus ex authoritate ſacrâ adduximus. Præterea res ipſa loquitur, atque idem ſuadet Ratio: Quorſum enim nova Tellus, ſi incolarum vacua? Quorſum novus orbis habitabilis ſinè habitatore? Dein, hodierna Tellus, vel hodiernus naturæ ordo, vanitati & corruptioni ſubjectus, fœlicitatem Beati ſæculi ferre aut recipere non poteſt. Denique, Incongruum eſſet Martyres & Sanctos è mortuis in hodiernam vitam & inter hodiernos

diernos homines deducere. Hæc paucis ſi placet, expendamus. Quoad primum, Probatum & conceſſum habeo, ratum fixúmque, *Renovatum iri Mundum naturalem:* Cœlum noſtrum Terrámque, ſenſu proprio & literali. Hæc eſt vox clara ſacræ Scripturæ: & habita eſt pridem, ut hodie, fides orthodoxa. Dic igitur, oro te, Quo conſilio, quem in finem renovanda eſt Tellus? Cui uſui inſerviet renaſcens ille Paradiſus? Omnes utique agnoſcunt in melius mutandam eſſe Tellurem: Nóſque, ſuffragante ſacrâ Scripturâ, in formam, pulchritudinem, & fertilitatem Paradiſiacam, reſtituendam eſſe oſtendimus. Age ſis itaque, Deus & natura nihil faciunt fruſtra: multo minùs integros rerum ordines, mundóſque habitabiles. Nec habitabiles tantùm, ſed omnibus naturæ beneficiis, cœli & ſoli, inſtructiſſimos: ſedes denique planè beatas. Hujuſmodi verò ſedes beatas, mundúmque pulcherrimum, cùm fingere non liceat incaſſum facta, Dic obſecro quo propoſito, quem in finem: ſiquem nôſti rectiorem & nobiliorem illo quem aſſignavimus, imperti: ſin minùs, nullúmque noveris magis idoneum, hunc mecum amplectere, Orbémque illum futurum habe pro verâ *Terrâ Viventium:* pro vero Canaan, Terrâ promiſsâ: Terrâ, ubi *regnabunt Sancti.*

Vid. Juſt. vel Author. quæſtion. ad Græc. p. 196.

Theor. Tel. l. iv. *c.* 2. *&* 8.

† οἰκῆσα † μέλλ.

Pſal. cxli. 6. Apoc. v. 10. 2 Pet. iii. 13. Mat. v. 5. *Sancti.* Terrâ, quam *habitabunt juſti.* Denique, Terrâ, quam *hæreditate poſſidebunt mites* & innocui; qui, in hodiernâ, minimam ferè tenent portiunculam: nec tanti quidem eſt tota, ut eam magnopere cupiant.

Secundo enim, hodierna Tellus, & Cœlum illi proprium, præbere nequeunt, nec quidem capere, fœlicitatem illam naturalem, quæ conſtituitur ſanctis in Chriſti Regno millenni. Fœlicitatem *naturalem* dico: nam præter bona animi, ſanctóſque affectus, quibus gaudebunt jugiter: Natura externa erit totâ aurea: & de malis illis, quæ vitam hodiernam premunt, nihil erit reliquum. Neque pauperies, aut rerum inopia: neque labor ſervilis & illiberalis: neque bella & diſcordiæ, neque morbi & ægritudines corporis, locum ullum habitura ſunt in Millennio. Stante autem hodiernâ naturâ, evitari non poſſunt hæc incommoda; poſſunt quidem diminui, boni regiminis ope, boniſque legibus: Sed tolli non poſſunt, niſi unà mutetur naturalis rerum ordo. Non fertilior evadet hæc Terra, quo durat longiùs: ſed potiùs ſiccior & ſterilior: atque eo major erit inopia rerum, ad vitam victúmque neceſſariarum: & augebitur ſervilis labor & miſeria. Neque ceſſabunt lites & diſcordiæ, vel privatæ vel publicæ: nec bellorum cauſæ & contentiones.

Apoc. xxi. 4.

contentiones. Præterea ſi eadem maneat cœli facies, eadem temperies, eaſdem aëris injurias & incommoda patiemur uſque ſecundùm anni temporúmque viciſſitudines. Denique, nec deerunt morbi, dolores, & ægritudines, quibus hodie laboramus. Hæc autem prorſus aliena ſunt ab ideâ Regni Chriſti, quemadmodum à Prophetis exprimitur; nec præmii rationem haberet, multo minùs Regni, ſtatus hodierno haud beatior.

Tertio, fac reſurgere à mortuis Beatos Martyres, alióſque Sanctos: ac inter hodiernos homines verſari: non video quod genus vitæ, vel quod genus mortis, daturus ſis his Redivivis. Viſne morituros eſſe denuo, intrà breve tempus, more cæterorum mortalium? vel ad mille annos, victuros? ſi priùs, non meruit tantillum vitæ, ut, ipſius gratiâ, clauſtra mortis & amica ſilentia perrumperent. Vitæ, inquam, terrenæ gratiâ, inter nubila & caliginem, moleſtias & incommoda hodiernæ Terræ, & Cœli. Putas, ſat ſcio, Beatos fuiſſe martyres in alterâ vitâ, ante ſuum huc reditum, aut deſcenſum: quodnam verò, aut quam ob rem, cepit eos ſuæ beatitudinis faſtidium?

——Anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt
Sublimes Animas: iterúmque ad tarda reverti
Corpora? terrenóſque artus, moribundáque
membra?
Quæ brevis & miſeræ lucis tam dira cupido eſt?

Nec ex alterâ parte, vitam longævam, millennem aut ſemimillennem, patitur hodiernus, aut ſimilis quicunque, naturæ ſtatus.

Sed perge reliqua: Redeant in has terras Martyres & Sancti, Quod genus vitæ, dum inter nos verſantur, dabis his novis Incolis? Uxores ducent? ut olim Filii Dei Filias hominum amavere: Operámque dabunt procreandis liberis, vitæque regundæ eodem modo quo reliqui mortales? Quæ bona hîc poſſeſſuri ſint, non video. Quas hæreditates adibunt, & quo jure? Omnia prærepta ſunt, & dudum occupata in hodiernâ Terrâ. Non fas eſt aliis eripere patrimonia, nec poſſunt ſuccedere in bona & fundos majorum ſuorum, ante multa ſæcula, & ultra omnem hominum aut tabularum memoriam, vitâ defunctorum. Denique, expenſis omnibus bonis, animi, corporis, & fortunæ, nullâ ex parte operæpretium mihi videtur, multo minùs præmium Sanctis dignum,

dignum, ſtatum mortis cum vitâ, qualis eſt hodierna, commutare. Sed de his ſatis.

Hæc pauca, è Scriptis ſacris, & ex ipsâ rei naturâ, deprompta, meditanda proponimus ſequioris ævi Millenariis: qui, neglectis veterum veſtigiis, præfeſtinant, &, ex ardore nimio, præcipitant regnum Chriſti in has terras, & in hodiernum ſæculum; Unde Principum, & aliorum, concitant invidiam: atque dogmati prorſus innocuo & inermi odium pariunt: retardántque hâc ratione id, quod maximè promovere in votis habent. Non inficiamur in melius progreſſurum eſſe genus humanum, ſaltem ex parte, etiam in hodiernâ vitâ: & meliuſculè ſe habituras eſſe res Chriſtianas; Labefactum iri Tyrannidem Antichriſtianam, avulſúmque aliquas iſtius Imperii partes. Augebitur præterea inter bonos vis pietatis & charitatis: amórque veri, recti, æqui & honeſti: Atque his bene munitis, Alii alios in minutioribus diſſentientes, non vexabunt aut perſequentur. Denique augebitur ſcientia, tam divina, quàm naturalis: & ſpeciatim Religionis Chriſtianæ ſtatus genuinus, & illius œconomiæ mens, conſilium, & ſapientia, meliùs innoteſcent. Hæc quidem deſideratiſſima ſunt, ſed ad fœlicitatem Regni, de quo agitur, opus eſt præterea ut concurrat natura

externa, & novus rerum ordo: Lux etiam veritatis plenior & perfectior, quàm capere possumus in hodiernâ vitâ. At expedienda sunt quæ supersunt in hoc argumento.

His ita expositis & constitutis, supereſt ut Millennii ſtatum explicemus. Conſtat parte naturali & intellectuali; Quæ & qualis futura ſit naturæ facies, quis ordo, in ſæculo illo venturo, ſive in novis cœlis & novâ terrâ, in præmemoratâ *Theoriâ* ſatis abunde diſſeruimus, nec hîc libet jam dicta repetere. Et quoad partem intellectualem, conſtat illa maximè *contemplatione & devotione:* exercitiis Angelicis, quibus præparatur animus ad vitam Cœleſtem. Hæc etiam, eodem in tractatu, pro modulo noſtro deſcripſimus & expedivimus. Reſtant tantùm quædam ſuperaddenda *de Præſentiâ Chriſti extraordinariâ in illo* ſuo Regno: & de *Conſummatione Oeconomiæ Chriſtianæ.*

Quum verò loquimur de Præſentiâ Chriſti in ſuo Regno, non id volumus, Chriſtum deſcenſurum eſſe in terras formâ humanâ: & verſaturum cum hominibus, ut olim in Judæâ: nec vitam ducturum eſſe terreſtrem, ſicut in tempore ſuæ carnis: Hæc eſſet quodammodo ſecunda Incarnatio. Sed apparebit eminus, in ſuo Corpore glorioſo, per modum perpetui aut conſtantis *SHECHINAH:* ut olim

in

in Sancto Sanctorum. Et ex alto cœlo demissâ suâ sede, residebit in conspectu terrarum, Rex Augustus, Numen visibile. Hæc autem pluribus aperienda sunt & explicanda.

Cum tradidisset Sanctus Johannes doctrinam Millennii, novósque cœlos & novam terram, visione sibi exhibitâ, repræsentâsset, subdit statim, *Atque ego Johannes vidi Sanctam illam Civitatem, Jerusalem novam, descendentem à Deo* è Cœlo——*Et audivi vocem magnam è cœlo, dicentem, Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum iis.* Ἰδὺ ἡ σκηνὴ τȣ̃ Θεȣ̃ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, κὴ σκηνώσει μετ' ἀυτῶν. κὴ ἀυτοὶ, &c. Hoc de *Shechinah* intelligendum esse, suadent ipsa verba, & verborum istorum usus, in stylo sacro. *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus*, inquit vox è cœlo: Talis nempe Dei præsentia, aut habitatio, qualis erat in Tabernaculo, ubi se exhibuit *Shechinah*. Dein adjicitur in eundem sensum, σκηνώσει μετ' ἀυτῶν ὁ Θεός· *Inter eos ponet Deus Tabernaculum suum.* Denique, quo magis innotescat, hîc indigitari habitationem Dei cum Sanctis in Millenni Regno, ut olim cum populo Israëlitico in Sanctuario, subjicit Propheta, κὴ ἀυτοὶ λαοὶ. ἀυτȣ̃ ἔσονται, κὴ ἀυτὸς ὁ Θεὸς ἔσαι μετ' ἀυτῶν, Θεὸς ἀυτῶν. Quæ sunt eadem verba, si consulas, quibus cum Israelitis, in conventu & in Sanctuario, Apoc. xxi. 2, 3.

tuario, habitaturum ſe promiſit Deus. *Exod.* xxix. 42, 43, 44, 45, 46. *Lev.* xxvi. 11, 12.

Præterea, eâdem uſus eſt in Evangelio locutione Sanctus Johannes, cùm habitationem Dei in carne humanâ adumbrare voluit, *Joh.* i. 14. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Occurrit adhuc eadem dictio in Apocalypſi, cùm Turbæ Palmiferæ (qui ſunt iidem cum Sanctis Millennii) fœlicitas & privilegia recenſentur. Inter alia enim dicitur, ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, nempe Chriſtus, σκηνώσει ἐπ' αὐτούς· *Habitabit ſuper eos*, vel Tabernaculum figet inter eos: Quod explicationi noſtræ de *Shechinah* in Regno Chriſti prorſus reſpondet. Nec aliter Propheta Ezekiel, illius, de quo loquimur, Regni beatitudinem deprædicans, Sanctuarium Dei, ſive Dei ſedem, ut in Sanctuario, ibidem collocat. His omnibus unicum præterea locum ex iiſdem oraculis Apocalypticis adjiciam: ubi de Millennio agitur, atque unà mentio fit aperti Templi, conſpectæque arcæ fœderis: cui nempe ſuperincubuit *Shechinah*. Capite undecimo, cùm ſonuiſſet tuba Angeli ſeptimi, deſcribitur Regnum Chriſti & Sanctorum: Et inter alia dicitur, *Apertum eſt Templum Dei in cœlo: & viſa eſt arca Teſtimonii in ipſius Templo.* Hoc eſt,

c. vii. 6, 17.

vii. 28.

est, si rectè interpretor, Aperto cœlo, visum est *Shechinah*, sive Gloria Christi, quæ cooperuit arcam fœderis in Sanctuario. Quemadmodum Stephanus Protomartyr, aperto cœlo, vidit Gloriam Dei, & Filium hominis ad dextram Dei. Atque huc referendum est, opinor, celebre vaticinium Jeremiæ Prophetæ, *cap.* iii. 16, 17, *&c.* cùm nova Jerusalem, non arca fœderis, erit solium Jehovæ. Act. vii. 55, 56.

His indiciis & testimoniis Propheticis, satìs, opinor, constat, in sæculo venturo & regno Christi fore aliquam præsentiam numinis visibilem & solennem, quam nuncupamus *Shechinah.* Sed notandum præterea: id quod Hebræi dicunt *Shechinah*, Græco stylo, tam novi fœderis, quàm apud Septuaginta Interpretes, dicitur δόξα, vel δόξα τοῦ Θεοῦ, ut notum est satìs, crebrísque exemplis comprobatum *. Atque hâc pariter voce utitur Sanctus Johannes, séque vidisse ait, *Gloriam Dei*, τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, residentem in sanctam Jerusalem quæ è cœlo descendit: Ꝟ. 10 & 11. Angelus illi monstravit τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔχουσαν τὴν ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Dein omni genere lucis & splendo- *Confer.* Joh. xvii. 24.

* *Vid.* Exod. xxiv. 16, 17. & xxxiii. 18. & xl. 34, 35. 1 Reg. viii. 11. Isa. vi. Habback. iii. 3, 4. Joh. i. 14 & xii. 47, 55. Heb. ix. 5. Rom. ix. 4.

ris

ris hanc Civitatem in ſequentibus illuſtrat, hanc Gloriam depingit. Atque *Faciem Dei* viſuros eſſe Millennii compotes, diſertè aſ-
Cap. xxii. ſerit.

Duplici modo & ſtylo, ut vides, ſignificavit Propheta, futurum in novis Hieroſolymis, in regno Chriſti & ſanctorum, divinum *Shechinah*. Sed me rogabis forſan, Quid ſit *Shechinah?* cùm toties ipſius hîc fiat mentio, & apud alios Scriptores: qui tamen negligunt, aut nimis arduum eſſe ducunt, quid illâ voce intelligendum ſit, luculenter exponere. Neque ego prorſus illud in me ſuſcipio, aut definire ſatagam accuratiùs: At ſi locum veniâmque dabis digreſſiunculæ, ſtatum quæſtionis aperiam: ut aliis fiat minùs difficile, aut rem penitus expedire, aut ſaltem ubi hæret aqua, deprehendere.

Vox שכינה non occurrit, quod ſciam, in Bibliis Hebræis: in Targum autem ſæpius, & apud Rabbinos: deducitur, ut notum eſt, à שכן *habitare* vel *commorari:* ſignificátque, ſenſu communi accepta, *habitationem* vel *commorationem.* Quòd verò ad ſignificandam præſentiam divinam peculiariter, aut Majeſtatem divinam, adhibita fuerit illa dictio, fecit, opinor, uſus iſtius verbi שכן apud Moſem, cùm præſentia Dei ſingularis in monte Sinai, aut in Taberna-

Tabernaculo, aut alibi, exprimitur, *Exod.* xxiv. 15, 16. & cap. xxv. 8. & cap. xxix. 45, 46. & xl. 35. & *Deuter.* xxxiii. 16.

Hæc de voce, ſed quid Res ſit, quæritur: *Shechinah* latè ſumptum, uſurpatur ad deſignandum quodlibet effectum notabile præſentiæ divinæ; minùs latè, præſentiam divinam ſub aliquâ ſpecie, aut ſigno *viſibili*, denotat. Denique, ſtrictiſſimè, præſentiam Majeſtativam, ut aiunt: in materiâ aliquâ lucidâ, igneâ, aut candeſcenti exhibitam, ut in Rubo igneo, ad Moſem: (*Exod.* iii. 2. *Deut.* xxxiii. 16.) In columnâ Ignis, aut columnâ nubis, ad Iſraelitas in deſerto. (*Exod.* xiii. 21, 22. *Num.* xiv. 14.) In monte Sinai, (*Exod.* xix. 18. & xxiv. 15, 16, 17, &c. xxxiii. 18, 21. & *Deut.* xxxiii. 2.) Ad Tabernaculum, *Exod.* xxv. 8. & xl. 34, 35. *Lev.* xvi. 2. *Num.* ix. 15. & in Sancto Sanctorum in Templo. 1 *Reg.* viii. 10, 11. 2 *Chron.* vii.

Atque hujuſmodi *Shechinah* Majeſtativum hoc loco ſubintelligimus, & expectamus in futuro ſæculo. Conſtátque duabus, ut vides, partibus; parte materiali & ſpirituali. Prima ſolet eſſe aliquo modo lucida aut albeſcens; ut Lux ipſa, Ignis, Æther, nubes aut fumus albicans, & hujuſmodi. Atque hæc ſubſtantia lucida creditur ab *Abarbinele* unica, &

ſemper eadem: nempe illa ipſa lux primigenia quam Deus in principio creavit: eâ utitur, ut vehiculo, cùm ſe quodammodo conſpicuum exhibet. Sed utcunque id ſit, quæritur præcipuè de parte alterâ: quæ ſit illa ſubſtantia ſpiritualis, quæ ſubjacet materiæ illi tenui & ſplendeſcenti. Vir optimus & eruditiſſimus, Joſephus Medus, cenſet Angelos ſemper ſubſtitiſſe *Shechinah*, neque aliam fuiſſe præſentiam aut ἐπιφάνειαν divinam, quàm Angelicam, ſub nomine Dei. Aliàs Deum ipſum eſſe ubique æqualiter præſentem: dici autem ſpecialiter præſentem, ubi ſatellitium Angelicum comparet. Non deeſſe quidem *Shechinah* comitatum Angelicum, facilè credo: ſed per modum comitatûs, cui præſidet & prælucet Dominus aliquis perilluſtris.

Tract. de Sanctit. Eccleſ.

Justinus Martyr *, Irenæus †, Tertullianus ‡, aliíque Patres plurimi, Τὸν Λόγον ſubfuiſſe

---

* In Apolog. 2. p. 95, 96. & in Dialog. cum Tryphon. p. 341, 342. & p. 356, 357. & alibi ſæpius.

† Lib. iv. cap. 17, 23, 37.

‡ Adverſ. Judæos, cap. 9. de carne Chriſti, cap. 6. adverſ. Marcion. lib. ii. c. 27. lib. iii. c. 6. & ad Praxeam, cap. 14. & ſequent. Theoph. Antioch. p. 99, 100. Euſeb. Demonſt. Evang. lib. v. c. 9. & ſequentibus, fuſiſſimè, & Hiſt. Eccleſ. lib. i. c. 2. Cyril. Hieroſ. Catech. c. 10. Præter hos antefignanos, conſule præterea, ſi libet, Novatianum de Trin. c. 25. & ſeq. Origenem, lib. vi. contra Celſum. Baſil. adverſ. Eunom. Chryſoſt. in Gen. Hom. 41, 42, 48. & in Act. Hom. 16. Theodor. in Gen. quæſt. 92. in Exod. quæſt. 5. Hilar. de Trinit. 4, 5, 12. Ambroſ. de Fide ad Gratian. lib.

fuiſſe aiunt τῷ *Shechinah*, in commemoratis ſub veteri fœdere manifeſtationibus. Judæi, & inter Patres Chriſtianos nonnulli, ſtatuunt *Animam Meſſiæ* præextitiſſe temporibus incarnationis, ipsíſque originibus Gentis Judaicæ: ante Legem, & per totam œconomiam Legis & Prophetarum. Quòd ſi cum *Logo* conjunctam eſſe ſupponant per illa tempora, his non incongruens eſſet ſupponere, conjunctim cum eodem Logo conſtituiſſe *Shechinah* Patriarcharum & Prophetarum; atque motus illos à Cœlo ad Terras, reditúſque: & apparitiones, quandoque ſub humanâ ſpecie, quandoque aliâ: Meſſiæ attribuendas eſſe: neque hæc, aut hujuſmodi, in meram Divinitatem cadere.

Siquidem aliter vix poſſum intelligere Juſtinum Martyrem*, alióſque ex antedictis Patribus,

---

lib. i. c. 5. & de Fid. contra Arian. c. ult. Prudent. in Apotheoſi contra Patripaſſ. Sulp. Sever. Hiſt. Sacr. lib. i. Caſſian. lib. vii. de incarn. c. 9. Leon. Epiſt. 13. Iſidor. Hiſpal. de Nativ. Domin. c. 1. alioſque plures.

* *Juſtinus M. in Dial. cum Tryphone, ſæpiùs diſputat contra omnem motum localem, apparitionem, aut conſpectum Dei Patris, &* pag. 355, 356. *inquit, cùm Scriptura dicit,* Aſcendit Deus ab Abrahamo: *aut,* Locutus eſt Dominus ad Moſem: *&* Deſcendit Dominus ad videndam Turrim, quam extruxerant Filii hominum: *aut quando,* Clauſit Deus arcam Noæ forinſecus: μὴ ἡγῆσθε αὐτὸν τὸν ἀγέννητον Θεὸν καταβεβηκέναι, *&c.* Ne putetis ipſum ingenitum Deum vel aſcendiſſe vel deſcendiſſe quopiam: Nam ineffabilis ille Pater, & Dominus univerſitatis hujus, non venit in locum aliquem, neque deambulat: neque dormit neque ſurgit.——Neque mobilis eſt, neque

bus, qui ex inviſibilitate Dei Patris, ejuſdémque infinitate & omnipræſentiâ, probare volunt, Deum Patrem nunquam apparuiſſe: nec deſcendere poſſe, aut aſcendere, aut ullo modo locum mutare. Non video, inquam, hæc argumenta, ab inviſibilitate & omnipræſentiâ divinâ deducta, pro Deo Patre magis valere, quàm pro Deo Filio: niſi ſupponas Animam Meſſiæ præextitiſſe, atque τῷ Λόγῳ unitam fuiſſe, ante ſuam incarnationem: ab eâque, unà cum Angelis, hæc omnia fuiſſe præſtita. Aliter enim ὁ Λόγος ſimplex, nulli unitus creaturæ, Angelicæ aut humanæ, eſt inviſibilis & omnipræſens, perinde ac Deus Pater.

Sed, ut ad rem noſtram redeamus, utcunque hoc ſit quoad Phænomena illa veteris Teſtamenti ante incarnationem Dei: (De quâ re, ſi Deus vitam & valetudinem dederit, alibi erit diſſerendi locus) *Shechinah* illud de quo hîc loquimur, quod in ſæculo venturo, in Regno Chriſti & Sanctorum, elucebit, eſt ipſe Chriſtus, in corpore ſuo glorioſo: Quod ſatìs apertè dicitur à Prophetâ, *cap.* xxi. 23. *Gloria Dei eam*, nempe Civitatem, *illuſtrat*:

---

que loco ullo, atque adeò neque mundo univerſo comprehenſibilis: ut qui antè extitit quàm mundus eſt conditus. Quonam igitur modo Ille, vel alloquatur aliquem, vel conſpiciatur ulli, vel in minimâ parte Terræ appareat? His paria & gemina reperies apud cæteros Patres prænotatos.

& *Lucernâ*

& *Lucerna ejus eſt Agnus.* Hujuſce Gloriæ ſpecimen dedit in terris, carne adhuc amictus Luc. ix. Chriſtus, in ſuâ Transfiguratione. Dein è 32. cœlo, in manifeſtatione factâ Sancto Stephano & Saulo. Sed Illuſtriſſima erit illa ἐπιφάνεια, illud *Shechinah*, cùm veniet Chriſtus in flammis ignis, myriadibus Angelorum comitatus, ſub hujuſce mundi exitu & excidio; & ferè ſolet adjungi cum illo adventu Chriſti vox *Gloria*, vel *Gloria Dei*: quod reſpondere τῷ *Shechinah* & Majeſtativam Dei præſentiam pariter ſignificare, ſuprà notavimus. Atque hanc Gloriam & divinam præſentiam in novis cœlis & terris reſeſſuram, non uno modo nobis indicavit Sanctus Johannes, ut priùs oſtenſum eſt.

Sed notare licet ulteriùs, in Gloriâ Regiâ & Majeſtate Chriſti repræſentandâ, Authores ſacros exhibere, primò, Perſonam Chriſti: dein, ipſius comitatum aut ſatellitium; poſtea ſedem, & civitatem regiam: denique ſolium aut thronum Principis. Gloria Perſonæ Chriſti non ſemel deſcribitur in Apocalypſi, ſempérque in formâ lucidâ aut flammeâ. Capite primo, ℣. 13, &c. de Filio hominis verba faciens Propheta, *Lucebant*, inquit, *caput & capilli, inſtar nivis: Oculi erant ut flamma ignis: pedes inſtar chalcolibani, ardentis in fornace. Vultus*

tus denique inſtar Solis, cùm ſplendet in ſuo vigore. Quid his fortius, clarius aut illuſtrius? niſi forſan deſcriptio illa quæ ſequitur Capite quarto, ubi Rex, throno inſidens, dicitur aſ-
℣. 3. pectu *ſimilis Lapidi Jaſpidi & Sardio.* Et *in circuitu throni erat Iris, ſpecie ſimilis Smaragdo.* Dein, quoad comitatum Chriſti, conſtabit ex Angelis lucis: ut paſſim dicitur in ſacris Literis antea citatis. Denique, ad Civitatem Regiam quod ſpectat, Civitatem magni Regis, ſanctam Jeruſalem è cœlo dilapſam, notiſſimum eſt, ipſius gloriam per omnigenas gemmas fulgidas & colorum lumina à Prophetâ depingi, capite viceſimo primo, ℣. 10, 11. dein ℣. 18, 19, 20, 21. Non autem hîc lapides ipſos, quorum nomina recenſet Propheta, nudè & literaliter, quis unquam intellexit. Æquum tamen eſſe videtur, ut ſit aliquid viſibile, & illuſtre, quod per has lucidas gemmas adumbratur. Qui Iridem pinxit in guttis aquæ, nubéſque, oriente aut occidente ſole, tantâ pulchritudine, tot coloribus adornat: Illi facile eſt & integrum, in ſuo corpore Æthereo, aut vicino cœlo, omnimodas lucis formas & variegatam gloriam: ſupra omnium gemmarum, aut materiæ terreſtris qualitercunque purgatæ, nitores & mutuatitia luna: excitare & exprimere.

Neque

Neque novum mihi videtur, aut præter morem ſacri ſtyli, per gemmarum imagines adumbrare *Shechinah.* Pectorale Pontificis (ubi Urim & Thummim, & reſponſa divina) compoſitum fuit, juſſu Dei, ex multis gemmarum ſpeciebus & ordinibus. *Exod.* xxviii. 15, 16, &c. In Monte etiam Sinai cùm Deus apparuit, in pavimento Sapphirino ſtetiſſe dicitur, claritate cœleſti circumcinctus, *Exod.* xxiv. 10. His adde, ſi libet: Cùm futura Eccleſiæ gloria deſcribitur ab Iſaiâ Prophetâ, (*cap.* liv. 11, 12.) Et Paradiſus ab Ezekiele, (*cap.* xxviii. 13.) repræſentatio fit utrobique per gemmas & gemmata, ut in hâc Ideâ Apocalypticâ.

Sed ut pergamus: His licèt argumentis & exemplis plùs quàm verſimile fiat, pertinere ad ſtatum millennem & ad civitatem ſanctam τὸ *Shechinah:* Cætera tamen quæ eò ſpectant, difficile eſt expedire, aut hypotheſin aliquam inſtituere, in quâ coëant & concurrant tot & tam diverſæ conditiones & characteres, quibus inſignitur hæc civitas ſancta in tribus ultimis capitibus hujus admirandæ Prophetiæ. Illud etiam difficultatem auget, quòd ambiguum ſit, ex his characteribus quot & quinam ῥητῶς & ad literam: quinam verò συμβολικῶς ſunt interpretandi. Eccleſiam Chriſtianam Trium-

Triumphantem, in hâc ideâ Civitatis gloriosæ repræsentari, communis est sententia; Idque eam præcipuè ob rationem, quòd ipsius fundamentis inscribi dicantur nomina duodecim Apostolorum, ℣. 14. Atque nomine duodecim Tribuum Israelis, ipsius portis, ℣. 12. Quo quidem nomine & titulo designari solet in Apocalypsi verus Dei populus. Denique hæc civitas disertè dicitur ab Angelo *Sponsa Agni*, ℣. 9 & 10.

Cum verò hîc repræsentari aiunt Ecclesiam Triumphantem, intelligenda est, ut mihi videtur, Ecclesia Triumphans in terris, sive in Terrâ novâ & cœlis novis: quæ nimirum
xxi. paulò antea viderat Propheta: ℣. 2. Viditque pariter descendentem de cœlo hanc Civitatem sanctam: ℣. 2 & 10. constitutam nempe ex sanctis resuscitatis in primâ Resurrectione. Neque ulla quidem est, propriè & strictè loquendo, Ecclesia Triumphans in cœlis: vel ante, vel post resurrectionem. Ante resurrectionem non patet sanctos esse in statu visibili, aut in societate visibili: sed eorum animas apud Deum reconditas esse, & Deo vivere. Post resurrectionem autem, nempe universalem, cùm Christus tradiderit Regnum in manus Patris, non erit ultrà forma aut facies Ecclesiæ, sed Deus erit omnia in omnibus.

Nec

Religio Christiana sub Christo capite, in no-
vis cœlis & nova terra, sed non partium muta-
ta: tam quoad cultum externum, quàm ani-
morum sanctitatem: Et quod utrique præluce-
re debet, veritatis revelationem multo clariö-
rem, plenioremque magnique diffectam, quàm
qua fruimur in hoc sæculo. Proveniet
Religio prædarum, una cum genere humano,
ad suam puritatem & perfectionem; Atque
omnis religionis infirmæ fundamentum est
Religio Adamæ; à qua oriuntur, & in
quam reflectuntur, ut flumen in Oceanum,
omnes œconomiæ particulares à Deo con-
fictæ.

In regenda & perficienda gente humanâ,
tres videntur constitutæ œconomiæ religiosæ
divinæ providentiæ; Quarum prima erat œco-
nomia Senis & exterorum operum: cum ex-
igua lumine aut notitiâ rerum divinarum. Se-
cunda vero, œconomia effectus, interioris vi-
tæ & facti Evangelici: cum multo majori
lumine & notitiâ rerum divinarum, imper-
fectis tamen & incompletis. Tertia, in fa-
cula Venturo, hanc omnia complectetur, exi-
que œconomia lenitis, auctus, & removet
cum claro plenoque lumine & notitiâ rerum di-
vinarum, pro ratione status terreni. Evange-
cunt

Religio Chriſtiana ſub Chriſto capite, in novis cœlis & novâ terrâ, ſed non parum mutata: tam quoad cultum externum, quàm animorum ſanctitatem: Et quod utrique prælucere debet, veritatis revelationem multo clariorem, pleniorem, magíſque diſtinctam, quàm quâ fruimur in hodierno ſæculo. Provehitur Religio gradatim, unà cum genere humano, ad ſuam puritatem & perfectionem; Atque omnis religionis *inſtitutæ* fundamentum eſt Religio *Naturalis*; à quâ oriuntur, & in quam refunduntur, ut fluvii in Oceanum, omnes œconomiæ particulares à Deo conſtitutæ.

In regendâ & perficiendâ gente humanâ, tres videtur conſtituiſſe œconomias religioſas divina providentia; Quarum prima erat œconomia *ſenſûs* & externorum operum: cum exiguo lumine aut notitiâ rerum divinarum. Secunda verò, œconomia *affectûs*, interioris vitæ & ſacri Enthuſiaſmi: cum multo majori lumine & notitiâ rerum divinarum, imperfectis tamen & incompletis. Tertia, in ſæculo venturo, hæc omnia complectetur, erítque œconomia ſenſûs, affectûs, & *rationis:* cum claro plenóque lumine & notitiâ rerum divinarum, pro ratione ſtatûs terreni. Evaneſcent

cent ritus, ceremoniæ, & rerum umbræ: Virtus pura & pura Veritas, inſtar liquidæ lucis, totum orbem implebunt. Chriſtus dixit Judæis (*Luc.* vii. 28.) *Inter genitos ex mulieribus nullus eſt major Prophetâ Johanne Baptiſtâ: Sed qui minimus eſt in regno Dei, major eſt eo.* Nempe quoad amplitudinem ſcientiæ & rerum divinarum cognitionem: cultúmque Dei in ſpiritu & veritate. O præclaros dies, ſæculum verè aureum, vitam beatam: Adveniat hoc Regnum tuum, Domine: Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, ſic & in terris. Te citò venturum promiſiſti, & renovaturum omnia: Quid moraris uſque? quid tardat currus tuos? quid rotas quadrigarum ſufflaminat? *Pereant omnes inimici tui: Et qui te diligunt, ſint inſtar Solis orientis, & procedentis in ſuo robore.*

Apoc. xxi, xxii.

Judic. v. 31.

Hæc de ſtatu Millennii breviuſculè. Cætera quæ eò ſpectant, quærenda ſunt, ſi libet, in præfatâ *Theoriâ*. Sequuntur, in exitu Millennii, Judicium finale & Reſurrectio ſecunda: dein rerum omnium Conſummatio. Fateor non memorari explicitè & nominatim in ſacris Literis aut Reſurrectionem ſecundam, aut Judicium ſecundum: ſed utrumque innui-

Apoc. xx. 4, 5. & 12.

cent ritus, ceremonias, & rerum umbras: Vitulus pinguis & pura Veritas, instar lucidæ lucis, eorum oculos implebunt. Christus dixit Judæis (Luc. xii. 28.) Inter genitos ex mulieribus nullus est major Propheta Johanne Baptista: Regnum autem cœlorum violenta patitur, & violenti diripiunt illud. Quomodo amplitudinem scientiæ & rerum divinarum cognitionem: culmenque Dei in spiritu & veritate. O præclaros dies, lucem illam vere auream, vitam beatam! Advenit hoc & optatum tuum, Domine: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, fic & in terris. Te cito Apoc. xxi. xxii. venturum promisisti, & renovaturum omnia: Quid moraris usque? quid tardat curtus tuos? quid rotas quadrigarum fulfaminat? Petrus Judic v. 31. Dies Solis ardens, & præcedens ira Dei vorabit.

Hæc de Iesu Millenarii brevitucula. Certe-ra quæ eò spectant, quærenda sunt, si libet, in præfata Treverica. Sequuntur, in exitu Millenarii, Judicium finale & Reformatio secunda: dein rerum omnium Consummatio. Pater non memoratu explicare & nominatim in Christi Litteris aut Reformationem secundam, Apoc. xx. aut Judicium secundum: sed utrumque simul- 4. 5. 12.

Cap. XII.

De Cœlo & Inferno: Quale sit Cœlum Christianorum, & quatenus locale. Quid sit Infernum: ubi detur Infernum Subterraneum: vel aliud ullum locale, corporeum, & externum, ante Diem Judicii & Conflagrationem Mundi: De pœnis Inferni, an finita vel infinita, vel indefinita censenda sint.

A Cum est de rebus humanis in Terra: jam Cœlum & Infernum contiderandi veniunt. Nomine Cœli, Christiani intelligunt sanctum locumque felicitatis futuræ: sive sedes Animarum Beatarum. Atque has sedes in sublimi sitas, veras sedes: in regionibus altis & à Terra remotis, quas Cœlum appellamus. Hæc in re doctrina Christiana cum sapientissimorum inter Gentes, & Philosophorum placitis, convenit: qui, à cœlo deducas, eò semper remittebant quæ sede in terris bene gesserant, Animas humanas. Poetæ

vero

Cap. XI.

De Cœlo & Inferno: Quale ſit Cœlum Chriſtianorum, & quatenus Locale. Quid ſit Infernum: an detur Infernum Subterraneum: vel aliud ullum locale, corporeum, & externum, ante Diem Judicii & Conflagrationem Mundi. De pœnis Inferni, an finitæ vel infinitæ, vel indefinitæ cenſendæ ſint.

Actum eſt de rebus humanis in Terrâ: Jam Cœlum & Infernum conſideranda veniunt. Nomine *Cœli*, Chriſtiani intelligunt ſtatum locúmque fœlicitatis futuræ: ſive ſedes Animarum Beatarum. Atque has ſedes in ſublimi ſtatuunt, versùs ſtellas: in regionibus altis & à Terrâ remotis, quas *Cœlum* appellamus. Hâc in re doctrinæ Chriſtianæ cum ſapientiſſimorum inter Gentes, & Philoſophorum placitis, convenit: qui, à cœlo deductas, eò ſemper remittebant quæ ſeſe in terris bene geſſerant, Animas humanas. Poëtæ verò

verò, gens audax & exlex, qui pro libitu fingunt & refingunt antiquorum dogmata, & veritatem larvâ obducunt, Campos ſuos Elyſios, Beatorum ſedes, in terris, & neſcio quibus Inſulis Fortunatis: aut, quod adhuc magìs incongruum eſt, ſub terris, vel in regionibus ſubterraneis, conſtituunt; Ita craſsè philoſophatur Virgilius, ad captum guſtúmque populi: ídque forſan ex obſcurâ & corruptâ quâdam notitiâ, aut antiqui, aut futuri Paradiſi. Verum quidem eſt, vitâ beatâ fruituros eſſe ſanctos in Terrâ novâ & Paradiſiacâ: Hîc autem de illâ beatitudine mediâ non agitur: Sed de ſupremâ beatitudine & ſede ſanctorum, poſt ultimam Reſurrectionem, expleto Millennio: cùm, cœleſtia corpora induti, mutatis ſedibus, conſummatâ gloriâ & fœlicitate gaudebunt.

Has ſedes eſſe Cœleſtes, vel ſupercœleſtes, conſentiunt omnes Chriſtiani: Dixi, *vel Supercœleſtes:* Doctores enim Scholaſtici dicunt, Cœlum quoddam *Empyræum*, ſive igneum, cæteris omnibus ſuperius, fore habitaculum ſanctorum & beatorum in æternum. Sed præterquam quòd nullum nobis appareat, ope ſenſûs aut rationis, hujuſmodi cœlum igneum, præter Solis & Fixarum corpora: Non eſt is cœlorum ordo quem ſibi fingunt hi Doctores,

nec

lis eſt ſphæra ignea in extimâ parte Orbis ſublunaris: & in Fixarum ſphæris materia ignea non in finibus aut extremitate orbis, ſed in medio habitat, ubi ſydus lucidum flammeúmque conſtituit. Ac niſi in his flammis, in Sole putà, aut alio aſtrō, Tabernaculum pones animabus Juſtorum, nihil præterea Empyræum in cœlis reperies.

Quanquam verò figmentum mihi videatur Cœlum Empyræum, ſenſu & ſitu ſuprà expoſitis: nihil tamen impedit, quo minùs credamus, inter orbes cœleſtes, ut inter ſtellas, alios aliis eſſe magìs lucidos, flammeóſve: atque, ut ita dicam, glorioſos. 1 Cor. xv. Ubicunque verò eſt *Shechinah*, ſive glorioſum Chriſti Corpus, ſpargit radios & lucem inſtar novi ſyderis: & in vicinia circumcirca habitabunt Beati, veluti ſub ſolio gloriæ. Id ſæpius dixit Chriſtus, Patrémque moriturus ſic alloquitur: *Pater, quos mihi dediſti, velim, ut ubi ſum ego,* Joh. xii. 26. *& illi ſint mecum: ut intueantur gloriam illam* xiv. 3. xvii. 24. *meam, quam mihi dediſti. Quia dilexiſti me ante jactum mundi fundamentum.* Has autem ſedes, hunc locum, ſtrictè definire, non eſt penes nos hodie, neque multùm intereſt: Quandoquidem verò *in cœlis habitaculum, hæreditatem in Luce*, habituri ſunt ſancti; probabile eſt ſedes eorum fore, non tantùm ſu- 2 Cor. v. 1. Col. i. 12.

pra Orbem Lunæ, ſed omnium etiam Planetarum atmoſphæras aut umbras: in regionibus illis æthereis, ubi lux perennis ſinè nocte. Denique quum Chriſtus nos docuerit, *In domo Patris ſui multas eſſe manſiones*, æquum eſt ſupponere quemlibet ſanctum, vel ſanctorum cœtum, pro ratione ſuæ puritatis & perfectionis, propiùs ad *Shechinah*, ſive ad ſolium gloriæ, ſtationem ſuam habiturum.

Eph. iv. 10. Joh. xiv. 2.

Hæc de loco & ſede Beatorum. Quoad eorum ſtatum, (utrumque enim nomine *Cœli* comprehendi diximus) putà genus & modum fœlicitatis, quâ, in his ſedibus æthereis, fruituri ſunt ſancti: hîc meritò locum habet dictum Apoſtoli, *Neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis, à quibus ipſe diligitur.* Hæc ſuperant ſenſus hodiernos, & cogitationem humanam. Conſtat tamen, ea, quæcunque ſint, referenda eſſe omnia, vel ad Corpus, vel ad Animam. Quale Beatis autem futurum ſit in cœlis Corpus, tam quoad materiam, quàm formam, pro virili explicuimus, capite ſeptimo & octavo. Quod, præter ſuas dotes eximias, immune erit omnis mali, ægritudinis, aut moleſtiæ, quibus affligimur in hâc carne. Atque etiam rationis imperio libenter obtemperabit, & ſinè luctâ:

1 Cor. ii. 9.

ad

ad omne genus obſequii paratiſſimum. Dein, ad Animam quod ſpectat, omnes ipſius facultates adoleſcunt, & ad ſummam perfectionem aſpirant in illo ſtatu. Senſus, affectus, mentíſque operationes omnes fiunt vegetiores: ad majora etiam, & illuſtriora objecta terminantur.

Non deerunt imprimis nova & admiranda objecta ad occupandos ſenſus externos; cùm ſupra omnes Planetas elati, Mundanum Oceanum intuebimur, & natantes in vaſto gurgite innumeros Terrarum Orbes, ſuis incolis repletos. Acies enim oculorum, vel facultas viſiva ſuo modo conſtituta & ordinata, omnium ſpecillorum ſuperabit vires: & objecta multo majora & remotiora attinget & complectetur, quàm quæ diſcernimus in hoc craſſo aëre. Dein, cùm Stellas Fixas contemplabimur, perennes cœlorum Ignes: tot Soles prodigioſæ magnitudinis: innumerabiles præterea, & repetitos uſque & uſque per immenſa ætheris ſpatia: Quam voluptatem, quos animi motus excitabit hic conſpectus Univerſi? Magnus eſt Deus, Deus noſter, univerſitatis rerum Author & Opifex.

Denique, præter magnificentiam Operum Dei, eximia erit pulchritudo in facie Cœlorum: ſi Stellæ, inſtar tot gemmarum diverſi

ordinis & generis, diversâ gloriâ & variis coloribus fulgeant. Dum in confiniis & commissuris Orbium, radiis variè refractis, novæ luces & Irides, & multiformes Species & Splendores exoriuntur: Quales à Prophetâ depinguntur in Civitate sanctâ, *Apoc.* xxi. 18, 19, *&c.* Illud præterea adjiciendum, cùm stationem aut sedes nacti fuerimus in regionibus illis æthereis supra omnes Planetas, non hemisphærium tantùm, aut dimidium cœli, ut hodie: sed Sphæram integram, & magni Mundi ambitum & amphitheatrum simul spectabimus: Palatium magni Regis, cum suo apparatu & supellectile splendidissimâ. Quid tandem, quantúmque adjiciat huic cœlesti spectaculo Divinum *Shechinah*, non me penes est exprimere.

Sed quid sensus externos moramur? In contemplationibus mentis & affectuum motu, Sanctorum in cœlo summa erit fœlicitas. Hæc autem fœlicitas nos fugit, vel, ut loquitur Apostolus, *non ascendit in cor hominis*, in hodierno statu. Scimus hoc utique, Quo majora & præstantiora sunt intellectûs objecta, eo purius pleniúsque mens percipit gaudium in eorum contemplatione; Scimus etiam, naturâ divinâ, & perfectionibus ipsius, nihil esse majus in rerum universitate: neque par, aut secundum

cundum per finita intervalla; Ad hæc proinde clarè conſequens eſt, in contemplatione & amore Dei, animabus ritè præparatis, ſummam orituram eſſe beatitudinem. Hactenus in luce res eſt. Hujus autem beatitudinis, vel infimos gradus, aut levem ideam, nec verbis efferre, nec cogitatione aſſequi poſſumus, in hâc vitâ; Adeò res eſt aliena & remota ab hodiernâ ſorte vera fœlicitas.

Sed ut progrediamur pauliſper: Pro ratione incrementi & profectûs in cognitione Dei, creſcunt ejuſdem amor & admiratio: quibus affectibus in naturâ humanâ nihil ſuavius aut beatius. Dein, auctum iri in cœlis, ad extremum conatum captúmque, cognitionem noſtram de rebus divinis, teſtatur Scriptura ſacra, ſuadétque ratio multis modis. Hìc, inquit Apoſtolus, infantum inſtar, aut parvulorum, ſapimus: illîc, ut in ætate virili & maturâ. *Hîc cernimus per ſpeculum & per ænigma, Illîc autem coram, aut facie ad faciem. Nunc ex parte novi, tum verò cognoſcam ſicut & cognitus ſum.* 1 Cor. xiii. Hæc verba Apoſtoli, quamcunque habeant vim latentem, ſigillatim & minutiùs excuſſa, id ſaltem in genere nobis indicant, perfectum expletúmque iri cognitionem noſtram, cùm in cœlis & inter cœlites verſabimur.

Idem

Idem etiam nobis indicat ratio, & natura rei: quandoquidem in vitâ cœlesti concurrent omnia, quæ scientiam nostram promovere aut dilatare poterunt. Adjumenta cognitionis, aut inquisitionis stimuli & incitamenta, quæ proveniunt à sensibus externis, eorúmque notitiis, fortiora erunt atque efficaciora, multoque latiùs se extendent, quàm quò nos ferre valent hodierni corporis organa: sive in minutis discernendis, sive in longinquis. Dein à puritate & tenuitate corporis cœlestis, vis rationis & ingenii clarior evadet & penetrantior; Et in omni ordine motuum & contemplationum, mens assurget ad intelligentiam & præstantiam Angelicam. Denique, à puritate animi simul & corporis, dispositi habilésque reddemur ad capiendum Deum; Divinos influxus & illuminationes intelligo, quæ superant dona naturæ, quantumlibet exaltatæ. Veritas illa æterna, Lux intellectualis, sese diffundit ubique, sed recipitur ad modum Recipientis: Animæque pro amplitudine suæ cognitionis, & affectuum puritate, capaciores fiunt numinis, & afflatus radiósque cœlestes magis hauriunt. Hæc crusta carnis, hoc lutamentum, quibus hodie obducimur, luci divinæ aditum vix præbet: sed à scintillis quas aliquando percipimus, plenum jubar, ut à primitiis

primitiis meſſem, expetimus & expectamus.

His omnibus addi ſolet, velut apex & complementum fœlicitatis noſtræ in cœlis, *VISIO BEATIFICA.* Viſionem autem hîc intelligimus, vel corpoream & externam, vel incorpoream & intellectualem. Quatenus eſt corporea, erit viſio τῆ *Shechinah*, ſive Domini noſtri Jeſu Chriſti in corpore ſuo glorioſo. Deus enim in ſeipſo eſt inviſibilis: utpote purus putus ſpiritus. Viſio incorporea erit contemplatio Naturæ divinæ: & in eâdem, velut in ſpeculo, utriuſque mundi: æterni ſive Idealis, & externi & temporarii. *Mundum Idealem* appello rerum eſſentias ſive Ideas, & veritates æternas & immutabiles, quæ ex earum rationibus & reſpectibus oriuntur. Rerum omnium poſſibilium ordines, à ſummo numine, vel Ente infinitè perfecto, per omnes gradus intermedios, ad infimam rerum claſſem & proximitatem nihili. Hæc omnia perſpicuè contemplari, velut aperto ſinu Patris: prout ordinantur lucéntque in intellectu divino, eſt viſio verè Beatifica.

Diximus autem hanc viſionem contemplativam utrumque mundum complecti; æternum illum & immutabilem in Intellectu divino: ac hodiernum, temporarium, mutabilem, qui à voluntate Dei pendet regitúrque.

Atque

Atque hîc etiam ſeſe aperit immenſus contemplandi Campus: cujus partem minimam vix attingere poſſumus in hâc vitâ. Neque numerum, neque ordinem, neque magnitudinem, neque perfectionem, neque viciſſitudines & periodos rerum conditarum intelligimus. Exiguæ Telluris noſtræ ſupellectilem: Animalium, Plantarum, & rerum inanimatarum hiſtoriam naturalem: multo magis eorundem vires & cauſas, magnâ ex parte ignoramus. Sed innumeri ſunt præterea Mundi Planetarii, apparati & inſtructi, perinde ac hic noſter, omni rerum genere, animatarum & inanimalium. In his contemplandis multifariam Dei ſapientiam, & inexhauſtam fœcunditatem admirabimur: dum varietatem illam multiformem, novam faciem, & novum apparatum in ſingulis: ubique tamen aptum, pulchrum & accommodatum, intuemur & meditamur:

——*Facies non omnibus una,*
Nec diverſa tamen, qualem decet eſſe ſororum.

Sed præter ordinem rerum naturalium in ſingulis Planetis vel Mundis Planetariis, eſt etiam ordo moralis in unoquoque, vel œconomia Religioſa: quâ diriguntur Incolæ cujuſque

que Orbis in colendo numine, & in virtutis ac veritatis ſtudiis, ut fœlicitatem tandem conſequantur. In his œconomiis religioſis, (quarum eſt, inter Orbes innumeros, infinita varietas) non tantùm ſapientiæ divinæ, ſed etiam bonitatis ſimul & juſtitiæ, quàm maximè elucet gloria: In his primaria reconduntur Providentiæ myſteria. In œconomiâ hujuſce mundi noſtri, omnes implet partes *Myſterium Meſſiæ*, ut Alpha & Omega: Quid alibi Mundorum agatur, planè neſcimus: ſed ab uno exemplo ſi de reliquis judicare liceat, credendum eſt in ſingulis nova eſſe argumenta admirandæ ſapientiæ, ſub aliis atque aliis formis & miniſteriis. Hos autem Theſauros recludere & introſpicere: hæc arcana Providentiæ: hanc omnium religionum, per immenſum univerſum, ut ita dicam, *Theoriam:* Quæ gaudia, quos motus animi, ſenſúſque lætos, excitaret hic proſpectus, hæc contemplatio! nihil dulcius eſt, quàm progredi & proficere in præclaris ſtudiis: & in potiundâ, quam quærimus, veritate.

Quid memorem præterea Stellas Fixas, nobiliſſima corpora: Quarum & grandior eſt moles, & excellentior materia, quàm illa Planetarum. Non hærent omnes in eodem laqueato tecto, ut nobis miſellis videntur: ſed

ſtatum Angelicum, ab intelligentiâ vulgari aut cogitatione alienum.

Recte monuit Sanctus Johannes, *Nondum apparet quid erimus:* nempe in cœlis. *Novimus autem fore, ut, cùm Ipſe apparuerit, ſimiles illi ſimus.* Dein Chriſtus ait nos fore ἰσαγγέλους. Proinde quoad Corpus conformes erimus Chriſto: quoad corpus animúmque conformes Angelis. Hæc in genere novimus. Continet autem in ſe hæc gemina conformitas multifariæ perfectionis ſemina: Hinc novam vim acquirimus ad omnes actus intellectûs, & ad contemplationem veritatis perficiendam: creſcítque, ad incrementa ſcientiæ, amor Dei & fœlicitas noſtra. Progredimur uſque & uſque in rerum divinarum cognitione, & tranſformamur de gloriâ in gloriam in imaginem ipſius Dei: donec perveniamus ad menſuram plenæ ſtaturæ Chriſti, atque unionem, neſcimus qualem quantámque, cum Deo & Chriſto.

Joh. xvii. 20, 21, 22, 23, 24.

Faxit Deus, ut fœlicitatem quam nondum concipere valemus, experiundo & fruendo tandem ſciamus: ſpretiſque voluptatibus & inani gloriâ hodierni ſæculi, in cœlo potiamur æternis. Per & propter Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Sequitur ut diſſeramus de *Inferno:* Quo nomine intelligunt authores Chriſtiani Locum [illegible]túmque

ſtatúmque damnatorum: ſive hominum Dæmonúmque malorum & miſerorum. Latini per *Inferos* denotant quandoque ſtatum Mortuorum in genere: Id quod Græci appellant Ἅδην, ſtatum abſconditum, vel *inviſibilitatis*, ut ita dicam. Quo etiam ſenſu & ſignificatione in ſacris Literis uſurpatur: ut abunde demonſtratum eſt à viris doctis. Sed uſus obtinuit apud plures, ut voce *Inferni* miſerorum carcer, vel improborum vitâ defunctorum locus pœnæ & cruciatûs denotetur: ídque in regionibus inferis. Secundùm hanc acceptionem vocis, quæramus, ſi placet, primò, An detur *Infernum Subterraneum.*

Dari multas & immanes ſub Terrâ cavitates, dubitare non licet. Quarum aliæ, aquâ: aliæ, igne: aliæ ſolo aëre replentur. Sed ex hiſce omnibus non facilè reperies ullam, cui rationes & conditiones Inferni convenire poterunt. Dicitur hic locus Infernus in ſacris Literis *Tenebræ exteriores*, & *Ignis inextinguibilis*; fieri vix poteſt, ut idem locus ſit tenebroſus ſimul & igneus: niſi multi ſpiſsíque fumi intermiſceantur. Unde anſam arripuiſſe nonnullos exiſtimo, fingendi crateres Ætnæos, vel montium Ignivomorum ora & fauces, eſſe oſtia vel oſtiola Inferni. His aſſentiri nequeo: Oporteret enim fingere, ex hâc hypotheſi,

vel

& effuſiones animi extra ſe rapiuntur, vel aperto pectore Deum intus recipiunt.

LICEAT id præterea his ſuperaddere, ad explicandam viſionem Dei: Myſterium, quod nunquam exhaurire poſſumus. Dicimur viſuri Deum in cœlis facie ad faciem, & *ſicuti eſt*. Hîc videmus Deum in ſuis operibus, ut in imagine: Illîc videbimus in ſeipſo. Hîc videmus Deum in ſuis Attributis, Illîc viſuri ſumus in ſuâ Eſſentiâ, aut in ſuâ propriâ Ideâ. Aliud nobis, in hoc ſtatu, videtur Bonitas Divina, Aliud Juſtitia, Aliud Potentia, Aliud Sapientia: Aliud Voluntas Dei, Aliud Intellectus. Quandoque videtur nobis agere Deus, quandoque non agere: nunc hoc, nunc illo modo. Proinde nec videtur nobis, Ens Simplex, nec Immutabile: Quinimo potiùs compoſitiſſimum: Plùs aut minùs pro re natâ, actuoſum: nec id uniformiter. Cùm verò videbimus Deum in ſuâ Ideâ propriâ, hæc omnia coaleſcent in unam ſimpliciſſimam & immutabilem naturam. Et hoc modo Deum contemplari, eſt videre Deum *Sicuti eſt*. Ens utpote Infinitè perfectum, Ens Entium, Liquida Gloria——

SED me reprimo: Quid balbutimus infantes de rebus maximis, quæ captum modulúmque noſtrum

noſtrum tantopere ſuperant: & in his terris, in his tenebris verſantes, nimium quantum fugiunt. Rapi nos oporteret in Tertium Cœlum, cum Sancto Paulo, ad diſcendum hæc ἀπόῤῥητα, hæc ſuprema myſteria. Silet ferè Scriptura ſacra, vel parcè & generatim tractat de ſtatu Animarum in cœlis, & fœlicitatis illius modis ac rationibus. Cùm memorat *flumina voluptatum*, aut *delicias Paradiſi*, aut *Coronas*, aut hujuſmodi alia, ad adumbrandam gloriam & fœlicitatem cœleſtem, more vulgari loquitur, ad uſum captúmque populi: qui ab his externis & ſplendidulis ſummum Bonum metiri & æſtimare ſolent. Præterea notandum,

QUUM duplex futura ſit fœlicitas ſanctorum, in Terris *novis* altera, ſub regno Chriſti, pro mille annis: In Cœlis altera, in rerum conſummatione, æternùm duratura: In ſacris literis multo plura reſpiciunt primam illam fœlicitatem, quàm ſecundam. Primam, inquam: utpote proximiorem nobis, & in viâ quæ ducit ad alteram: Ejus etiam rationes ſtatúmque faciliùs concipimus, quòd Terreſtris ſit, nec hodiernæ vitæ (exceptis malis & incommodis) multùm abſimilis. Altera verò, ſive Cœleſtis, toto genere differt ab hodiernæ vitæ rationibus & uſu: prorſúſque accedit ad

ſtatum

per cœlorum concava & profunda diſſeminantur effusè & indefinitè. In his matutinis & primò conditis ſtellis, æquum eſt credere, pro divinâ plenitudine & potentiâ, non deeſſe Incolas, ad canendum ſimul Dei laudes. Suos, inquam, habent incolas & animalia ſibi propria: Reliqua etiam omnia reculis noſtris multo majora, pro dignitate & magnitudine primariorum Mundi corporum.

Job. xxxviii. 7.

Denique, quod jam nos latet maximè, intuebimur in cœlo clariùs, *Mundi Intellectualis Syſtema*; Ordines intelligo Angelorum & Archangelorum, totámque illam Hierarchiam illuſtrem & glorioſam: intelligentiâ & Majeſtate Deo proximam, & in adminiſtrando Imperio Univerſi. Hujus Exercitûs cœleſtis cùm viderimus copias, claſſes, munia, dignitates & ſplendores, ſordeſcent omnia terrena, *non commemorabuntur præterita, nec venient in animum:* Id olim dixit Propheta de rerum ſtatu ſub regno Chriſti *in novis Terris:* multò magìs in cœleſti gloriâ præteritorum omnium obſcurabitur aut evaneſcet memoria. Rebus exiguis & minutis, quibus hîc diſtinemur, non erit ultrà locus: Optima, Maxima tunc obverſabuntur oculis & animo: Et in his contemplandis & fruendis æternùm hærebimus occupatiſſimi ſimul & beatiſſimi.

17. 16.

His

His dictis, quid de visione beatificâ sentiendum sit, paucis explicuimus. Si visionem intelligas corpoream, est visio Mundi externi modo sensibili, at sub specie multùm illustriori quàm hodie videtur. Præcipuè cùm divinum *Shechinah*, sive gloriam Christi, intuebimur. Si incorpoream, est aliud *Shechinah*, modò sic appellare liceat: aut visio Dei interna & intellectualis. Cujus visionis geminum est objectum, primò Idea Dei, & rerum omnium possibilium & æternarum: quæ dici potest *Idea antemundana*, & immobilis. Dein Idea rerum conditarum, sive mundi extra Deum: ab intellectu percepti in totâ suâ latitudine & duratione, per omnes ipsius vicissitudines & periodos, per omnes regiones universi, omnésque creaturarum ordines: totam denique sæculorum seriem, à principio temporis ad finem. Hæc dici potest *Idea Mundana*, vel speculum Providentiæ universalis. His objectis nihil majus, illustrius, aut divinius menti humanæ aut Angelicæ obversari potest. Et si à visione aut contemplatione oriatur fœlicitas, térque quatérque beatos dicimus, qui in hoc lumine vident lumen: qui ab hoc vitæ fonte hauriunt vitam: qui his deliciarum fluminibus inebriantur. Per ecstases Psal. xxxvi. 9, 10.

vel tot Inferna ſeparata, quot ſunt montes Ignivomi per terrarum Orbem; quod incongruum eſſet: vel unicam cavitatem continuam, ſeu regionem ſubterraneam caſſam, quæ ſubtercurrat & ſubjaceat ubique exteriori terrarum orbi: ut olim Abyſſus in Terrâ antediluvianâ. Cæterùm in hodiernâ Telluris conſtructione fieri non poteſt, ut inanis regio ſubtendat totum terrarum orbem. Regio enim illa, vel eſſet inferior Oceani fundo, vel eodem ſuperior & altior: ſi altior, inter Continentes & Inſulas, aliiſque multis in locis, interrupta eſſet per intercurrentem oceanum, atque ita Inferna diviſa & multifaria conſtitueret. Si verò infra Oceanum ponas, præterquam quod in originatione Telluris ex Chao, hujuſmodi regio vacua ſub Abyſſo conſtitui aut formari non poterat: ſiquis eſſet deſcenſus, oſtium, adituſve hujus Inferni, eò defluerent aquæ Oceani, aliæve ſubterraneæ, Ignémque extinguerent.

Non malè quidem creditur, dari Ignem, vel maſſam Igneam, in centro Terræ: & propterea eò loci collocandum eſſe Infernum, cenſent alii. Utique difficile eſſet, ex hâc hypotheſi, deſcendere aut pervenire ad Infernum, in ipſo corde Telluris ſitum. Gauderent mali: [illegible] futuri cruciatûs adeò inacceſ-

ſ

ſum & impervium eſſe. Quot regiones ſolidæ perforandæ, quæ moles & craſſities terræ, in hoc itinere? quantum temporis impendendum in viâ? Semidiameter Terræ habetur milliarium noſtratium ultra ter mille quadringenta: Solum ipſum eſt impenetrabile, quo autem foramine, aut ex quâ parte ſuperficiei Telluris, ad tantam profunditatem detur tranſitus, planè neſcimus. Præterea, conſtat Dæmonas non penitus includi in hoc meditullio: ſed potiùs vagari per aërem, quaſi in liberâ cuſtodiâ: dicitúrque Tyrannus ille Infernalis *Princeps aëris* in ſacris Literis: ubi ſuum habere imperium ſedémque & habitationem hodie, vel hodierno ſæculo, ab his oraculis docemur: atque tandem concluſum iri in Abyſſo in millenni Chriſti regno. Epheſ. ii. 2. Apoc. xx. 2, 3.

At mihi forſan objicies dictum Apoſtoli, Angelos malos detruſos eſſe in *Tartarum*, & tenebrarum catenis detentos. Præterea, Chriſtum deſcendiſſe εἰς κατώτερα τῆς γῆς. Denique ex uſu, tam ſacro, quàm vulgari, dicimur aſcendere in cœlum, & *deſcendere ad Infernum*. Ergo eſt locus ſubterraneus. Hæc argumenta rem neutiquam conficiunt. Primò enim ad Tartarum quod ſpectat, eâ voce apud antiquos ſignificatur mundus hic inferior, atque aër caliginoſus, quo circumcingimur: ut ſatis 2 Pet. ii. 4. Ephe 9, 10

notum eſt eruditis. Et in hunc Tartarum, ſive regionem aëris inferiorem & impuram, detruſi ſunt Angeli degeneres, à ſuis ſedibus æthereis expulſi. Quod verò dicantur *catenis* aut *vinculis teneri*, id more humano dictum eſt; quoniam ita cuſtodiri ſolent criminum rei, ne effugiant. Dein, quod attinet ad deſcenſum Chriſti εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, id non ſpectat ad mortem Chriſti, (ut ex aliis locis collatis abunde patet) ſed ad ipſius Incarnationem. Nempe cùm ad ſalutem nobis procurandam, relicto cœlo, in hanc terram infimam dignatus eſt deſcendere. *Infimam* dico, vel inferiorem, nempe reſpectu cœli: comparatio enim hîc inſtituenda eſt non inter partes Terræ, ſed inter partes Mundi. Denique, cùm dicuntur mortui *deſcendere* ad Inferos vel Infernum, id vel denotat *Sepulchrum*, quo deſcendunt corpora, tam bonorum quàm malorum; vel malis ſpeciatim attribuitur: malis enim & bonis, ut fata contraria, ita loca oppoſita aſſignare & addicere amamus: proinde cùm his cœlum, regionem ſublimem & lucidam: Illis è contrà, locum ſubterraneum & tenebroſum adaptare placuit; nec quidem tam facilè Animarum receptacula & cuſtodias in libero aëre, ac ſub terris, concipimus. Sed opiniones vulgares & rationes imaginariæ nihil faciunt ad definiendam

Pſal. cxxxix. 15. Joh. iii. 13. & cap. vi. dein Joh. viii. 23. & Act. ii. 19.

niendam rerum veritatem. Pergamus ad ſequentia.

Si nullum inveniri poteſt Infernum Subterraneum, Quæritur ſecundò, an detur ullum Infernum, corporeum & locale, ante diem judicii, & conflagrationem Mundi; vel an aculeis tantùm internis, furiiſque, agitentur & exerceantur Improbi, uſque ad diem illam Domini. Propendeo quidem in illam ſententiam, nullas fore pœnas externas ante diem Judicii generalis. Si Animæ manent nudæ & ſinè corporibus uſque ad illud tempus, res eſt extra dubium; ſaltem apud illos, qui Judicium externum, & apparatum judicialem, ad modum fori humani, in ſupremo die expectant. Nequeunt enim ſiſti coram tribunali Animæ nudæ & inviſibiles: nec æquum eſt damnari quempiam ad ſupplicia, indictâ & inauditâ causâ.

Aiunt, ſcio, prout ſuprà notavimus, privatum & particulare judicium inſtitui, ante illud generale, de ſingulis animabus, ſtatim ac exierint è corpore: Idque aliquatenus recipi poteſt, modò nihil externum eo nomine intelligant: ſed internam nemeſin, quâ quiſque ſuos patitur manes: & conſcientiâ propriâ, teſte ſimul & Judice, ſeſe habet inſtar rei & damnati: pœnáſque luit pro ratione ſui ſcele-

ris, αὐτοκαλάκριτος. Sed de ſupplicio externo & corporeo hîc agimus, eíque locum eſſe non poſſe videtur ante Reſurrectionem. Non
Luc. xvi. neſcio in parabolâ Divitis & Lazari, defunctorum animas propediem delatas eſſe, hinc in tormenta & flammas, illinc in ſinum Abrahæ; ſed in eâdem narratione Dives habet linguam, & labra, & cætera ſermonis organa, adeóque totum corpus: ac ſi detuliſſet integrum ſecum ad Infernum. Quod planè monſtrat, narrationem illam non eſſe veram κατὰ ῥῆσιν, ſed inſtar fabulæ aut ὑποτυπώσεως, ad uſum captúmque populi accommodatam, fictis coloribus rem veram repræſentare; Nempe Animas eſſe ſuperſtites extincto corpore: atque bonas bene, malas malè ſe habituras in alterâ vitâ.

His ita expoſitis, veriſimillimum mihi videtur, Impiorum pœnas uſque ad diem judicii fore tantùm internas. Putà privationem omnis boni & ſolaminis: morſus præterea conſcientiæ, angores animi, & expectationem irrequietam futuri Judicii. Nec aperiri aut accendi Infernum, exterius & generale, ante adventum Chriſti. Tum cùm de cœlo deſcen-
2 Theſſ. i. 7, 8. Mat. xxv. 41. 2 Pet. iii. 7. dens Chriſtus, *cum Angelis ſuis potentibus, & igne flammanti, infliget ultionem iis qui Deum neſciunt, atque iis qui non auſcultant Evangelio Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Hoc eſt tempus decreto-

decretorium & ſolenne, cùm, peracto judicio, irrogantur pœnæ impiis. Nec hominibus tantùm, ſed etiam Dæmonibus malis, qui ad hunc Diem reſervantur cruciandi, 2 *Pet.* ii. 4. *Jud.* V. 6. Neque veriſimile eſt aliàs verſari inter tormenta, aut igne torqueri Dæmonas, impræſentiarum: dum vagantur per aërem & terrarum orbem, vividi & nimis actuoſi.

Hæc breviter de Inferno, & de malorum ſtatu, aut loco, ante diem Judicii. Sed cùm advenerit fatalis ille dies, atque impii à mortuis revocati, detruſi fuerint in Infernum, & ad pœnas externas damnati, Quæritur ulteriùs, An illæ pœnæ duraturæ ſint in æternum: ſinè fine, ſinè exitu, ſinè limite? Natura humana abhorret ab ipſo nomine pœnarum æternarum, quum ſpeciem præ ſe ferant vindictæ inſatiabilis, nec ulli cedant in commodum, aut emendationem. At Scriptura ſacra à partibus contrariis ſtare videtur. Humani generis amantiſſimus Jeſus Chriſtus, apertè & explicitè has pœnas Dæmonum & Damnatorum æternas appellat: cùm bonorum & malorum explicans fata, ſententiam in improbos hâc formulâ pronunciat. *Execrati abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus*, Mat. xxv. 41. Eodem ſenſu,

Tritico

Tritico in horreum collecto, paleam exurendam dicit *igne inextincto*, Mat. iii. 12. & in Gehennâ *non mori vermem, nec extingui Ignem*, Mar. ix. 44.

Hæc teſtari videntur, idque ex ore Chriſti, Improborum pœnas fore æternas & interminatas. Neque aliter loquuntur Prophetæ & Apoſtoli, *Dan.* xii. 2. 2 *Theſſ.* i. 9. Interea ex alterâ parte, Ratio, natura Dei, & natura rerum, altâ voce reclamant: monéntque temperamentum aliquod adhibendum eſſe, & interpretationem commodam verborum ſacrorum: ne divina, ſimul & humana, violentur jura: atque eo nomine lædatur, aut malè audiat Religio Chriſtiana.

Interim receptæ apud Theologos regulæ de interpretandâ Scripturâ, firmiter adhærendum cenſeo. Nimirum, à *Literâ non recedendum eſſe ſinè neceſſitate.* Proinde quærendum proximè, Repugnet, necne, rationibus manifeſtis, & argumentis invictis, æterna pœnarum futurarum duratio. Hoc enim ſi compertum fuerit, nos excuſatos habere debent rigidi cenſores, ſi ab explicatione communi, in hâc parte diſcedamus. Fugit animus, horrétque memorare ſempiternam miſeriam: multáque occurrunt meditanti de hâc materiâ, quibus

quibus mihi aliiſque perſuaderi ſentio, nec Deum velle, aut ferre poſſe, perpetuam ſuæ creaturæ afflictionem & torſionem: nec id quidem pati naturam ipſam. Deum Chriſtianorum concipimus credimúſque numen optimum & ſapientiſſimum: nec crudele, nec iniquum in genus humanum. In ſuo cultu, nihil barbarum, aut triſte: nihil feri aut inhumani, inſtituit aut permiſit. Non vulnera, aut cædes, aut cutis aut carnis dilaniationes: Neque Molochi ad morem, vivos infantes ardentibus brachiis amplecti amat. Præterea, Dux & Caput œconomiæ Chriſtianæ Jeſus: cui commiſſum eſt à Patre omne judicium, eſt φιλανθρωπότατος: propriúmque effudit ſanguinem, ut nos redimeret à malis & miſeriâ. Hic Rex & Pater, cum hoc Judice æquiſſimo, moderantur fata humani generis: ais tamen, ſecundùm ſacras literas, ab hoc Patre, ab hoc Judice maximam partem gentis humanæ damnatum iri ad pœnas æternas. Joh. v. 22. Act. x. 42. 2 Tim. iv. 1.

De numero miſerorum poſt hanc vitam nihil dicendum habeo, cùm is mihi planè incompertus ſit. Sed ad æternæ miſeriæ ſtatum ſuas damnare creaturas, & in eodem retinere, tam ſapientiæ, quàm bonitati divinæ: addam etiam juſtitiæ, repugnare videtur. *Sapientiæ* dico, quoniam hujuſmodi ſtatus ſempiternæ & immuta-

immutabilis miseriæ, frustra esset ac inutilis, adeóque ineptus & ἀθεοπρεπής. Neque Deo, neque homini prodesse potest cruciatus indesinens & sine exitu. Non utique homini, si nullus locus sit resipiscentiæ, nec melioresce re possit punitus. Si nulla intermissio, aut levamen, ad respirandum paulisper, & deliberandum de animo & sorte mutandis. Sit acris & amara hæc pœna, sit diuturna, sed tandem, quæso, finem habeat: aliter fructum, vel minimum, habere nequit. Neque his miseris peccatoribus fas esset exequi meliora proposita, si fortè inter patiendum & dolendum enascerentur.

At dices forsan meritò continuari pœnas, continuatâ eorum impietate: Damnatos autem esse *Insanabiles*, semperque persistere in suâ malitiâ. Sed hoc gratis dictum est: nec id tantùm, sed etiam lædit dignitatem Dei Conditoris hæc suppositio. Sapientiæ enim divinæ, nedum bonitati, non congruit, naturam humanam vel rationalem, ita formare & constituere, ut possit degenerare in pravitatem inemendabilem: aut in statum immutabilis impietatis & miseriæ *. Nam hujusmodi status

* Sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum petire in perpetuum. *Hieron.* in *Gal.* c. v.

nulli

nulli placere poteſt numini, niſi forſan malo Deo Manichæorum. Si verò Deus optimus maximus condere vellet hujuſmodi creaturam, hâc ſaltem lege & modo conderet, ut relaberetur in nihilum, ſtatim ac deventum eſſet ad hunc ſtatum inſanabilem & penitus deſperatum. Nec aliter, ut mihi videtur, ſalvus eſſet honor Providentiæ, quàm abſcindendo vel tollendo è medio, quod nullo modo ſanari poterat. Nec id ultrà conſervando, quod non tantùm nihil valet, ſed eſt quid pejus nihilo.

Sed quo mihi perſuadebis argumento Improborum animas poſt mortem eſſe prorſus inſanabiles? non id videntur credidiſſe Patres, qui extremum ignem πῦρ καθάρσιον eſſe voluerunt, de quâ re actum eſt capite ſeptimo. Nec æquum eſſe videtur, potentiam & ſapientiam divinam limitare & opprimere Fato malo ineluctabili, aut immedicabili morbo. Siquidem verò hic morbus Animarum qualiſcunque ullo modo aut medicamine expelli poſſit, nullum utique remedium fortius & efficacius Igne & cruciatibus igneis. Faciet hic dolor, ſi quicquam aliud, ut tangantur ſenſu præteritorum errorum, & ſe tædeat præſentis miſeriæ. Præterea, in alterâ illâ vitâ, non erit ultrà locus Improborum iſtorum infidelita-

ti: ubi viderint Chriſtum venientem in nubibus, gloriâ cinctum & præpotentibus Angelis: & in ſuos ubique inimicos, pedibus ſubjectos, triumphantem. Dein, fomes mali, qui in hoc corpore, in hâc carne habitat, extinguetur & deſinet in illo ſtatu. Nulla erit concupiſcentia interna, nullum vitiorum pabulum externum: nec voluptatis illecebræ, nec ambitionis, nec avaritiæ: aut ulla ſenſuum aut affectuum irritamenta ad nequitiam. Quâ denique ratione moti, verâ aut falsâ: aut quo impellente, intus aut foris: adhærere poterunt æternùm ſuis vitiis & impietati, niſi divinitus indurentur, planè non video. Quòd ſi extrinſecus & alicunde acti, nec ratione nec libertate polleant, non ultrà cenſendi ſunt homines. Sed de hâc re ſtatim, pergamus ad reliqua.

Appellamus præterea in hâc causâ Æquitatem & Juſtitiam divinam. Quem Deus creavit labilem, eum non puniet æternùm quòd lapſus fuerit. Nec adimet illi potentiam aut libertatem relinquendi ſua vitia, cui indidit potentiam, vel potiùs impotentiam atque libertatem prolabendi in vitia. At, inquies, Deus non adimet improbis illis hanc potentiam aut libertatem: ſed ab ipſorum voluntate provenit, quòd in malo perſiſtant immobiles & in-

& inflexiles. Reſpondeo: At, ſecundùm tuam hypotheſin, Deus ita conſtruxit eorum naturam, ut non poſſint non eſſe inflexiles & irrecuperabiles, cùm ſemel diſceſſerint ex hâc vitâ, aut in ſuos cruciatus deſcenderint. Modò conceſſeris miſeros illos reſipiſcere poſſe, non abjiciemus ſpem omnem de iis in gratiam recipiendis. Sed reſipiſcere poſſe negas: Quin id probes quæſo, eorum nempe reſipiſcentiam eſſe impoſſibilem. Si manent creaturæ rationales, intellectu & voluntate præditæ, poſſunt reſipiſcere: ſi deſtituuntur autem ratione & libertate, non poſſunt ultrà peccare.

Alii à Juſtitiâ divinâ ſic argumentantur: Haud æquum eſt, Errores vitæ brevis, & in vitium proclivis, puniri æternis pœnis: quum nulla ſit proportio inter pœnam & culpam. Sed regeres hîc forſan, ut ſolent, Omne peccatum habere in ſe infinitam culpam, quatenus committitur in Deum infinitum. Hoc quidem aliquo modo dici poteſt, ſed hæc non eſt ratio & menſura actionum Dei versùs ſuas creaturas, ac proinde locum non habet, cùm rationem reddimus ipſius erga homines voluntatis aut actionis. Secundùm hanc regulam Draconicam, Leviſſimum peccatum legitimè puniri poteſt æternis pœnis; addo etiam, graviſſimis; nam eadem illa ratio perinde valet

quoad gravitatem pœnarum ac de earum duratione. Fac itaque, quandoquidem juſtè fieri poteſt, leviſſimos peccatores pœnis æternis graviſſimiſque punitum iri: Quid fiet gravioribus peccatoribus? quid graviſſimis? Si leviſſimum peccatum ſummas & perpetuas pœnas mereatur, quid ultrà meretur, aut mereri poteſt, graviſſimum? nihil datur majus maximo. Hæc itaque ratio tua omnes juſtitiæ punitivæ confundit rationes, & peccata facit quodammodo æqualia.

Sed progrediamur à Juſtitiâ, ad Bonitatem divinam. Summum jus dici ſolet ſumma injuria: Saltem non congruit bonitati & miſericordiæ. Deus autem ſecundùm hanc tuam hypotheſin, in plectendis improbis ſummo utitur jure, nequid dicam gravius. Plectit enim tormentis exquiſitiſſimis, & æternùm duraturis: quibus nulla poteſt excogitari pœna fortior aut intolerabilior. Legimus, quæ perpeſſi ſunt tormenta Chriſtiani, in primis Evangelii ſæculis: Quæ præterea Siculi, aliíque invenere Tyranni: Sed hæc mollia ſunt præ cruciatibus Inferni. Nec mollia tantùm, ſed etiam breviuſcula. Dolor autem vehemens ſimul & æternus omnes in ſe habet doloris gradus. Finge tantùm æſtum febris, aut calculi, aut ilium tormina, durare in ſeptennium:

Quis

Quis par esset ferendis his doloribus? at si loco septennii millennium ponas, nemo vitam millennem emere vellet, aut ferre hâc conditione: multo minùs æternitatem.

Hoc tamen non esse jus extremum forsan dices: Potuisset enim Deus annihilare, vel in nihilum redigere Improbos: atque hoc modo quidem extremo suo jure usus fuisset. Respondeo: multo optabilius est penitus non esse, atque nullo tangi sensu, vel boni vel mali, quàm hærere in perpetuis cruciatibus, sinè intermissione aut remissione. Hoc mihi videtur clarum lumine naturæ; *Præstat* nihil omnino sentire, quàm sentire nihil præter dolorem. Neque hîc moror steriles argutiolas & λεπτολογίας Metaphysicorum: Testem appello gentem humanam, omnésque cordatos, annon eligibilius sit omni vitâ, omni cogitatione destituti, aut penitus non esse, quàm æternis torqueri flammis, æternis cruciatibus ingemiscere. Et revera nisi magis abhorruisset natura humana à summâ miseriâ & æterno cruciatu, quàm ab insensibilitate aut annihilatione, Deus minatus fuisset improbis annihilationem, non æternum cruciatum, atque eo modo homines à vitiis magis deterruisset. Sed revertamur ad argumentum. Mat. xxvi. 24. Eccl. iv. 3.

Quum

Quum hæc ita ſe habeant, & annihilatio ſit ſummum jus Dei in creaturas, aliquid gravius & triſtius, aliquid acerbius & ſeverius, quàm poſtulat ipſum jus extremum, in condemnatos decernere & exercere videtur. Jus extremum eſt proximum ſævitiæ: quod itaque prætergreditur jus extremum, crudelitatis notam effugere non poteſt. Saltem, prout antea diximus, hic modus puniendi ad extremum, vel ultra extremum, parum reſpondet infinitæ illi, quam Deo adſcribimus, bonitati, benignitati, & miſericordiæ. Ita tamen, non tantùm lumen naturæ, ſed etiam Scriptura ſacra Deum nobis repræſentat. *Miſericordem, Gratioſum, Longanimem, multúmque benignitate & fide.* Velut invitus trahitur ad puniendum: Eſt opus ſuum *extraneum*, & à naturâ ſuâ *alienum*. *Nullo modo delector morte Improbi: Dictum Domini Jehovæ.* Si non morte temporali, multo minùs æternâ. Unde demum naſcitur, aut à quo infligitur hæc mors æterna? ſi neque Deo placeat, neque creaturæ, quæ patitur: nec utrivis ullo modo ſit profutura.

Exod. xxxiv. 6. Iſa. xxviii. 22. Ezek. xviii. 23. & 32.

His ita propoſitis & excuſſis, de naturâ Dei, rerúmque creataram æquo regimine, redeundum eſt ad ſacras literas, eorúmque locorum interpretationem, quæ pœnarum futurarum æternitatem

æternitatem præ ſe ferre videntur. Nôſti horum locorum ſenſum pendere magnâ ex parte à ſignificatu vocis ἀιώνιος, Hebraicè עולם aut לעולם: quod Latinè *Æternum* reddidimus. Interea notum eſt, hujus vocis ἀιώνιος vel עולם vim eſſe dubiam in ſacris literis: nec ſemper *Æternum* ſimpliciter, ſed tempus diuturnum, aut indefinitum, deſignare. Statuta Legis Moſaicæ ſæpiùs dicuntur *æterna*, vel in æternum duratura: *Exod.* xxvii. 21, & xxviii. 43. *Lev.* x. 15. & xvi. 34. *Num.* xviii. 11. & paſſim alibi. Hæc tamen ſtatuta, cum totâ Lege, multis retro ſæculis exoleverunt. In eâdem Lege, Famulus cui voluntariò pertuſa fuit auris ab hero, ſerviturus dicitur in *æternum*: *Exod.* xxi. 6. tamen eadem Lex ſtatuit emancipandos aut manumittendos eſſe omnes ſervos intra ſemiſæculum, quoquo nempe Jubilæo. Præterea, ante Legem Moſaicam, Circumciſio dicitur inſtitutum *Æternum*: *Gen.* xvii. 7. Hæc tamen jam abolita eſt eâdem authoritate divinâ. Denique Terra Canaan data eſt Abrahamo & poſteris ſuis, in poſſeſſionem *æternam*: *Gen.* xiii. 15. & xvii. 8. & xlviii. 4. Sed ab hâc poſſidendâ expulſi ſunt dudum ipſius poſteri. His locis, aliiſque plurimis, ſatis patet, Æternitatem non ſemper denotari ab hâc voce עולם vel לעולם: cui reſpondet,

ſpondet, ut nôſti, αἰὼν vel αἰώνιος apud Septuaginta: & exinde in novo fœdere; ubi has voces pariter aliquantò laxiùs accipi neceſſe eſt. Vide, ſi placet, *Philem.* 15. *Jud.* 7. *Rom.* xvi. 25. 2 *Tim.* i. 9. *Tit.* i. 2. Denique, apud Græcos exoticos etiam, utriuſque vocis remiſſiorem eſſe ſenſum, Grammaticis notum eſt.

A vi & uſu harum vocum nihil itaque certò definiri poteſt de pœnarum Infernalium æternitate. Præterea notandum, in illâ Imagine Inferni, quam nobis repræſentant ſacræ Literæ, eſſe nonnulla (ſinè controverſiâ) figuratè, vel tropicè dicta: quæ ad literam exigi non patitur rerum ipſarum natura. Præterquam enim, quod flammas, tenebras, & extremum frigus, difficile ſit aſſociare & conjungere: Quî poterunt vivere in his flammis vermes aut vermiculi? nec vivere tantùm, ſed immortales eſſe quodammodo: vel ſingulos, vel in ſuâ progenie: quandoquidem *nunquam mori* dicantur. Denique ipſorum damnatorum corpora qualiacunque: ſaltem ſi compoſita ſint & organica: pati non poſſunt ignem æternum ſinè diſſolutione. Nec durabit in æternum ipſa Terra: in eâdem, quam nunc habet, formâ: vel quam acceptura eſt poſt conflagrationem;

MVSEVM BRITAN NICVM

CONCLUSIO.

QUUM multifaria ſit hujuſce ſcripti materia, & diverſa doctrinæ Chriſtianæ complectatur capita: Eáque plerumque extra vias aut lumen Naturæ poſita; facilè fieri poteſt, ut, in his tractandis, nonnunquam à Scopo aberrârim. Homo ſum, tenuis Homo, nihil humani à me alienum puto. Sed qui animo ſincero, ſinè metu aut amore partium quarumcunque, ſimplicem veritatem quærit, Deum habet adjutorem. Deus, inquam, pulſanti aperiet, quærenti dabit: modò quæramus illam ſapientiam, quæ cœlitus eſt, puram & pacificam. Neque id mihi vitio vertat quiſquam, quod in hoc argumento multa offenderim obſcura in ſacris Literis: inadæquatè, ut ita dicam, vel inabſolutè revelata. Hoc dictum velim maximè reſpectu mei intellectûs & ingenii. Et ſiquis alter his lucem afferre poterit, lætus amplectar & gratulabor authori. Sed obſtaculo mihi videtur veræ cognitioni, quòd nos pudeat noſtræ ignorantiæ: neque clara ab obſcuris diſtinguamus, ac ſi omnia nobis perinde eſſent nota & perſpecta.

Sacri Codicis Commentatores plerique loca ſingula intelligunt, aut ſe intelligere ſimulant. Nullibi reperies ſuæ ignorantiæ conſcios & confeſſos. Pariter Cathedrarum Præſides, & Doctores Scholaſtici nullum non problema ſolvunt, ſuo modo: omnes controverſias dirimunt, veritatem in omnibus aſſequuntur & comprehendunt. Miror equidem utriuſque claſſis Theologorum omniſcientiam. Turpe putant ſcilicet, aut inglorioſum, Chriſtianæ gentis doctores ignorare quicquam in ſuâ arte. Facit aliquid forſan ad augendam eorum exiſtimationem apud diſcipulos ſuos, aut vulgus hominum, hæc univerſalis ſcientiæ oſtentatio: ſed apud ſapientes, judicii minùs exacti argumentum habebitur. Qui enim de objectis remotis, aut in tenebris latentibus, non minùs audacter pronunciant, quàm de propioribus & in luce poſitis; neque hæc, neque illa, clarè & diſtinctè perſpicere cenſentur.

Visum eſt Providentiæ rerum myſticarum rationes contractim, & quaſi dimidiatim, in hâc vitâ proponere: ut his notitiis & ſpecimibus excitati & expergefacti, & hodiernæ œconomiæ limites, & futuræ perfectionem addiſcamus. Ubi venerit Elias, enodabit multa: ubi venerit Chriſtus, omnia.

Interea

INTEREA retineamus fideliter formam ſanorum verborum & dogmatum. Immortalitatem Animæ, Mortuorum reſurrectionem: Præmia & pœnas in vitâ futurâ, ſecundùm cujuſque opera & diſpoſitiones animi: Denique Mundi conflagrationem & renovationem, Chriſtúmque venturum & regnaturum. Hæc, & ſiquæ ſunt præterea primaria capita, quæ ad vitam futuram ſpectant, ſarta tecta conſervemus: ſed de modis rerum futurarum, * ordine & circumſtantiis, æquum eſt alios aliis quæritantibus indulgere & auxiliari. Ob ea, quæ nos plenè & apertè doceri noluit Deus in hoc ſtatu, non eſt acerbè litigandum: Et qui hujuſmodi de cauſis ſe invicem mordent & convitiantur, aut exardeſcunt iracundiâ & ſtomacho, ob leves & incertos aliorum errores, Ipſi in certa peccata, addam etiam gravia, incidunt. Fugiamus tandem hæc mala, quæ, non ſinè opprobrio nominis Chriſtiani, heu nimiùm invaluere. Deſipere tandem, vel

1 Cor. iii. 3. Gal. v. 20. 1 Pet. ii. 1.

* Circa id Judicium *(de extremo loquitur)* has res didicimus eſſe venturas: Eliam Theſbitem, fidem Judæorum, Antichriſtum perſecuturum, Chriſtum judicaturum, mortuorum reſurrectionem, Bonorum malorúmque diremptionem, Mundi Conflagrationem, Ejus denique renovationem. Quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt. Sed quibus modis & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc ad perfectum hominum intelligentia valet conſequi. *Lactan. Fragm. de Extra. Judic. Auguſt. de C. D. lib.* XX. *cap.* 30.

potiùs insanire desinamus. Sufficiat unicuique suam proponere sententiam, optimis, quibus poterit, rationibus & argumentis munitam: sine damno alterius, absque contumeliis aut rixis, quæ nihil faciunt ad veritatem aut ad suæ causæ probationem. Quinimo, Laborantis causæ indicium est, cùm ipsius Patroni ad convicia confugiunt: *Quicunque sumus perfecti, hoc sentiamus: Quod si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.*

FINIS.

